

LÄÄNERANNA GÜMNAASIUMI

AINEKAVA – GÜMNAASIUM

SISUKORD

1. AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“	6
1.1 Üldalused	6
1.1.1 Valdkonnapädevus	6
1.1.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht	7
1.1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	7
1.1.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks.....	9
1.1.5 Õppe kavandamine ja korraldamine	10
1.1.6 Hindamine.....	11
1.1.7 Õppekeskkond.....	13
2. AINEKAVAD	14
2.1 Eesti keel.....	14
2.1.1 Õppeaine kirjeldus	14
2.1.2 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	16
2.1.3 Õpitulemused	17
2.2 Kirjandus.....	20
2.2.1 Õppeaine kirjeldus	20
2.2.2 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	25
2.2.3 Õpitulemused	26
2.3 „Inglise keel“	29
2.3.1 Üldalused	29
2.3.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht	29
2.3.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	30
2.3.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks.....	31
2.3.5 Õppe kavandamine ja korraldamine	34

2.3.6	Hindamine.....	35
2.3.7	Õppekeskkond.....	35
2.4	VEENE KEEL (B-VÕÕRKEEL)	36
3.	MATEMAATIKA	43
3.1	1.Üldalused	43
3.1.1	Valdkonnapädevus.....	43
3.1.2	Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht	44
3.1.3	Ainevaldkonna kirjeldus	44
3.1.4	Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks.....	45
3.1.5	Õppe kavandamine ja korraldamine	46
3.1.6	Hindamine.....	47
3.1.7	Õppekeskkond.....	49
4.	LOODUSAINED.....	70
4.1	BIOLOOGIA	70
4.1.1	ÕPITULEMUSED KURSUSE LÕPUKS	71
4.2	GEOGRAAFIA.....	75
4.2.1	Gümnaasiumi õpitulemused.....	75
4.3	KEEMIA	83
4.3.1	Õppeaine kirjeldus	83
4.3.2	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	86
4.3.3	Õpitulemused	87
4.4	FÜÜSIKA	91
4.4.1	Õppeaine kirjeldus.	91
5.	SOTSIAALAINED	98
5.1	AJALUGU	98

5.1.1	HINDAMINE	99
6.	ÜHISKONNAÕPETUS	119
7.	KUNSTIAJALUGU	133
	AINE SISU:.....	133
8.	INIMESEÕPETUS/PEREKONNAÕPETUS	139
9.	KEHALINE KASVATUS/LIIKUMISÕPETUS	142
9.1	Üldalused	143
9.2	Õppeaine kirjeldus	143
9.3	Õppetegevus.....	145
9.4	Füüsiline õpikeskkond	146
9.5	Hindamine.....	146
9.6	Õppesisu ja õpitulemused	147
10.	LIIKUMISÕPETUS (RAHVATANTS).....	151
10.1	Õppe sisu.....	153
10.2	Hindamine.....	155
11.	MUUSIKA.....	156
11.1	ÕPPEAINE KIRJELDUS	156
12.	VALIKKURSUSED	166
12.1	Kultuurtaimed maailmas (suhkrust teksadeni), kursuse maht on 35 tundi	166
12.2	Loodus- ja keskkonnakaitse (liigikaitse) kursuse maht on 35 tundi	168
12.3	Loodusturism kursuse maht on 35 tundi	170
12.4	Giidinduse alused (kuidas olla teejuht), kursuse maht 35 tundi	171
12.5	Loodusgiid (looduse tundmine ja teistele seletamine), aine maht on 35 tundi	173
12.6	Eesti maastikud (+ eluta looduse objektid - nt rändrahnud), kursuse maht 35 tundi	174

12.7	Looduse tundmine ellujäämise võtmes (söödav ja mürgine looduses), maht 35 tundi.....	176
12.8	Eesti selgroogsed, sh imetajad (sh jahiloomad), kursuse maht 35 tundi ...	178
12.9	Kui loom ründab (putukad, maod jne), kursuse maht 35 tundi	180
12.10	Ravimtaimed (tundmine ja kasutamine), kursuse maht 35 tundi.....	182
12.11	Toataimed, hooldamine ja paljundamine, kursuse maht 35 tundi	183
12.12	Aiandus (taimede ettekasvatuse ja hooldamine), kursuse maht 35 tundi	185
12.13	RIIGIKAITSE.....	187
12.14	MAJANDUSÕPETUS.....	199
12.15	Valikõppeaine „Karjääriõpetus“	210
12.16	VALIKKURSUS „GLOBALISEERUV MAAILM“	213
12.17	Pärandkultuuri ainekava.....	217
12.18	UURIMISTÖÖ ALUSED.....	226

1. AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“

1.1 Üldalused

1.1.1 Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust eri liiki tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

1. väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
2. toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi; 3) mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit; 4) arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
5. mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;
6. väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

1.1.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on eesti / vene keel, kirjandus ning eesti keel teise keelena. Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

1. eesti keel – 6 kursust: „Teksti keel ja stiil“, „Praktiline eesti keel I“, „Meedia ja mõjutamine“, „Praktiline eesti keel II“, „Praktiline eesti keel III“, „Keel ja ühiskond“;
2. vene keel – 6 kursust (vene õppekeele klassis): „Keel, ühiskond ja kultuur“, „Meedia ja mõjutamine“, „Tekst ja stiil“, „Suuliste tekstide vastuvõtt ja loomine“, „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“, „Praktiline vene keel“;
3. kirjandus – 5 kursust: „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“, „Kirjandus ja ühiskond“; 4) eesti keel teise keelena – 9 kursust.

Peale kohustuslike kursuste võib kool välja töötada valikkursusi, mis on soovituslikult valdkonnaülesed, st lõimivad keelt ja kirjandust muude valdkondadega (nt teatri-, filmi- või meediaõpetusega) ja pakuvad süvenemist võimaldavaid teemakäsitusi. Valikkursused võib kool koostada ise või valida gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud kursuste hulgast.

Eesti keele teise keelena ainekava alusel õpitakse muu õppekeele klassis või erandjuhul individuaalse õppekava alusel tasemeni, kus õpilane on võimeline õppima täies mahus eesti keele ainekava alusel.

1.1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Gümnaasiumi keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevoime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Keele- ja kirjanduspädevus aitab õpilasel eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhelda, motiveeritult ja ennastjuhtivalt õppida ning tegutseda. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Vene keele valdamise eesmärk vene

õppekeelega koolis on hoida sidet emakeelse kultuuripärandiga. Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Keeleõppes (6 kursust) lõimitakse mitmekülgsed keeleteadmised praktilise keeleoskusega. Keeleteadmisi täiendavad kursused kajastavad ühiskonna ja kultuuri toimimist, inimestevahelist suhtlemist nii kõnes kui ka kirjas, meediavaldkonna funktsioneerimist ja mõju. Keeleõppes valib õpetaja ühiskondlikult olulised autentsed tekstitüübid ja -liigid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste funktsionaalselt lugeda, neid mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktilised keelekursused on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele, eri liiki tekstide loomisele nii suulises kui ka kirjalikus vormis, vajaliku teabe hankimisele ja kasutamisele. Õigekirja- ja õigekeelsusteemasid korratakse kõigi kursuste vältel.

Kirjandusõppes (5 kursust) soodustatakse teksti- ja lugejakeskse lähenemise kaudu õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte- ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, pööratakse tähelepanu teksti kui terviku mõistmisele, selle analüüsimisele ja tõlgendamisele, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust, edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Teksti- ja lugejakeskset kirjanduskäsitlust täiendab kirjanduslooline lähenemisviis, mis asetab teosed loomisaja ühiskondlik-kultuurilisse konteksti ning avab nende esteetilisi erijooni. Ilukirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk gümnaasiumis on avardada õpilase elu- ja kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut.

Gümnaasiumi keele- ja kirjanduskursused eesti ja vene õppekeelega koolidele taotleavad ühiseid õpitulemusi ja on seotud samase õppesisuga. Kursuste läbimise järjekord

määratakse kindlaks kooli õppekavas. Keelekursuste õppesisu võib ka teisiti liigendada ja kursusi paralleelselt õpetada.

1.1.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Ainevaldkonnas toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule. Keele ja kirjanduse valdkonna ained lõimuvad valdkonnaüleselt kõikide õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja eesti / vene keele õppimisele lisaks kõigi õppeainete õppimise tulemusel, mis eeldab pidevat koostööd aineõpetajate vahel. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi ja läbivaid teemasid. Üldpädevusteni jõutakse eri allikatest teavet hankides ja seda kriitiliselt hinnates, eri liiki tekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ja väideldes, erilaadseid tekste funktsionaalselt koostades ja kirjutades. Keele- ja kirjandusõpetuse eriosa on edendada tekstidega süva- ja metatasandil töötamise kaudu õpilaste tekstiteadlikkust. Üldpädevuste kujundamisel kasutatakse erinevaid koostöövorme, õppemeetodeid ja -keskkondi, sh digivahendeid ja -võtteid, veebi- ja e-õppekeskkondi, analüüsitakse ja lahendatakse elulisi probleemolukordi ja väärtuskonflikte, arvestatakse õpilaste isikupära ja andelaadi.

Läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine toetab tema suutlikkust oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades rakendada, väärtusnorme, -hoiakuid ja -hinnanguid kujundada ning võimaldab luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust. Läbivad teemad kui ühiskonnas tähtsustatud aineteülesed valdkonnad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu vahendiks. Neid on oluline arvestada keele ja kirjanduse õppesisu ja õpitulemuste kavandamisel, kooli õppekava koostamisel ja koolikeskkonna kujundamisel. Läbivate teemade

käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus.

Valdkonnasisese ja -ülese lõimingu võimalusi, kõigi üldpädevuste kujundamist ja läbivate teemade käsitlemist kirjeldatakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.1.5 Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, gümnaasiumi sihiseadest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega; 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;

3. toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;

4. rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;

5. arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi; 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;

7. tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega, seostatakse õpitavat igapäevaelu, jätkuõpingute ja tulevase tööeluga;

8. loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;

9. kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
10. kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust;
11. arendatakse eri liigis ning žanris ilukirjandustekstide, sh tervikteoste avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
12. tegeldakse tekstilooma ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi.

Õppesisu käsitlemisel ja õppetegevuse kavandamisel teeb aineõpetaja koostöös õpilastega valiku arvestusega, et üld- ja valdkonnapädevused ning kursuste õpitulemused oleksid saavutatavad. Keele- ja kirjandusõpetuses tuleb vältida ühekülgsi õppemeetodeid, vajalikud on nii teadmiste, mõistmise, rakendamise, analüüsi, hindamise kui ka loomise toetavad õppetegevused ja -ülesanded.

1.1.6 Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja enastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda

edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

Eesti õppimisel gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase

- 1) suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust,
- 2) eri liiki tekstide, sealhulgas teadus-, meedia- ja tarbetekstide vastuvõttu, s.o analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist,
- 3) eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust,
- 4) keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevelikuid enda loodud tekstides.

Kirjanduse õppimisel hinnatakse

- 1) tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ning esitamist,
- 2) kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist,
- 3) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist,
- 4) kirjandusteadmisi, sh kirjandusmõistete kasutamist ja kirjandusloolise konteksti tundmist.

Eesti keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Need peavad hõlmama suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu avalik esinemine, luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, eri žanis tekstide kirjutamine (kõne, arvamus, päevik, arvustus jm), arutleva kirjandi (essee) kirjutamine, uurimusliku teksti kirjutamine, projekti koostamine ja elluviimine, multimodaalse ettekande loomine ja esitlemine. Lugemiskontrollile, mis piirdub sisu meenutavate faktiküsimustega, tuleb eelistada arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Kirjanduse hindamisel (nt loovtöodes ja tekstitõlgendustes) pole alati võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu hindamise skaala on siin võrdlemisi paindlik. Hinnates õpilaste omaloomingulisi töid, võib tunnustada idee ja teostuse

originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Kirjaliku arutluse (essee) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumentide ja näidete seostatust, teksti ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Kõikides kirjalikes töödes parandab aineõpetaja keelevead, kuid arvestab hindamisel soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Eesti keele kui teise keele õppeaines hinnatakse saavutatud õpitulemusi, mis põhinevad Euroopa keeleõppe raamdokumendi vastavatel kirjeldustel. Eesti keele kui teise keele õppes käsitletakse keelevigu õppimise loomuliku osana ning neid parandatakse ja arvestatakse hindamisel vastavalt õppetegevuse eesmärgile.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sättest, hindamise nõuded ja korraldus täpsustatakse kooli õppekava üldosas ja valdkonnakavas.

1.1.7 Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet: 1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;

2. ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info, meedia- ja digikirjaoskust;

3. ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);

4. eesti keel teise keelena õppetunnis rühmades, mille soovitatav suurus on kuni 15 õpilast;

5) väljaspool kooliruumi, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad).

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist koolikultuuri.

2. AINEKAVAD

2.1 Eesti keel

2.1.1 Õppeaine kirjeldus

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ja praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi eesti filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi, samas suunatakse õpilasi väärtustama eesti keelt.

Õppeaines käsitletakse põhjalikult keele funktsioone ühiskonnas, keele toimimist märgisüsteemina, eesti keele ehitust ja iseärasusi, eesti murdeid ning kirjakeele kujunemislugu. Lähemalt vaadeldakse keele varieerumist, eristatakse kirja- ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ja Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab aru saada keelest kui infovahetussüsteemist ning kesksest identiteedi väljendajast.

Süsteemne ülevaade antakse meediast ja mõjutamisest. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja mis keelevahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitusi. Ühtlasi selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse reklaami ja selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte. Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide kirjutamise võtteid, nende keele- ja stilierinevusi ning nõudeid eri tekstiliikide keelele, vaadeldakse sõnavara kihistusi ja tähendusnüansse. Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab keele valdamist lugemisel, vastuvõetu vahendamisel, kirjutamisel, kõnelemisel ja kuulamisel. Lugemisoskuse arendamise avaram eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat ja mõtlevat inimest, kes suudab mõista ja analüüsida erinevaid tekste, eristada tekstis olulist vähemolulisest ning sõnastada oma mõtted selgelt.

Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu, õpetades viitama, tsiteerima, refereerima ning kirjutama nii alustekstide põhjal kui ka vabalt oma argumentidele ja näidetele toetudes. Kirjutamispädevuse eeldus on pidev kirjutamispraktika, mis tagab hea õigekirja- ja ladusa sõnastusoskuse, mitmekülgse lausestuse ning selge sõnumiga teksti. Kõnelemisoskus tähendab nii oskust esineda kui ka valida suhtluseesmärgist, -olukorrast ja -partnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Kõikide keeleõpetuse põhioskuste keskmeks on (tervik)tekstid ja tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Suhtluspädevuse tagab võimalikult eripalgeline tekstivalik, mida käsitletakse põhjalikult: vaadeldakse tekstide sotsiaalset konteksti ja eesmärki, leitakse ühis- ja erijooni, hinnatakse mõjuvust, rolli ja vastukaja ühiskonnas, pööratakse tähelepanu õigekeelsusele, leksikale ja grammatikale. Keelesüsteemi kirjeldamise asemel keskendutakse keele uurimisele autentsetes tekstides.

Gümnaasiumis läbitakse kuus eesti keele kursust, mille järjekorra võib iga kool määrata iseseisvalt. Lubatud on ka erinevate kursuste paralleelne käsitlemine.

Kursusel „**Teksti keel ja stiil**“ arendatakse põhjalikult žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevalikuid ning võrdlema erinevaid tekste.

Kursusel „**Praktiline eesti keel I**“ arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetilisel ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse

kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Kursusel „**Meedia ja mõjutamine**“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Kursusel „**Praktiline eesti keel II**“ arendatakse lisaks keelereeglite omandamisele nii esinemis- kui ka kirjutamisoskust, keskendutakse tekstide kriitilisele hindamisele ning praktiseeritakse kokkuvõtte, referaadi, arvamuse, arvustuse ja essee kirjutamist. Arutlevate tekstide kirjutamisel järgitakse teksti loogilise ülesehituse, argumentide sõnastamise, põhjenduste ja seoste loomise ning näidete esitamise põhimõtteid.

Kursus „**Keel ja ühiskond**“ sobib gümnaasiumi lõpuklassi, mida võib lõimida kirjanduse, ajaloo ja ühiskonnaõpetusega. Kursusel vaadeldakse keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, koha- ja sotsiaalmurdeid ning keeleetiketti. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada.

Kursusel „**Praktiline eesti keel III**“ keskendutakse suhtlemisoskuse arendamisele, eri liiki tekstide vastuvõtule ja loomisele, sh arutluse, kokkuvõtte ja lühiaurimuse kirjutamisele ning õigekeelsusküsimuste kordamisele.

2.1.2 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab eesti keele rolli rahvusliku, riikliku ja individuaalse identiteedi kujundamisel;
- 2) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist ja varieerumist, väärtustab keeleoskust, arendab seda lugedes ja kirjutades;
3. loeb, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste, tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetilisel teabeallikaid;

4. väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide kohaselt, kasutab keeleallikaid ja andmekogusid;
5. koostab etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus eri liiki tekste, teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi ning teeb teadlikke keelevelikuid; 6) analüüsib oma kirjutamisoskust ja kasutab seejuures metakeelt.

2.1.3 Õpitulemused

Kursus „Teksti keel ja stiil“

Õpilane:

1. analüüsib ja võrdleb keele erinevaid kasutusvaldkondi ja tekstide stiilierinevusi;
 2. valib keelelisi ja vormilisi väljendusvahendeid suhtlusolukorra ning kõneaine põhjal, järgib stiili- ja etiketinorme;
 3. väljendub selgelt ja korrektselt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
 4. analüüsib tekstide sisu, eesmärgi, konteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili;
- 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab tekstidest leitud teavet kriitiliselt ja kasutab seda sihipäraselt;
6. koostab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, sh kõne, kokkuvõtte ja lühiaurimuse;
 7. loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib, kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati;
 8. loeb ja analüüsib ainevaldkonna teadustekste, eristab teaduskeele tunnuseid ja põhjendab teadustekstide keelelisi valikuid;
 - 9) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabesekskondi, teeb teadlikke keelevelikuid.

Kursus „Praktiline eesti keel I“ Õpilane:

1. kirjeldab ja selgitab tekstide stiilierinevusi;
2. väljendab ennast selgelt ja asjakohaselt nii suulises kui ka kirjalikus tekstis;
3. kaitseb argumenteeritult oma seisukohti, arutleb ja annab hinnanguid;
4. konspekteerib suulist esitust ja loetud teksti;
5. kasutab erinevaid keeleallikaid ja teabekeskkondi;
6. edastab eri allikaist leitud infot, hindab teabe usaldusväärsust;
7. selgitab keelendite tähendusvarjundeid;
8. koostab eri liiki tekste, sh arvustuse, referaadi ja essee;
- 9) järgib õpitud keelereegleid, põhjendab oma keelevelikuid;
- 10) arendab loetu toel oma sõnavara, lause- ja tekstimoodustusoskust.

Kursus „Meedia ja mõjutamine“ Õpilane:

1. tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;
2. leiab meediatekstist argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärgi ning motive;
3. eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
4. analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
5. tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre;
- 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi;
7. hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdi loome;
8. väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid;

9. analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale;

10. leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.

Kursus „Praktiline eesti keel II“ Õpilane:

1. edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
2. argumenteerib selgelt ja veenvalt, kaitseb oma seisukohti aruteludes; 3) kuulab avalikku esinemist ning esitab ettekandjale küsimusi; 4) kasutab erinevaid teabeotsingu strateegiaid;
5. loeb ja hindab kriitiliselt eri liiki meedia- ja tarbetekste;
6. teeb eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtte;
7. kirjutab uudise, arvamuse ja arvustuse, koostab koosoleku memo;
8. kirjutab mitme allika põhjal referaadi, kasutab viitamissüsteeme ja väldib plagiaati;
9. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;
10. leiab loetud tekstidest huvitavaid sõnu ja väljendeid; 11) selgitab ja põhjendab teksti autori keelevalikuid.

Kursus „Keel ja ühiskond“ Õpilane:

- 1) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses; 2) kirjeldab eesti keele eripära, suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti; 3) selgitab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
4. tunneb eesti keeleallikaid ja korpusi ning kasutab neid eesmärgistatult;
5. kirjeldab eesti kirjakeele kujunemislugu;
6. nimetab eesti keele arenduse peamisi suundi ja põhimõtteid;
7. selgitab keelemuutuste olemust; 8) analüüsib ajastuomaseid keelenähtusi.

Kursus „Praktiline eesti keel III“ Õpilane:

1. kasutab keelt vastavalt suhtluseesmärgile ja -kontekstile;
2. argumenteerib ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
3. koostab levinumaid meediatekste, sh kommentaari ja arvamusloo; 4) kirjutab mitme alusteksti põhjal kindlal eesmärgil kokkuvõtte või resümee;
5. koostab erinevate alustekstide põhjal kindlasse suhtlusolukorda sobiva arutleva teksti;
6. kasutab eri allikatest leitud infot oma tekstides;
7. parandab ja kinnistab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust; 8) saab aru keeruka struktuuriga tekstidest; 9) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.

2.2 Kirjandus

2.2.1 Õppeaine kirjeldus

Kirjandus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades

õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälist konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvast maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kohustuslikud kirjanduskursused nende soovituslikus järjekorras – „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I, „Ajastud, voolud

ja žanrid kirjanduses“ II, „Kirjandus ja ühiskond“ – võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitut. Kursuse sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja vertikaalset aineloo­gikat. Kirjandusteoste võrdlev käsitlus, sh eesti ja maailmakirjanduse kõrvutamine on soovituslik lähenemisviis, mis võimaldab esile tuua teostevahelisi haakumisi ja põrkumisi näiteks voolu, stiili, žanri, teema, sündmustiku, karakterikujutuse või mis tahes muul tasandil.

Kursuse „**Pärimus ja kirjandus**“ kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on möödapääsmatu tunda ka piiblilugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Kursus „**Identiteet ja eesti kirjandus**“ keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteedid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

Kursuste „**Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses**“ I–II käigus saab õpilane ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Esimene kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ja teine realismist postmodernismini. Kursused toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Erinevalt teistest gümnaasiumi kirjanduskursustest on kirjandusloo kursused üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, mis ei tähenda seda, et võrdse põhjalikkusega peaks käsitlema kõiki ajastuid. Nagu teistegi kirjanduskursuste puhul jääb õpetajale vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursused arendavad oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada.

Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjust, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina, mitte üksikute kirjandusteoste jadana. Ajaloolisi kirjandusžanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

Kursus „**Kirjandus ja ühiskond**“ võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärgudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Igal kursusel loeb õpilane läbi kolm kuni neli tervikteost, võimekamad õpilased rohkem. Lugemisvara valikul arvestatakse eesti ja maailmakirjanduse, klassikalise ja tänapäeva kirjanduse ning eri žanre esindavate luule-, proosa- ja draamateoste tasakaalustatud proportsioone ning nais- ja meesautorite esindatust. Kohustuslike tervikteoste valiku teeb õpetaja, arvestades nii kooli eripära kui ka õpilaste huvisid ja võimeid. Valitud lugemistekstid võimaldavad käsitleda kursuste õppesisu ja saavutada õpitulemused ning toetavad üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist. Ülejäänud autorite loomingut tutvustatakse kas ülevaatlikult või lühemaid tekstinäiteid käsitledes. Eesti keelest erineva emakeelega õpilastel on soovitatav lugeda kirjandusteoseid nende kodukeelt esindava maa kirjandusest.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses innustatakse õpilast lugema suuremat vaimset pingutust nõudvaid tekste, mis aitavad arendada tema lugejaoskusi, rikastada mõttemaailma, avardada tunnetusvälja ja kujundada kirjanduslikku maitsemeelt. Lugemisvõimeid arendades ja väärtkirjandust (sh tüvitekste ja klassikateoseid) tundma õppides eristab õpilane kirjandusvoole ja -žanre, omandab nende analüüsiks vajaliku mõistevaramu ning suudab käsitletud teosed paigutada ajastunähtuste ja mõttevoolude

konteksti. Kirjandusmõistete tundmine on omakorda vajalik selleks, et tekste analüüsida ja kirjandusruumis orienteeruda.

Selleks et hoida kultuuri järjepidevust ning kujundada põlvkondlikku ja rahvuslikku ühisteadvust, on gümnaasiumis oluline lugeda ja ühiselt käsitleda eesti kirjanduse klassikuid ja tüvitekste, teiste hulgas A. H. Tammsaare „Tõde ja õigust“ (I osa), A. Gailiti ja J. Krossi loomingut, katkendeid F. R. Kreutzwaldi „Kalevipojast“, samuti B. Alveri, P.-E. Rummo, J. Kaplinski, J. Viidingu ja D. Kareva luulet.

Erinevate kirjanduskursuste lugemisvara interpreteerides mõistab õpilane kirjanduse rolli inimese, rahvuse ja ühiskonna arengu peegeldajana ning väärtustab lugemist elukestva eneseharimisviisina. Lugemiskogemust jagades harjub õpilane väärtustama seda kui vaimset naudingut ja rahuldust pakkuvat suhtlustava. Õpilane leiab endale huvipakkuvat lugemisvara, kasutades erinevaid otsinguvõimalusi (e-kataloogid, lugemisblogid, foorumid, taskuhäälingud), tunneb kirjandusteose vastuvõtu spetsiifika sõltuvust raamatu tehnoloogilisest vormist (trüki-, audio- ja e-raamat) ja valib endale sobiva.

Kirjandustundides tegeldakse ka aime- ja teadustekstidega (nt esseed, arvustused, uurimused), mis on seotud eelkõige kirjanduse ning kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega. Kirjanduskriitiliste ja -looliste tekstide kaudu avatakse kirjanikke mõjutanud asjaolusid ning tekitatakse huvi inimese isiksusliku arengu ja kultuuriloo vastu, ühtlasi õpitakse kriitika toel tundma teose kirjanduslikku ja ajaloolist konteksti ning mõistma sügavamalt teose poeetilist aegruumi.

Kirjandusõpetuse oluline osa on mitmekülgne tekstiloome, sh eri tüüpi (nt arutlus, kirjeldus) ning žanri tekstide kirjutamine (nt kiri, kõne, essee, dialoog). Lugemiskogemuse jagamine, oma mõtete ja tunnete verbaalne väljendamine loob eelduse isiklikumaks suhteks kirjandusega ja kogu õppeprotsessiga ning pakub õpilasele võimaluse olla isikupärane ja loov. Loominguline eneseväljendus kirjanduse õppimisel hõlmab suhtlemist ka veebikeskkondades, info hankimist ja kriitilist hindamist, digitaalse sisu loomist (nt esitlus, veebiartikkel, lühifilm), selle muutmist ja taasesitamist.

Kirjandusõpetuse kaudu suunatakse õpilast mõistma kunstileikide vahelisi seoseid, avastama viise, kuidas kirjanduslikke süžeesid, karaktereid, teemasid ja motiive kasutatakse ning teatris, filmis, muusikas ja kujutavas kunstis edasi arendatakse.

Kirjandus lõimub eeskätt keeleõpetusega, aga ka kõikide teiste õppeainetega ning toetab õppesisu ja õpitulemuste kaudu õppekava üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist ning läbivate teemade käsitlemist. Kirjandusõpetuse õpitulemuste saavutamist toetavad kirjandusteostel põhinevad mängufilmid ja kirjanike elulugudest ajendatud dokumentaalfilmid, samuti kirjandusteemalised audio- ja videomaterjalid veebikeskkondades, sh raadio- ja telesaated.

Kirjandustundide õppetegevused on mitmekesised, nende kaudu arendatakse erinevaid oskusi, kus õpilane arutleb, analüüsib, seostab ja võrdleb, rakendab teadmisi ja oskusi praktikas, mõtleb ja tegutseb loovalt. Kirjandusõpetust toetavad erinevad õppevormid (nt uurimuslik, projekt- ja reisiõpe) ja -tegevused (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse ja raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, teemapäevade korraldamine). Õpitulemustes pööratakse tähelepanu kirjanduse multifunktsionaalsusele ning kirjandusliku suhtluse mitmesuunalisusele.

2.2.2 Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
2. arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
3. tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja
-tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
4. mõistab kirjanduskeelet kujundlikkusest selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
5. loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailma kirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

2.2.3 Õpitulemused

Kursus „Pärimus ja kirjandus“ Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;
2. analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;
3. mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
4. nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpeid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
5. analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilisest väärtustest lähtuvalt;
6. kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpeid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
7. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
8. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“ Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
2. selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
3. leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;

4. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi viise, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
5. kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
6. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“ Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
2. selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
3. leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
4. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi viise, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
5. kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
6. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“

Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
2. analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teostele tuginedes arutluse;
3. kirjeldab ja võrdleb kirjandusteostele tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel;
4. arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
5. analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;
6. analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Kursus „Kirjandus ja ühiskond“ Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
2. arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid;
3. iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koha ajastus, voolus või rahvuskirjanduses;

4. toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle;
5. analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid;
6. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

2.3 „Inglise keel“

2.3.1 Üldalused

Valdkonnapädevus

Võõrkeelte õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes võõrkeelepädevus, s.o suutlikkus kasutada võõrkeelt iseseisva keelekasutaja tasemel, see tähendab B-keeleoskustasemel.

Võõrkeelte õpetamisega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

1. suhtleb eesmärgipäraselt nii kõnes kui ka kirjas, järgides vastavaid kultuuritavasid;
2. mõistab ja tõlgendab võõrkeeles esitatut;
3. on omandanud teadmisi eri kultuuridest, mõistab kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab neid;
4. on omandanud elukestvaks õppeks motivatsiooni ja vajalikud oskused.

2.3.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Kohustuslikud kursused klasside kaupa on järgmised:

10.klass – 3 kursust

11.klass – 3 kursust

12.klass – 4 kursust

2.3.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Keelepoliitiline eesmärk on saavutada gümnaasiumi lõpuks vähemalt kahe võõrkeele valdamine iseseisva keelekasutaja tasemel (B-tase). Võõrkeeleoskus toetab suutlikkust mõista ja väärtustada mitmekultuurilist maailma ning laiendab eneseväljendusvõimalusi erinevate keeleliste ja mittekeeleliste vahenditega.

Võõrkeelte õppes lähtutakse Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtetest ja raamdokumendis kirjeldatud keeleoskustasemetest. Kõigi võõrkeelte õpitulemused on raamdokumendile toetudes kirjeldatud ühtsetel alustel. Raamdokumendi põhimõtete rakendamine õppes võimaldab arvestada õppija ealist ning individuaalset eripära, seada erineva edasijõudmisega õpilastel endale jõukohaseid õpieesmärke ning anda tagasisidet saavutatud kohta, toetades õpimotivatsiooni ning iseseisva õppija kujunemist.

Keeleõpe ei piirdu teatud keeleoskustaseme saavutamise mingiks hetkeks. Tähtis on toetada õpilaste motivatsiooni, arendada oskusi, kujundada enesekindlust ning saada keelekogemusi ka väljaspool kooli, mis loob eelduse elukestvaks õppeks.

Kuna võõrkeel on eelkõige vahend teabe hankimiseks ja selle edastamiseks suhtluses, siis on keeleõppe keskmises teemavaldkonnad, mille kaudu ja mille piires kujundatakse suhtluspädevust. Need on kõigile võõrkeeltele ühtsed, teemavaldkondade erinevused tulenevad õpitava keele sihttasemest ja õppe kestusest. Suhtluspädevust kujundatakse keele nelja osaoskuse – kuulamise, lugemise, rääkimise ja kirjutamise arendamise kaudu, seepärast on täpsustavad õpitulemused esitatud osaoskuste kaupa.

Erinevaid osaoskusi õpetatakse omavahel lõimitult.

Võõrkeelte lõiming teiste õppeainetega ning õppimist soodustava õpikeskkonna loomine toetavad suhtluspädevuse omandamise kõrval ka maailmapildi, enesehinnangu ja väärtuskäitumise arengut. Õppijas arendatakse oskust võrrelda oma keelt ja kultuuri teistega, mõista ja väärtustada nende eripära, olla salliv ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri spetsiifikat. Ühe keele oskamine mõjutab keele- ja kultuuripädevust

teises keeles ning aitab kaasa inimese kultuuriteadlikkuse, oskuste ja oskusteabe arengule tervikuna. Võõrkeeleeõpe eeldab avatud ja paindlikku metoodilist käsitust, et kohandada õpet õpilase vajaduste järgi. Õppijakeskse võõrkeeleeõppe tähtsamad põhimõtted on:

1. õppija aktiivne osalus õppes, tema teadlik ja loov võõrkeele kasutamine ning õpistrateegiate kujundamine;
2. keeleõppes kasutatava materjali sisu vastavus õpilase huvidele;
3. erinevate aktiivõppevormide (sh paaris- ja rühmatöö) kasutamine;
4. õpetaja rolli muutumine teadmiste vahendajast õpilase koostööpartneriks ja nõustajaks teadmiste omandamises;
5. õppematerjalide mitmekesisus, nende kohandamine ja täiendamine lähtuvalt õppija eesmärkidest ning vajadustest.

2.3.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Võõrkeeleeõppes kasutatavad materjalid täiendavad teadmisi, mida õpilane omandab teistes õppeainetes, andes õpilasele keelevahendid erinevate valdkondade teemade käsitlemiseks. Võõrkeelte omandamisel tuleks kasutada koostöös teiste ainevaldkondadega keeleoskuse integreeritud õppematerjale, s.o lõimitud aine- ja keeleõpet (LAK-õpe, keelekümblus). Võõrkeeli oskav õpilane pääseb muu hulgas ligi võõrkeelsetele lisateabeallikatele (teatmeteostele, kirjandusele, internetile jt), toetades sel moel materjali otsimist mõne teise õppeaine jaoks.

Keel ja kirjandus. Võõrkeelte valdkonnal on kõige otsesem seos keele ja kirjandusega, sest mõlemas arendatakse oskust kasutada keelt erinevates suhtlusolukordades, et saavutada oma eesmärged, arvestades suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Mõlemas valdkonnas arendatakse kirjalikku ja suulist eneseväljendusoskust, luuakse tekste ning õpitakse neist aru saama. Kõik need teadmised ja oskused kantakse järgmist keelt õppides üle uude kultuurikonteksti.

Matemaatika. Matemaatikapädevuse arengut toetab numbrite tundmise ja arvutamise kõrval erinevates alustekstides sümbolite, graafikute, tabelite ning diagrammide abil esitatud teabe mõistmise, seostamise ja edastamise oskuse arendamine. Mõlemas

valdkonnas arendatakse funktsionaalset lugemisoskust, oskust loogiliselt arutleda ja põhjendada, suutlikkust ennast selgelt ja täpselt väljendada.

Loodus- ja sotsiaaalained. Lõiming saavutatakse erinevate teemavaldkondade janendes kasutatavate alustekstide ning õppetegevuste kaudu. Võõrkeelte õppes juhitakse õpilasi muu hulgas väärtustama looduslikku mitmekesisust ning vastutustundlikku järsäästvat eluviisi; ära tundma kultuurilist eripäraning järgima üldtunnustatud käitumisreegleid; omandama teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest; kujundama oma arvamust ning olema aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Kunstiained. Kunstipädevusega puututakse kokku kultuurilise teadlikkuse kujundamise kaudu, õppides tundma eri maade kultuuripärandit nii teemade kui ka vahetute kunstielamuste kaudu (kino, teater, kontserdid, muusika, näitused, muuseumid jm). Õpilasi suunatakse märkama ja väärtustama erinevaid kultuuritraditsioone, kunstide mitmekesisust ning maailma kultuurilist eripalgelisust.

Kehaline kasvatus. Kehakultuuripädevus seostub võõrkeeltes tervislikueluviisi ja kehalise aktiivsuse väärtustamisega. Võõrkeeleõppes (nii nagu kehalises kasvatuseski) on oluline salliv suhtumine kaaslastesse, ausa mängu reeglite järgimine ning oskus teha koostööd.

Pädevustes eristatakse järgmisi omavahel seotud komponente: teadmised, oskused, väärtushinnangud ja käitumine. Nelja komponendi õpetamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Võõrkeelte valdkonna õpitulemustes sisalduvad keelepädevused, kultuur (väärtushinnangud, käitumine) ja õpioskused. Võõrkeeli õpetades kujundatakse kõiki üldpädevusi seatud eesmärkide, käsitletavate teemade ning erinevate õpimeetodite ja tegevuste kaudu.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse arendamisel suunatakse õpilasi hindama inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide ja eetika seisukohalt; väärtustama oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandit ning nüüdiskultuuri sündmusi, inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust; hindama üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, sh sallivust ja koostööoskust ning seeläbi teadvustama oma väärtushinnanguid.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus võimaldavad õpilasel end edukalt ühiskonnas teostada. Erinevates igapäevastes suhtlussituatsioonides toimetulekuks on sobivate keelendite valiku kõrval vaja teada õpitavat võõrkeelt kõnelevate maade kultuuritausta

ja sellest tulenevaid käitumisreegleid ning ühiskonnas kehtivaid tavasid ja mitmekesisust. Seetõttu on sotsiaalne ja kodanikupädevus tihedalt seotud kultuuri-, väärtus- ja suhtlemispädevusega. Sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamisele aitavad kaasa mitmesugused õpitöövormid (nt rühmatöö, projektõpe) ning aktiivne osavõtt õpitava keelega seotud kultuuriprogrammidest.

Enesemääratluspädevus areneb võõrkeeleeõppes käsitletavate teemade ja õppetegevuste kaudu. Iseendaga ja inimsuhetega seonduvat saab võõrkeeletunnis käsitleda arutlustes, rollimängudes ning muudes õpitegevustes, mis aitavad õpilastel iseennast sügavamini mõista. Oskus hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi, analüüsida oma käitumist erinevates olukordades on tihedalt seotud ka õpipädevuse arenguga.

Õpipädevust kujundatakse suunates õpilasi rakendama erinevaid õpistrateegiaid, seostama omandatud teadmisi varemõpituga ning kasutama õpitut erinevates olukordades, analüüsima oma teadmisi ja oskusi (nt Euroopa keelemapi põhimõtete alusel), planeerima oma õppimist ja seda plaani järgima.

Suhtluspädevus on võõrkeeleeõppes kesksel kohal. Võõrkeeleeõpetuse eesmärgid lähtuvad otseselt suhtluspädevuse komponentidest ning nende sisust. Hea teksti mõistmise, eneseväljendus- ja tekstiloomeskuse on võõrkeeltes eduka suhtlemise eeldused. Koos suhtluspädevusega arendatakse õpilastes oskust võrrelda oma ning võõra kultuuri sarnasusi ja erinevusi, mõista ning väärtustada teiste kultuuride ja keelte eripära, olla salliv ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase pädevusega seonduvad võõrkeeled suhtluspädevuse kaudu. Vastavuses keeleoskuse arenguga õpitakse mõistma ja edasi andma teavet erinevatest elu- ja tegevusvaldkondadest, sh nt teabegraafikat või muul viisil visuaalselt esitatud teavet. Õpilasi suunatakse mõistma loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; tajuma digivahendite kasutuselevõttuga kaasnevaid muutusi ühiskonnas; suhtuma kriitiliselt saadaolevasse teabesse ning olema vastutustundlik interaktiivse meedia kasutamisel. Õpilasi suunatakse kasutama digivahendeid loovalt, uuendusmeelselt ja sihipäraselt.

Ettevõtlikkuspädevus kaasneb eelkõige enesekindluse ja julgusega, mida annab inimesele võõrkeeleoskus ja selle abil omandatud teadmised ja oskused erinevates elu-

ning tegevusvaldkondades. Toimetulek võõrkeelses keskkonnas loob eeldused koostööks teiste sama võõrkeelt valdavate ea- ja mõttekaaslastega; võõrkeeleoskus avardab õppija võimalusi oma ideid ja eesmärke ellu viia ning aidata kaasa probleemide lahendamisele, reageerides muutustele loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult.

2.3.5 Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
3. võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseks ning iseseisvaks õppijaks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
6. mitmekesistatakse õpikeskkonda: muuseumid, näitused, teater, kino, kontserdid, arvuti/multimeediaklass, õpilasvahetus, õppereisid, kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega jne;
7. kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, diskussioonid, projektõpe jne.

Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning ainepädevused oleksid saavutatud.

2.3.6 Hindamine

Õpitulemuste hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, innustada õpilast sihikindlalt õppima, suunata tema enesehinnangu kujunemist, tekitada huvi võõrkeelte õppimise vastu ning luua niiviisi alus elukestvale võõrkeeleõppele. Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest.

Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Gümnaasiumis hinnatakse kõiki keeleoskuse aspekte. Puudustele juhib õpetaja tähelepanu taktitundega, osutades võimalustele neist üle saada.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpitulemused sisaldavad hoiakuid ja väärtusi, mille kohta antakse sõnalist tagasisidet. Tagasiside andmisel (sh keelelistele õpitulemustele) kasutatakse kõrvuti õpetaja hinnangutega õpilaste enesehindamist ja kaaslaste antud hinnanguid, mille alusel tehakse ettepanekuid edaspidisteks toetavateks tegevusteks.

Õpilast suunatakse märkama oma edusamme ja kasutama saavutatut edasi õppides, seadma ise endale õpieesmärke ning andma oma teadmiste ja oskustele hinnangut õpitavas võõrkeeles.

Hindamise korraldus täpsustakse kooli õppekavas.

2.3.7 Õppekeskkond

Kool korraldab õppeaine õpet:

1. viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
2. vajaduse korral rühmades;

3. klassis, kus on keeleõppe eesmärkide saavutamist toetav ruumikujundus koos vajaliku õppematerjali, sisustuse ja tehniliste abivahenditega., kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale.
4. ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd)

2.4 VENE KEEL (B-VÕÕRKEEL)

GÜMNAASIUMI ÕPPEKAVA

8 KURSUST: 6 kohustusliku (RK); 2 valikkursust (VK)

KURSUSE MAHT: 35 tundi

KASUTATAV ÕPPEKIRJANDUS: Vene keele õppekomplekt “Давай” eesti gümnaasiumile. Lisamaterjalid: töölehed, mängud, digitaalne keskkond

ÕPETAJA TÖÖKAVA:

10 KLASS (3 kursust)

Käsitletav teema: 1. КТО Я? Kes ma olen?

Alateemad: 1. Tähestik 2. Tervitused ja hüvastijätud 3. Nimi ja perekonnanimi (tutvus) 4. Numbrid 5. Aadress, e-post ja telefon 6. Kui vana sa oled? 7. Kas sa räägid vene keelt? 8. Kas sa oskad vene keelt? 9. Kuidas see on vene keeles? 10. Mis peab alati kaasas olema? 11. Kus sa elad? 12. Kust sa (pärit) oled? 13. Ankeet (kordamine)

1. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) tervitada, hüvasti jätta, vabandust paluda, tänada;
- 2) tutvuda;
- 3) öelda, kui vana ta on;

- 4) öelda, kes ta rahvuselt on, kust tuleb ja kus elab;
- 5) öelda oma aadressi, e-posti, telefoni ja öelda, kuidas teda Facebookis leida;
- 6) öelda, mis keeli ta oskab;
- 7) küsida, kuidas midagi vene keeles öeldakse;
- 8) täita enda kohta küsimustikku;
- 9) kirjutada enda kohta meili (vanus, rahvus, võõrkeeled).

Käsitletav teema: 2. СПОРТ, ХОББИ, УЧЁБА. Sport, hobid, õpingud.

Alateemad: 1. Lemmikspordiala Naised ja tennis 3. Lemmiktegevus 4. Mida ma armastan teha 5. Kes mida kõige paremini teeb? 6. Lemmikõppeaine 7. Haridus Eestis 8. Asjad meie ümber (kool) 9. E-kiri endast (kordamine)

2. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) rääkida lemmikspordialadest;
- 2) rääkida lemmikõppeainetest;
- 3) jutustada lemmiktegevustest;
- 4) rääkida Eesti haridusest;
- 5) nimetada hulgaliselt sõnu kooli teemal;
- 6) kirjutada e-kirja endast (lemmikspordiala, lemmikõppeaine ja lemmiktegevus).

Käsitletav teema: 3. Я И МОЯ СЕМЬЯ. Mina ja minu pere.

Alateemad: 1. Kehaosad 2. Tervis 3. Pere 4. Välimus 5. Kes need inimesed on? (kordamine)

3. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) rääkida, kuidas ta end tunneb ja mis tal valutab;
- 2) kirjutada e-kooli teadet enda tervise kohta;

- 3) jutustada oma perest;
- 4) kirjeldada inimeste välimust, leida sarnasusi ja erinevusi;
- 5) kirjutada e-kirja endast (välimus, pere ja tervis).

Käsitletav teema: 4. ХАРАКТЕР И ПРОФЕССИЯ. Iseloom ja amet.

Alateemad: 1. Iseloom 2. Töövestlus 3. Imelik inimene 4. Emotsioonid 5. Ametid 6. Kes ma olen 10 aasta pärast? 7. Kuidas saada miljonäriks? 8. Elulookirjeldus

4. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) kirjeldada inimese iseloomu;
- 2) rääkida oma emotsioonidest;
- 3) jutustada, kellena inimesed töötavad;
- 4) jutustada, kelleks ta tahab saada;
- 5) jutustada töövestlusel oma saavutustest ja puudustest.

Käsitletav teema: 5. МОЙ ГОРОД И ДОМ. Minu linn ja kodu.

Alateemad: 1. Asjad meie ümber (korter) 2. Mis kodus on? 3. Asjad meie ümber (köök) 4. Asjad meie ümber (vannituba ja magamistuba) 5. Minu korter 6. Kodused tööd 7. Maakler 8. Külas 9. Tagurpidimaja 10. Linn 11. Kus on parem elada? 12. Otsime korterit 13. E-kiri (kordamine)

5. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) kirjeldada enda ja võõrast korterit (tubade nimetused ja mööbliesemed);
- 2) nimetada erinevaid kohti linnas;
- 3) jutustada oma kodulinnast;
- 4) kirjeldada, mis on tema maja lähedal;
- 5) suhelda maakleriga;

- 6) koostada korteri müügikuulutust;
- 7) leida korterit kuulutuse järgi;
- 8) kirjutada endast e-kirja (kus elab, mis on tema kodus).

11 KLASS (3 kursust)

Käsitletav teema: 6. ЧТО Я ДЕЛАЮ? Mida ma teen?

Alateemad: 1. Mis kell on? 2. Mis kell kokku saame? 3. Lähme tennist mängima 4. Mida me iga päev teeme? 5. Mida me vabal ajal teeme? 6. Minu päev (kordamine)

6. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) küsida ja vastata, mis kell on;
- 2) leppida kokku kohtumist kindlal ajal ja kindlas kohas;
- 3) jutustada sellest, mida ta iga päev teeb;
- 4) jutustada sellest, kuidas ta veedab vaba aega;
- 5) koostada päevaplaani;
- 6) kirjutada endast e-kirja (kuidas päev läks, nädalavahetus ja vaheaeg).

Käsitletav teema: 7. СТРАНЫ И ЛЮДИ. Riigid ja inimesed.

Alateemad: 1. Ilmakaared 2. Ilm 3. Riigid ja rahvused 4. Lennujaamas 5. Suveniirid 6. Vaatamis- väärsused 7. Kuidas minna? 8. Mis keel on kergem? (kordamine)

7. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) rääkida ilmast;
- 2) rääkida riikidest, pealinnadest ja rahvustest;
- 3) vestelda tolliametnikuga lennujaamas;

- 4) vestelda taksos;
- 5) vestelda suveniiripoes;
- 6) jutustada vaatamisväärsustest;
- 7) küsida, kuidas jõuda sihtpunkti võõras linnas.

Käsitletav teema: 8. ОТДЫХ. Puhkus.

Alateemad: 1. Kus sa puhkasid? 2. Sõidame puhkama 3. Hotellis 4. Tervitused puhkuselt (kordamine)

8. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) küsida, kes kus puhkas;
- 2) jutustada enda puhkusest;
- 3) broneerida hotellis tuba;
- 4) kirjutada puhkuselt kirja.

Käsitletav teema: 9. ОДЕЖДА. Riided.

Alateemad: 1. Värvid 2. Riided 3. Ekskursioon moemaailma 4. Kui palju riided maksavad? 5. Pakime kohvri!

9. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) nimetada värve;
- 2) kirjeldada, mida inimene kannab;
- 3) vestelda müüjaga riidepoes;
- 4) osta riideid;
- 5) soovitada sõbrale, mida reisile kaasa võtta.

Käsitletav teema: 10. ЕДА. Toit.

Alateemad: 1. Puuviljad 2. Köögiviljad 3. Hommikusöök, lõunasöök, õhtusöök 4. Restoranis

10. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) nimetada puuvilju, köögivilju ja teisi toiduaineid;
- 2) tellida kohvikus ja restoranis;
- 3) koostada ostunimekirja;
- 4) jutustada oma lemmiktoidust ja kõige vähem meeldivast toidust;
- 5) kirjutada endast e-kirja (mida ta armastab süüa).

12 KLASS (2 kursust)

Käsitletav teema: 11. РАЗВЛЕЧЕНИЯ. Meelelahutus.

Alateemad: 1. Tähtpäevad 2. Maailm ja sünnipäevad 3. Sõprus 4. Muusika 5.

11. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) õnnitleda;
- 2) sünnipäevale kutsuda;
- 3) jutustada, kuidas tähistatakse sünnipäeva Eestis ja mujal maailmas;
- 4) jagada muljeid muusikasündmusest;
- 5) jutustada oma lemmiklauljast.

Käsitletav teema: 12. ЖИВОТНЫЕ. Loomad.

Alateemad: 1. Loomad ja linnud 2. Lemmikloomad 3. Kuulutused

12. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) jutustada oma lemmikloomadest;
- 2) kirjeldada erinevate loomade ja lindude välimust;
- 3) nimetada erinevate loomade ja lindude eristavaid tunnuseid;
- 4) jutustada Eesti loomadest ja lindudest;
- 5) võrrelda loomi (leida sarnasusi ja erinevusi);
- 6) koostada kuulutust, et tal on keegi kadunud või ta on kellegi leidnud.

Käsitletav teema: 13. КОМПЬЮТЕР И ИНТЕРНЕТ Arvuti ja internet

Alateemad: 1. Arvuti 2. Internet 3. Ostud interneti ja telefoni teel 4. E-kirjad 5.

13. Eeldatavad õpitulemused:

Õpilane oskab

- 1) kasutada venekeelset Windowsi;
- 2) kasutada venekeelset Facebooki;
- 3) teha veebipoes oste vene keeles;
- 4) kasutada venekeelseid veebilehti;
- 5) väljendada oma tundeid mitte ainult emotikonide abil;
- 6) kirjutada ametlikke ja isiklikke e-kirju.

14. Kontrolli vorm, hindamine:

- 1) Kontrolltöö töölehtedel (Õpetajaraamatus)
- 2) Elektrooniline kontrolltöö (kodulehel www.keeltekool.eu)
- 3) Kontrolltöö töövihikus (rubriigis „Seda ma oskan“)
- 4) Kontrollharjutused: a) *Tõlgi ja kontrolli ennast.* b) *Kuula, tõlgi, kontrolli.*
- 5) Sõnade töö igas tunnis (Töövihikus)

1. Valdkonnapädevus

Võõrkeeleeõppe tulemusena kujuneb õpilastel eakohane võõrkeelepädevus vähemalt kahes võõrkeeles, mis tähendab, et õpilane:

- 1) mõistab ja vahendab võõrkeeles esitatut;
- 2) suhtleb eesmärgipäraselt ja olukohaselt nii kõnes kui ka kirjas;
- 3) loob ja esitab nii suuliselt kui ka kirjalikult eri liiki tekste;
- 4) tunneb õpitavat keelt kõnelevate piirkondade/kogukondade kultuuri;
- 5) mõistab oma kultuuri ja teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 6) väärtustab võõrkeelte oskust ja on motiveeritud keeli õppima;
- 7) kasutab võõrkeelseid veebikeskkondi, teadvustades nende võimalikke ohte; 8) omandab edasiseks keelte õppimiseks vajalikud oskused ja kohandab need enda vajadustele vastavaks

3. MATEMAATIKA

3.1 1.Üldalused

3.1.1 Valdkonnapädevus

Matemaatikaõpetuse eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes eakohane matemaatikapädevus, mis annab vahendid ja mõõdikud meid ümbritseva maailma uurimiseks ja kirjeldamiseks. Matemaatikapädevus hõlmab nii matemaatika sisemise loogika kui ka sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku rolli mõistmist ja väärtustamist. Kõik see on seotud igapäevaeluliste ja teaduslike probleemide lahendamisega ning eeldab probleemilahendamise põhioskuste saavutamist. Matemaatika õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks kujuneks välja vastutustundlik ja ennastjuhtiv õppija, kes:

- 1) arutleb ja argumenteerib loogiliselt;

- 2) leiab probleemile matemaatilise lahendustee ja matemaatika vahendid selle lahendamiseks;
- 3) modelleerib probleemi matemaatiliselt, st tõlgib probleemi matemaatika keelde;
- 4) kasutab probleemide lahendamisel ja saadud tulemuste esitlemisel erinevaid matemaatilisi esitusviise ja abivahendeid;
- 5) kasutab oskuslikult matemaatika sümboolikat ja keelt;
- 6) suhtleb matemaatilistel teemadel, selgitab esitatud lahendusi; tõlgendab saadud tulemusi, andes neile ka oma hinnangu.

3.1.2 Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on kitsas matemaatika ja lai matemaatika, mille kohustuslikud kursused on järgmised:

Kitsas matemaatika – 8 kursust: „Arvuhulgad. Avaldised. Võrrandid ja võrratused“; „Trigonomeetria“; „Vektor tasandil. Joone võrrand“; „Tõenäosus ja statistika“; „Funktsioonid I“; „Funktsioonid II“; „Planimetria. Integraal“; „Stereomeetria“.

Lai matemaatika – 14 kohustuslikku kursust: „Avaldised ja arvuhulgad“; „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“; „Võrratused. Trigonomeetria I“; „Trigonomeetria II“; „Vektor tasandil. Joone võrrand“; „Tõenäosus, statistika“; „Funktsioonid. Arvjadad“; „EkspONENT- ja logaritmfunktsioon“; „Trigonomeetrilised funktsioonid“; „Funktsiooni piirväärtus ja tuletis“; „Tuletise rakendused“; „Integraal. Planimetria“; „Sirge ja tasand ruumis“; „Stereomeetria“; „Matemaatika rakendused, reaalsete protsesside uurimine“.

Lisaks kohustuslikele kursustele võib kooli õppekavas kirjeldada ja rakendada valikkursusi, mis lõimivad matemaatikaõpetust teiste valdkondadega ja/või pakuvad süvenemist võimaldavaid teemakäsitlusi.

Valikkursused võib kool koostada ise või valida gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud kursuste hulgast.

3.1.3 Ainevaldkonna kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Matemaatika valdkond koosneb kahest ainek – kitsast ja laiast matemaatikast. Üldjuhul teeb õpilane kitsa ja laia matemaatika vahel valiku gümnaasiumisse õppima asudes või vastavalt kooli õppekavas seatud korrale.

Lai matemaatika ja kitsas matemaatika erinevad nii sisu kui ka käsituslaadi poolest. Laias matemaatikas käsitletakse mõisteid ja meetodeid, mida on vaja matemaatikateaduse olemusest arusaamiseks. Rakendusülesannete lahendamise kõrval on tähtsal kohal tõestamine ja põhjendamine. Kitsa matemaatika õpetamise eesmärk on matemaatika rakenduste vaatlemine, et kirjeldada inimest ümbritsevat maailma teaduslikult ning tagada elus toimetulek. Nii kitsa kui ka laia matemaatika eesmärgi saavutamiseks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu. Nii kitsas kui ka lai matemaatika annavad õpilasele vahendid ja oskused rakendada vajalikke matemaatilisi meetodeid teistes õppeainetes. Õpilased, keda matemaatika rohkem huvitab, võivad kasutada valikainete õpiaega, üleriigilisi süvaõppevorme ja individuaalõpet. Gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud valikkursusi võib lisada nii kitsale kui ka laiale matemaatikale. Kitsa matemaatika järgi õppinud õpilastel on õigus üle minna laiale matemaatikale ja laia matemaatika järgi õppinud õpilastel kitsale matemaatikale. Ülemineku tingimused sätestab kool oma õppekavas.

3.1.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Matemaatika õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

3.1.5 Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed. Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) luuakse võimalus rakendada teatud aja tagant e-õppepäevi või -nädalaid;
- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 6) võimaldatakse nii individuaalset kui ka koos teistega õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 7) õpilasi kaasatakse õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 8) kavandatakse aeg õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
- 9) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja

analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid; 10) rakendatakse ja kasutatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, -materjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga.

Õppetegevuse kavandamisel on õpetajal professionaalne õigus valida koostöös õpilastega käsitletavat õppesisu, lähtudes õpilaste eelnevatest teadmistest ja oskustest ning arvestusega, et taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud ning üld- ja valdkonnapädevused kujundatud.

3.1.6 Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonna pädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste ja kirjalike hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.

Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja

arenguvõimaluste kohta.

Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mis üldjuhul ei mõjuta tööle antavat hinnangut ja hinnet. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme, et veenduda õpitulemuste saavutamises. Selleks et paremini aru saada õpilastel tekkinud raskustest, õpilünkadest või lahendusideedest, saab hindamismeetodina kasutada näiteks tagasiside testi nii paberil kui ka virtuaalses keskkonnas, kontrolltööd, intervjuud, diagnostilist testi, päevikupidamist, õpilaste kirjutist, valjusti mõtlemist (läbirääkimine), ülesannete lahenduste esitlust jmt. Nimetatud meetodite põhjal saab õpilasele anda õppeteema kohta jooksvat tagasisidet aine ning ainevaldkonna teadmiste ja oskuste ning õpilase hoiakute ja väärtuste kohta. Kokkuvõtva hindamismeetodina sobib kirjaliku kontrolltöö või testi kõrvale ka intervjuu vormis teadmiste ja oskuste kontroll. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest.

Õpet kavandades ning sellest tulenevalt ka hinnates võetakse aluseks tunnetuslikud protsessid:

- 1) faktide, protseduuride ja mõistete teadmine (meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine jmt);
- 2) teadmiste rakendamise oskus (meetodite valimine, matemaatilise info eri viisidel

esitamine, modelleerimine, rutiinsete ülesannete lahendamine jmt);
3) arutlemisoskus (põhjendamine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine jmt).

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

3.1.7 Õppekeskkond

Õpilast toetava õppekeskkonna kujundamise aluseks on õppekava üldosas sätestatud sotsiaalse, vaimse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamise põhimõtted. Matemaatika õpetamisel luuakse õpilastele õppimist väärtustav keskkond, et tekiks positiivne suhtumine õppimisse. Õpilastele tagatakse jõukohased ülesanded ja eduvõimalus.

Õpilastes arendatakse uskumust, et oma võimekuse arendamiseks tuleb pingutada ning ebaõnnestumise korral tuleb rohkem harjutada või kasutada teistsuguseid strateegiaid. Õppekeskkond luuakse selline, kus iga õpilane saab maksimaalselt areneda, arvestades tema individuaalsust ja potentsiaali, oskusi ja huve. Vaimselt ja emotsionaalselt toetavale õppekeskkonnale on omane:

- 1) vastastikune lugupidamine, üksteise aktsepteerimine ja abivalmidus;
- 2) ühised selged eesmärgid, kus nii õpetaja kui ka õpilased teavad, miks ning millisel eesmärgil midagi tehakse, ja on huvitatud nende eesmärkide saavutamisest;
- 3) toetav õhkkond, kus nii õpetajal kui ka õpilasel on lubatud katsetada, eksida ja oma vigu tunnistada; tunnustatakse ideede ja arvamuste paljusust;
- 4) jagatud vastutus, st õpetaja vastutab keskkonna ja õpitingimuste loomise eest ja õpilased õppimise eest.

Oluline on suunata õpilasi mõtlema teadmiste suhtelisuse üle, et õpilased teadvustaksid õppimist kui teadmiste konstrueerimist, mitte kui faktide päheõppimist.

Kool võimaldab:

- 1) õpet lisaks klassiruumile (kus on tahvel ja tahvlile joonestamise vahendid) korraldada ka mujal, nt kooliõues, arvutiklassis, looduses, muuseumides, teaduskeskustes, keskkonnahariduskeskustes, ettevõtetes, asutustes ja virtuaalses õppekeskkonnas;

- 2) vajaduse korral kasutada klassis internetiühendusega IKT vahendeid ning

esitlustehnikat, tasandiliste ja ruumiliste kujundite komplekte ning taskuarvutite komplekti.

Lai matemaatika

ÕPPEMATERJALID (-KIRJANDUS):

Lepmann, L., Lepmann, T., Velsker, K. „Matemaatika 10. klassile“ Koolibri, 2011.

Veelmaa, A. „Matemaatika tööraamat 10. klassile“ Maurus, 2021.

Tõnso, T., Veelmaa, A. „Matemaatika 10. klassile“ Mathema, 1994.

Erinevad ülesannetekogud.

I kursus PÕHIKOOLI MATEMAATIKA KORDAMINE

Eeldusained: põhikooli III kooliastme matemaatika

Õppesisu ja põhimõisted

Tehted ratsionaalarvudega. Tehete järjekord. Arvutamine taskuarvutiga. Täisarvuline astendaja, tehted astmetega. Ruutjuur. Juuravaldiste lihtsustamine. Avaldiste lihtsustamine. Kaksliikme ruut. Hulkliikmete korrutamine. Kuupide summa ja vahe valemid, kaksliikme kuup. Hulkliikme tegurdamine valemite kasutamisega. Algebralise avaldise lihtsustamine. Võrrandite lahendamine (lineaarvõrrandid, ruutvõrrandid). Võrrandisüsteemid. Protsentülesanded. Tekstülesanded. Funktsioonid (võrdeline seos, lineaarfunktsioon, pöördvõrdeline seos, ruutfunktsioon).

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab naturaalarvulise astendajaga astendamise tähendust ning kasutab astendamisreegleid;
- 2) selgitab arvu ruutjuure tähendust ja leiab peast või taskuarvutil ruutjuure;
- 3) leiab terviku protsentides antud osamäära järgi;
- 4) väljendab murruna antud osa protsentides;
- 5) leiab, mitu protsenti moodustab üks arv teisest;

- 6) määrab suuruse kasvamist ja kahanemist protsentides;
- 7) tõlgendab igapäevaelus ja teistes õppeainetes ette tulevaid protsentides väljendatavaid suurusi;
- 8) oskab arvutada laenudega seotud kulutusi;
- 9) korrastab üks- ja hulkliikmeid, liidab, lahutab ning korrutab üks- ja hulkliikmeid ning jagab üksliikmeid ja hulkliiget üksliikmega;
- 10) oskab kasutada ruutude vahe, summa ruudu ja vahe ruudu valemeid ning summa ja vahe kuubi valemeid, kuupide vahe ja kuupide summa valemeid;
- 11) tegurdab hulkliikmeid (toob sulgude ette, kasutab abivalemeid, tegurdab ruutkolmeliiget);
- 12) taandab ja laiendab algebralist murdu ning liidab, lahutab, korrutab ja jagab algebralisi murde;
- 13) lihtsustab ratsionaalavaldisi;
- 14) lahendab võrrandi põhiomadusi kasutades lineaar- ja võrdekujulisi võrrandeid;
- 15) lahendab lineaarvõrrandisüsteeme;
- 16) lahendab täielikke ja mittetäielikke ruutvõrrandeid;
- 17) lahendab tekstülesandeid võrrandite ja võrrandisüsteemide abil.

Lõiming: arvu standardkuju ja arvu 10 astmed - füüsika, keemia
prosent - keemia, füüsika, bioloogia, geograafia, majandus, jne

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

II kursus ARVUHULGAD JA AVALDISED

Eeldusained: 8. ja 9. klassi matemaatika

Õppesisu ja põhimõisted

Hulk, hulga element, osahulk, tühi hulk, hulkade ühend ja ühisosa.

Naturaalarvude hulk N , täisarvude hulk Z , ratsionaalarvude hulk Q , irratsionaalarvude hulk I , reaalarvude hulk R , nende omadused ja kuuluvusseosed.

Reaalarvude piirkonnad arvteljel.

Astme mõiste üldistamine. Arvu juur. Juurte omadused. Arvu juure esitamine ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi. Tehted astmete ja võrdsete juurijatega juurtega. Rühmitamisvõte.

Irratsionaalsuse kaotamine nimetajast. Ratsionaal- ja irratsionaalavaldiste lihtsustamine (kaks tehet ja sulud).

Reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad arvutuste ja avaldiste teisenduste abil.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) leiab hulkade ühendi, ühisosa ja antud hulga osahulga;
- 2) selgitab naturaalarvude hulga N , täisarvude hulga Z , ratsionaalarvude hulga Q , irratsionaalarvude hulga I ja reaalarvude hulga R omadusi ja nende hulkade kuuluvusseoseid, märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;
- 3) esitab arvu juure ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi;
- 4) sooritab tehteid astmete ning võrdsete juurijatega juurtega;
- 5) teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi (kaks tehet ja sulud);
- 6) näeb ja lahendab arvutuste ja teisenduste abil lahenduvaid reaalelulisi ja teaduslikke probleeme (sh protsentülesanded). Tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: ainesisene lõiming põhikoolis ja I kursusel omandatud algebra teadmistega

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

III kursus VÕRRANDID JA VÕRRANDISÜSTEEMID

Eelduskursused:

- 1) matemaatika lai I kursus;
- 2) põhikooli õppekavas kirjeldatud teadmised ja oskused võrrandite ning võrrandisüsteemide lahendamiseks;
- 3) tekstülesannete funktsionaalse lugemise ja interpreteerimise oskus vähemalt rahuldaval tasemel.

Õppesisu ja põhimõisted

Võrdus, võrrand, samasus, võrrandi lahend. Võrrandite samaväärsus, samasusteisendused. Lineaar-, ruut-, murd- ja juurvõrrandid (kuni kaks juurt) ning nendeks taanduvad võrrandid. Üht absoluutväärtust sisaldav võrrand. Õpilane saab aru, et leidub võrrandeid, millel lahendid puuduvad või mille lahendiks on kõik reaalarvud. Võrrandisüsteemid. Kahe- ja kolmerealine determinant. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad võrrandite/võrrandisüsteemide abil.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab võrduse, samasuse ja võrrandi, võrrandi lahendi, võrrandi- ja võrratusesüsteemi lahendi ning lahendihulga mõistet;
- 2) selgitab võrrandite ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi; 3) lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut-, murd- ja lihtsamaid juurvõrrandeid (kaks juurt) ning nendeks taanduvaid võrrandeid;
- 4) lahendab lihtsamaid üht absoluutväärtust sisaldavaid võrrandeid;
- 5) lahendab võrrandisüsteeme;
- 6) tunneb ära õpitud võrrandite/võrrandisüsteemide abil lahenduvad reaalelulised/teaduslikud probleemid;
- 7) leiab või koostab sobiva võrrandi/võrrandisüsteemi probleemi lahendamiseks;
- 8) lahendab ainealase või reaalelulise probleemi võrrandite ja/või võrrandisüsteemide abil ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemust.

Lõiming: teiste ainetega ülesannete tekstide kaudud (näiteks füüsikas liikumisülesanded, keemias aine sisaldus protsentides)

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

IV kursus VÕRRATUSED. TRIGONOMEETRIA I**Eelduskursused:**

- 1) I kursus (arvuhulgad, avaldise absoluutväärtus, reaalarvude piirkonnad arvteljel, avaldiste lihtsustamine);
- 2) II kursus (võrrandite lahendamine, tekstülesanded).

Õppesisu ja põhimõisted:

Võrratus ja selle omadused. Võrratuste samaväärsus. Range ja mitterange võrratus.

Lineaarvõrratused. Ruutvõrratus. Intervallmeetod. Murdvõrratus. Ahelvõrratus. Võrratusesüsteemid. Võrratusesüsteemide samaväärsus. Võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulk, selle esitamine arvteljel.

Lihtsamate tekstülesannete lahendamine võrratuste abil.

Õpitulemused:**Õpilane:**

- 1) selgitab võrratuse omadusi, võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulga mõistet ning kirjeldab vastavaid lahendihulki arvteljel;
- 2) selgitab võrratuste ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi; 3) lahendab lineaar-, ruut- ja murdvõrratusi ning lihtsamaid võrratusesüsteeme;
- 4) kasutab lihtsustamisülesannetes trigonomeetria põhiseoseid ja täiendusnurga trigonomeetrilisi funktsioone;
- 5) leiab digivahendite abil teravnurga trigonomeetriliste funktsioonide väärtused ning nende väärtuste järgi nurga suuruse;

6) lahendab täisnurkse kolmnurga;

7) tunneb ära probleemid, mis on lahendatavad täisnurkse kolmnurga geomeetria abil. Tõlgib need matemaatika keelde ning lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: bioloogia ja inimeseõpetus (toitumistabelid, kalore arv toiduaines)

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

V kursus TRIGONOMEETRIA II

Eelduskursused: matemaatika laia III kursuse osa trigonomeetria I.

Õppesisu ja põhimõisted:

Nurga mõiste üldistamine. Nurga kraadi- ja radiaanmõõt. Ringjoone kaare pikkus, ringi sektori pindala. Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused. Ühe ja sama nurga trigonomeetriliste funktsioonide vahelised seosed. Taandamisvalemid. Negatiivse ja täispöördest suurema nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Kahe nurga summa ja vahe trigonomeetrilised funktsioonid. Kahekordse nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised avaldised. Kolmnurga pindala valemid. Siinus- ja koosinusteoreem. Kolmnurga lahendamine. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitut rakendades.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teisendab kraadimõõdus antud nurga radiaanmõõdus olevaks nurgaks ja vastupidi;
- 2) arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
- 3) defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi; tuletab ning teab siinuse, koosinuse ja tangensi vahelisi seoseid;

- 4) tuleb nurkade siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused; rakendab taandamisvalemeid, negatiivse ja täispöördest suurema nurga valemeid;
- 5) kasutab digivahendeid trigonomeetriliste funktsioonide väärtuste ning nende väärtuste järgi nurga suuruse leidmisel;
- 6) tuleb kahe nurga summa ja vahe valemid ning kahekordse nurga siinuse, koosinuse ja tangensi valemid;
- 7) teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldise valemikogu abil;
- 8) tõestab siinus- ja koosinusteoreemi, lahendab mistahes kolmnurga ning arvutab selle pindala;
- 9) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitut rakendades. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: füüsika (perioodilised funktsioonid)

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

VI kursus VEKTOR TASANDIL. JOONE VÕRRAND

Eelduskursused:

- 1) laia matemaatika II kursus (võrrandid ja võrrandisüsteemid);
- 2) III kursuse (võrratused ja võrratusesüsteemid);
- 3) põhikooli õppekavas kirjeldatud teadmised koordinaattasandist, sirgest ja paraboolist ning geomeetriliste kujundite joonelementide vahelistest seostest.

Õppesisu ja põhimõisted:

Kahe punkti vaheline kaugus. Lõigu keskpunkti koordinaadid. Vektori mõiste ja tähistamine. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor. Vektorite võrdsus. Vektori

koordinaadid. Vektori pikkus. Vektorite liitmine ja lahutamine. Vektori korrutamine arvuga. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus. Kahe vektori skalaarkorrutis. Vektorite ristseis. Ülesannete lahendamine vektorite abil ja tulemuste kontrollimine digiseadmetega. Sirge sihivektor, algordinaat, tõus. Sirge võrrandi koostamine. Sirge üldvõrrand. Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel. Ringjoone, parabooli, hüperbooli võrrandi koostamine. Kahe joone lõikepunkti leidmine. Sirge, parabooli, hüperbooli ja ringjoone joonestamine. Ülesannete lahendamine ja tulemuste kontrollimine digivahenditega.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) selgitab mõisteid vektor, ühik-, null- ja vastandvektor, vektori koordinaadid, kahe vektori vaheline nurk;
- 2) liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
- 3) leiab vektori pikkuse, lõigu keskpunkti koordinaadid, kahe vektori skalaarkorrutise ning rakendab neid geomeetriaprobleemide lahendamisel;
- 4) kasutab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid geomeetriaprobleemide lahendamisel;
- 5) koostab sirge võrrandi (kui sirge on määratud punkti ja sihivektoriga, punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga) ning teisendab selle üldvõrrandiks, kontrollib tehtud arvutis;
- 6) määrab kahe sirge vastastikuse asendi tasandil, lõikuvate sirgete korral leiab sirgete lõikepunkti ja sirgete vahelise nurga, kontrollib tehtut arvutis;
- 7) koostab hüperbooli, parabooli ja ringjoone võrrandi; joonestab ainekavas esitatud jooni nende võrrandite järgi nii paberil kui ka arvutis; leiab kahe joone lõikepunktid, kontrollib tehtut arvutis.

Lõiming: ainesisene lõiming põhikooli matemaatikaga (geomeetrilised kujundid, koordinaattasand), füüsika - töö arvutamine, dünaamika visualiseerimine, geograafia - maatükkide kujutamine geomeetriliste kujunditena, geograafiliste koordinaatide kasutamise eripära.

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

ÕPPEMATERJALID (-KIRJANDUS):

Lepmann, L., Lepmann, T., Velsker, K. „Matemaatika 11. klassile“ Koolibri, 2011.

Veelmaa, A. „Matemaatika tööraamat 11. klassile“ Maurus, 2021.

Tõnso, T., Veelmaa, A. „Matemaatika 11. klassile“ Mathema, 1994.

Erinevad ülesannetekogud.

VII kursus TÕENÄOSUS, STATISTIKA

Eeldukursused: -

Õppesisu ja põhimõisted: Permutatsioonid, kombinatsioonid ja variatsioonid. Sündmus. Sündmuste liigid. Klassikaline tõenäosus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Geomeetiline tõenäosus. Sündmuste liigid: sõltuvad ja sõltumatud, välistavad ja mittevälistavad. Tõenäosuste liitmine ja korrutamine. Bernoulli valem. Diskreetne ja pidev juhuslik suurus, binoomjaotus, jaotuspolügoon ning arvkarakteristikud (keskväärtus, mood, mediaan, dispersioon, standardhälve). Rakendusülesanded. Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja süstematiseerimine. Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi. Korrelatsiooniväli. Lineaarne korrelatsioonikordaja. Normaaljaotus (näidete varal). Statistilise otsustuse usaldatavus keskväärtuse usaldusvahemiku näitel. Andmetöötuse projekt, mis realiseeritakse IKT vahendite abil (soovitavalt koostöös mõne teise õppeainega).

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust; selgitab sündmuse tõenäosuse mõistet ja omadusi;
- 2) selgitab permutatsioonide, kombinatsioonide ja variatsioonide tähendust ning leiab nende arvu;

3) selgitab sõltuvate ja sõltumatute sündmuste korrutise ning välistavate ja mittevälistavate sündmuste summa tähendust, arvutab reaalse eluga seotud sündmuste tõenäosusi;

4) selgitab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning juhusliku suuruse arvkarakteristikute (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve) tähendust; kirjeldab binoom- ja normaaljaotust; 5) selgitab valimi ja üldkogumi mõisteid ning andmete süstematiseerimise ja statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust; teab valimi koostamise põhimõtteid;

6) arvutab juhusliku suuruse jaotuse arvkarakteristikuid ning teeb nende alusel järeldusi jaotuse või uuritava probleemi kohta;

7) selgitab valimist hinnatud arvkarakteristiku usalduspiirkonna mõistet, leiab jaotusfunktsiooni abil üldkogumi keskväärtuse usalduspiirkonna;

8) koostab IKT vahendite abil tabeleid ja graafikuid andmete ja jaotuse visualiseerimiseks;

9) visualiseerib IKT vahendite abil kahe juhusliku suuruse hajuvusdiagrammi, kirjeldab sõltuvuse tugevust korrelatsioonikordaja abil;

10) püstitab uurimisküsimuse, kogub vajaliku andmestiku, analüüsib seda statistiliste vahenditega IKT abil ja hindab võimalikke statistiliste otsustustega seotud vigu.

Lõiming: kõikvõimalikud erinevad teemad andmestikega, mida saab analüüsida ja mille tõenäosust arvutada (nt tervis ja ohutus).

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

VIII kursus FUNKTSIOONID. ARVJADAD

Eelduskursused: lai matemaatika I, II, III ja VI kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Funktsiooni mõiste ja üldtähis. Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu funktsioon. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemum. Astmefunktsioon. Funktsioonide graafikud ja omadused.

Arvutada mõiste, jada üldliige, jadade liigid. Aritmeetiline jada, selle omadused. Aritmeetilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Geomeetiline jada, selle omadused. Geomeetrilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Arvutada piirväärtus. Piirväärtuse arvutamine. Hääbuv geomeetiline jada, selle summa. Arv e piirväärtusena. Ringjoone pikkus ja ringi pindala piirväärtusena, arv π . Rakendusülesanded.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni uurimisega seonduvaid mõisteid;

2) kirjeldab graafiliselt esitatud funktsiooni omadusi; skitseerib graafikuid ning joonestab neid nii paberil kui ka arvutis;

3) leiab valemiga esitatud funktsiooni määramispiirkonna, nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonna nii algebraliselt kui ka arvutis; kontrollib, kas funktsioon on paaris või paaritu ja analüüsib arvutipõhiselt nende graafikute sümmeetria omadusi;

4) kirjeldab funktsiooni $y = f(x)$ graafiku seost funktsioonide $y = f(x) + a$, $y = f(x + a)$, $y = f(ax)$, $y = a f(x)$ graafikutega, visualiseerib vastavaid seoseid arvutis konkreetsete näidetega; 5) selgitab arvutada, aritmeetilise ja geomeetrilise jada ning hääbuva geomeetrilise jada mõistet;

6) selgitab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme valemeid ning tuletab nende jadade n esimese liikme summa valemid ning hääbuva geomeetrilise jada summa valemi;

7) selgitab jada piirväärtuse olemust ning arvutab piirväärtuse; teab arvude π ja e tähendust; 8) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis lahenduvad aritmeetilise ja geomeetrilise jada abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: funktsiooni graafiku lugemise oskus teistes õppeinetes

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

IX kursus EKSPONENT- JA LOGARITMFUNKTSIOON

Eelduskursused: laia matemaatika I, II ja VIII kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Eksponentfunktsioon, selle graafik ja omadused. Arvu logaritm. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ja potentseerimine. Üleminek logaritmi ühelt aluselt teisele. Logaritmifunktsioon, selle graafik ja omadused. Pöördfunktsiooni mõiste eksponent ja logaritmifunktsiooni näitel. Eksponent- ja logaritmivõrrand, nende lahendamine. Rakendusülesanded eksponent- ja logaritmivõrrandite kohta. Eksponent- ja logaritmivõrratus.

Õpitulemused:

- Õpilane:** 1) selgitab liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemust;
- 2) lahendab reaalelulisi liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise probleeme, hindab kriitiliselt saadud tulemusi;
- 3) kirjeldab eksponentfunktsiooni, sh funktsiooni $y = ex$ omadusi;
- 4) selgitab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi; logaritmi ning potentseerimise lihtsamaid avaldiseid, vahetab logaritmi alust;
- 5) kirjeldab logaritmifunktsiooni ja selle omadusi;
- 6) oskab leida eksponent- ja logaritmifunktsiooni pöördfunktsiooni;
- 7) joonestab paberil ja tarkvaraliste lahenduste abil eksponent- ja logaritmifunktsiooni graafikuid ning loeb graafikult funktsioonide omadusi;
- 8) lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmivõrrandeid ning -võrratusi ($\log_a f(x)$ suurem/väiksem kui $\log_a g(x)$);
- 9) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad eksponentsiaalsete ja/või logaritmiliste mudelite abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: majandus (pangandus) - intressid, laenud, hoiused; bioloogia - biomassi kasvamine, nakkushaiguste levik, raku pooldumine jms.; ühiskonnaõpetus - inimeste arv maal, linnastumine, elanikkonna kasv ja kahanemine; geograafia - metsamassi muutumine; ajalugu - vanad ülesanded (näiteks Mesopotaamia savitahvlitel)

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

X kursus TRIGONOMEETRILISED FUNKTSIOONID. FUNKTSIOONI PIIRVÄÄTUS JA TULETIS

Eelduskursused: laia matemaatika I - VI, VIII ja IX kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Funktsiooni perioodilisus. Siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafik ning omadused. Mõisted $\arcsin m$, $\arccos m$, $\arctan m$. Lihtsamad trigonomeetrilised võrrandid. Funktsiooni piirväärtus ja pidevus. Argumendi muut ja funktsiooni muut. Hetkkiirus. Funktsiooni graafiku puutuja tõus. Funktsiooni tuletise mõiste. Funktsiooni tuletise geomeetiline tähendus. Funktsioonide summa ja vahe tuletis. Kahe funktsiooni korrutise tuletis. Astmefunktsiooni tuletis. Kahe funktsiooni jagatise tuletis. Funktsiooni teine tuletis. Liitfunktsioon ja selle tuletise leidmine. Trigonomeetriliste funktsioonide tuletised. Eksponent- ja logaritmfunktsiooni tuletis. Tuletiste tabel.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) selgitab funktsiooni perioodilisuse mõistet ning leiab siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni perioodi;

2) joonestab nii paberil kui ka tarkvaraliste lahenduste abil siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafikuid ning loeb graafikutelt nende funktsioonide omadusi;

3) leiab algebraliselt lihtsamate trigonomeetriliste võrrandite erilahendid etteantud piirkonnas, kasutades üldlahendi valemit või funktsiooni graafikut;

4) selgitab funktsiooni piirväärtuse ja tuletise mõistet ning tuletise füüsikalist ja geomeetrilist tähendust;

5) esitab liitfunktsiooni lihtsamate funktsioonide kaudu;

6) rakendab funktsioonide summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletise leidmise eeskirja, leiab funktsiooni esimese ja teise tuletise ning liitfunktsiooni tuletise, kasutades etteantud tuletiste tabelit.

Lõiming: ainesisene lõiming - 10. klassis õpitu; füüsika, keemia jne - perioodilised funktsioonid

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

XI kursus TULETISE RAKENDUSED

Eelduskursused: I - VI, VIII, IX ja X kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Puutuja tõus. Joone puutuja võrrand. Funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemik; funktsiooni ekstreemum; ekstreemumi olemasolu tarvilik ja piisav tingimus. Funktsiooni suurim ja vähim väärtus lõigul. Funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemik, käänupunkt. Funktsiooni uurimine tuletise abil. Funktsiooni graafiku skitseerimine funktsiooni omaduste põhjal. Funktsiooni tuletise kasutamise rakendusülesandeid. Ekstreemumülesanded.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi etteantud kohal, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil;

2) selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletise märgiga, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmist;

3) leiab funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud, ekstreemumid, funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud ning käänupunkti, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil;

4) uurib ainekavas etteantud funktsioone täielikult ja skitseerib funktsiooni leitud omaduste põhjal selle graafiku, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil;

5) leiab funktsiooni suurima ja vähima väärtuse etteantud lõigul;

6) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad õpitud funktsioonide kui mudelite uurimise abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: majandus - ressursside säästev kasutamine; ainesisene lõiming planimeetria ja stereomeetriaga

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

ÕPPEMATERJALID (-KIRJANDUS):

Lepmann, L., Lepmann, T., Velsker, K. „Matemaatika 12. klassile“ Koolibri, 2011.

Veelmaa, A. „Matemaatika tööraamat 12. klassile“ Maurus, 2021.

Tõnso, T., Veelmaa, A. „Matemaatika 12. klassile“ Mathema, 1994.

Erinevad ülesannetekogud.

XII kursus INTEGRAAL. PLANIMEETRIA

Eelduskursused: laia matemaatika I - VI, VIII - XI kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Algfunktsiooni ja määramata integraali mõiste. Integraali omadused. Kõvertrapets, selle pindala piirväärtusena. Määratud integraal, Newtoni-Leibnizi valem. Integraali kasutamine tasandilise kujundi pindala, pöördkeha ruumala ning töö arvutamisel. Kolmnurk, selle sise- ja välisnurk, kolmnurga sisenurga poolitaja, selle omadus. Kolmnurga sise- ja ümberringjoon. Kolmnurga mediaan, mediaanide omadus. Kolmnurga kesklõik, selle omadus. Meetrilised seosed täisnurkses kolmnurgas. Hulknurk, selle liigid. Kumera hulknurga sisenurkade summa. Hulknurkade sarnasus. Sarnaste hulknurkade ümbermõõtude suhe ja pindalade suhe. Hulknurga sise- ja ümberringjoon. Rööpkülik, selle eriliigid ja omadused. Trapets, selle liigid. Trapetsi kesklõik, selle omadused. Kesknurk ja piirdenurk. Thalese teoreem. Ringjoone lõikaja ning puutuja. Kõõl- ja puutujahulknurk. Kolmnurga pindala. Rakenduslikud geomeetriaülesanded.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) selgitab algfunktsiooni mõistet ning leiab lihtsamate funktsioonide määramata integraale põhiintegraalide tabeli ja integraali omaduste järgi;

2) selgitab kõvertrapetsi mõistet ning rakendab määratud integraali leides Newtoni-Leibnizi valemit;

3) arvutab määratud integraali abil kõvertrapetsi pindala, mitmest osast koosneva pinnatüki ja kahe kõveraga piiratud pinnatüki pindala ning lihtsama pöördkeha ruumala;

4) selgitab geomeetriliste kujundite ja nende elementide omadusi, kujutab vastavaid kujundeid joonisel; uurib IKT vahendite abil geomeetriliste kujundite omadusi ning kujutab vastavaid kujundeid joonisel;

5) lahendab planimeetria arvutusülesandeid ja lihtsamaid tõestusülesandeid;

6) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad tasandigeomeetrias õpitud kujundite omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: füüsika - integraali kasutamine töö arvutamisel

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

XIII kursus SIRGE JA TASAND RUUMIS

Eelduskursused: laia matemaatika I - VI, XII kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Ruumigeomeetria asendilaused: nurk kahe sirge, sirge ja tasandi ning kahe tasandi vahel, sirgete ja tasandite ristseis ning paralleelsus, kolme ristsirge teoreem, hulknurga projektsiooni pindala. Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid ruumis, punkti kohavektor. Vektori koordinaadid ruumis, vektori pikkus. Lineaartehted vektoritega. Vektorite kollineaarsus ja komplanaarsus, vektori avaldamine kolme mis tahes mittekomplanaarse vektori kaudu. Kahe vektori skalaarkorrutis. Kahe vektori vaheline nurk. Sirge võrrandid ruumis, tasandi võrrand. Võrranditega antud sirgete ja tasandite vastastikuse asendi uurimine, sirge ja tasandi lõikepunkt, võrranditega antud sirgete vahelise nurga leidmine. Rakendusülesanded.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) kirjeldab ja määrab punkti asukoha ruumis koordinaatide abil;

- 2) selgitab ja rakendab ruumivektori mõistet, lineaartehteid vektoritega, vektorite kollineaarsuse ja komplaneaarsuse tunnuseid ning vektorite skalaarkorrutist;
- 3) kirjeldab sirge ja tasandi vastastikuseid asendeid;
- 4) arvutab kahe punkti vahelise kauguse, vektori pikkuse ning kahe vektori vahelise nurga;
- 5) määrab kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikuse asendi ning arvutab nendevahelise nurga stereomeetria ülesannetes;
- 6) tunneb ära ainealased ja -välised probleemid, mis on lahendatavad ruumigeomeetrias õpitud seoste abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: keel ja kirjandus - teksti mõistmine ja eneseväljendusoskuse arendamine; sotsiaalsed - hüpoteesi püstitamine ja tõestamine; füüsika - punkt ja vektor ruumis

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

XIV kursus STEREOOMETRIA

Eelduskursused: laia matemaatika III-V, XII kursus

Õppesisu ja põhimõisted: Prisma ja püramiid, nende pindala ja ruumala, korrapäraseid hulktahukad. Pöördkehad; silinder, koonus ja kera, nende pindala ja ruumala, kera segment, kiht, vöö ja sektor. Silindri, koonuse või kera ruumala valemi tuletamine. Ülesanded hulktahukate ja pöördkehade kohta. Hulktahukate ja pöördkehade lõiked tasandiga. Rakendusülesanded.

Õpitulemused:

- Õpilane:**
- 1) omab süsteemse ettekujutuse hulktahukate ja pöördkehade liikidest, tuletab nende pindala ja ruumala arvutamise valemeid;
 - 2) kujutab joonisel prisma, püramiidi, silindrit, koonust ja kera ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga;
 - 3) arvutab kehade pindala ja ruumala ning nende kehade ja tasandi lõike pindala;

4) tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on mudeldatavad ruumigeomeetrias õpitud kujunditega ja nende omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi.

Lõiming: ajalugu - püramiidid; füüsika - massi ja ruumala vaheline seos; kehaline kasvatus - kuul, pall, koonus; kunst - värvikulu, voltimine (nt korrapärast hulktahukat); muusika - tuulekell, triangel; terviseõpetus - toidupüramiid

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

XV kursus MATEMAATILISED RAKENDUSED, REAALSETE PROTSESSIDE UURIMINE

Eelduskursused: kõik eelnevad laia matemaatika kursused

Õppesisu ja põhimõisted: Matemaatilise mudeli tähendus, nähtuse modelleerimise etapid, mudeli headuse ja rakendatavuse hindamine. Tekstülesannete (sh protsentülesannete) lahendamine võrrandite kui ülesannete matemaatiliste mudelite koostamise ja lahendamise abil. Lineaar-, ruut- ja eksponentfunktsioone rakendavad mudelid loodus- ning majandusteaduses, tehnoloogias ja mujal (nt füüsikaliste suuruste seosed, orgaanilise kasvamise mudelid bioloogias, nõudlus- ja pakkumiskõrvaldused ning marginaalfunktsioonid majandusteaduses, materjalikulu arvutused tehnoloogias jne). Kursuse käsitlus tugineb arvutusvahendite kasutamisele.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) selgitab matemaatilise modelleerimise ning selle protseduuride üldist olemust;

2) tunneb lihtsamate mudelite koostamiseks vajalikke meetodeid ja funktsioone;

3) kasutab mõningaid loodus- ja majandusteaduse olulisemaid mudeleid ning meetodeid;

4) lahendab tekstülesandeid sobivalt valitud strateegia abil;

5) märkab reaalse maailma valdkondade mõningaid matemaatikamudelitega kirjeldatavaid seaduspärasusi ja seoseid;

6) koostab kergesti modelleeritavate reaalsuse nähtuste matemaatilisi mudeleid ning kasutab neid tegelikkuse uurimiseks;

7) kasutab IKT vahendeid ainealaseid ja -väliseid probleeme lahendades.

Lõiming: ainesisene lõiming kõigi õpitud teemadega; erinevate valdkondade ülesannete lahendamine

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

XVI kursus ÜLESANNETE LAHENDAMISE PRAKTIKUM (kordamine riigieksamiks)

Eelduskursused: kõik eelnevad laia matemaatika kursused

Õppesisu ja põhimõisted: eksamiformaadis ülesannete lahendamine, kasutada varemõpitud teadmisi uues olukorras. Tõenäosusteooria; statistika; jadad; eksponentfunktsioon, eksponentvõrrandid; logaritmid; tuletis ja tema rakendused; ruumigeomeetria.

Õpitulemused:

Õpilane: 1) lahendab aritmeetilise ja geomeetrilise jadaga seonduvaid ülesandeid;

2) lahendab eksponentvõrrandeid ja -võrratusi; tunneb eksponentfunktsiooni omadusi;

3) lahendab logaritmivõrrandeid ja -võrratusi; tunneb logaritmfunktsiooni omadusi;

4) lahendab ülesandeid tuletise rakendustele;

5) lahendab ruumigeomeetria ülesandeid.

Lõiming: ainesisene lõiming kõigi õpitud teemadega; erinevate valdkondade ülesannete lahendamine

Hindamine:

Kursusehinne kujuneb erineva kaaluga hinnetest. Hindamise täpsem selgitus tuuakse välja kursuse esimeses tunnis e-kooli kaudu.

Hindamise aluseks on Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhend.

HINDAMINE

Hindamisvormidena kasutatakse nii kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist. Kujundav hindamine annab infot ülesannete üldise lahendamise oskuse ja matemaatilise mõtlemise ning õpilase suhtumise kohta matemaatikasse. Õppetunni või muu õppetegevuse ajal antakse õpilasele tagasisidet aine ning ainevaldkonna teadmiste ja oskuste ning õpilase hoiakute ja väärtuste kohta. Koostöös kaaslaste ja õpetajaga saab õpilane seatud eesmärkide ja õpitulemuste põhjal julgustavat ning konstruktiivset tagasisidet oma tugevuste ja nõrkuste kohta. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste, kirjalike tööde ning praktiliste tegevuste alusel.

Õpet kavandades ning sellest tulenevalt ka hinnates arvestatakse mõtlemise hierarhilisi tasandeid: 1) faktide, protseduuride ja mõistete teadmine: meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine; 2) teadmiste rakendamine: meetodite valimine, matemaatilise info esitamine eri viisidel, modelleerimine ning rutiinsete ülesannete lahendamine; 3) arutlemine: põhjendamine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine, reaalsusest tulenevate ning mitterutiinsete ülesannete lahendamine.

Kursuse läbimiseks on õpilane sooritanud kõik arvestuslikud tööd positiivsele hindele. Hindamine toimub 5-palli süsteemis.

Hinne “5” 90–100%

Hinne “4” 75–89%

Hinne “3” 50–74%

Hinne “2” 20–49%

Hinne “1” 0–19%

tegemata töö märges e-koolis on „0“

4. LOODUSAINED

4.1 BIOLOOGIA

VALDKOND (loodusained)

ÕPPEAINE (bioloogia)

Gümnaasiumi õpitulemused:

1) väärtustab bioloogiaalaseid teadmisi, oskusi ning hoiakuid loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse tähtsate komponentidena ning on sisemiselt motiveeritud elukestvaks õppeks; 2) teadvustab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning saab aru nende mõjust elukeskkonnale ja ühiskonnale; 3) on omandanud süsteemse ülevaate eluslooduse peamistest objektidest ja protsessidest ning organismide omavahelistest suhetest ja seostest eluta keskkonnaga; 4) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse, väärtustab bioloogilist mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi; 5) rakendab loodusteaduslikku meetodit bioloogiaprobleeme lahendades: plaanib, teeb ning analüüsib vaatlusi ja katseid ning esitab saadud tulemusi korrektselt verbaalses ja visuaalses vormis; 6) oskab langetada loodus- ja sotsiaalkeskkonnaga seotud kompetentseid otsuseid ning prognoosida otsuste tagajärgi; 7) kasutab erinevaid bioloogiaalase, sh elektroonilise info allikaid, analüüsib ja hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet ning rakendab seda tulemuslikult eluslooduse objekte ja protsesse selgitades ning probleeme lahendades; 8) kasutab bioloogiat õppides ja uuringuid tehes otstarbekalt tehnovahendeid, sh IKT võimalusi.

Kursus **Evolutsioon**

ÕPPEMATERJALID (-KIRJANDUS)

Avita õpik ja töövihik, Evolutsioon, pärilikkus, ebu.ee lehelt bioloogide-kolleeptide esitlused, videoõpsi loengud, näidised (nt. evolutsiooni tõendid)

Filmid: Koopainimese jälgedes, Elu enne sauruseid, Jalutuskäik koletistega, Suur AL

AINE SISU

Pärilikkus, kromosoomid ja geenid, muutlikkus ja looduslik valik, evolutsiooni tegurid.

Mendeli seadused ja nende rakendused, pärandumine, tunnused, mutatsioonid.

Evolutsiooniteooria kujunemine, tuntumad teadlased, nende ideed. Liikide teke, selle teooria olemus ja mõju tänapäeval. Inimliigi teke ja evolutsioon, tõendid. Liikide väljasuremine.

4.1.1 ÕPITULEMUSED KURSUSE LÕPUKS

Pärilikkus ja muutlikkus Õpilane: 1) toob näiteid pärilikkuse ja muutlikkuse avaldumise kohta eri organismirühmadel; 2) võrdleb mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse tekkepõhjust ning tulemusi; 3) analüüsib modifikatsioonilise muutlikkuse graafikuid; 4) seostab Mendeli katsetes ilmnunud fenotüübilisi suhteid genotüüpide rekombineerumisega; 5) lahendab geneetikaülesandeid Mendeli seadustest, AB0- ja reesussüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest; 6) suhtub vastutustundlikult keskkonnategurite rolli inimese puuete ja haiguste tekkes.

Bioevolutsioon Õpilane: 1) selgitab Darwini evolutsioonikäsitlust; 2) toob näiteid loodusteaduste uuringute kohta, mis tõestavad bioevolutsiooni; 3) analüüsib ja hindab erinevaid seisukohti elu päritolu kohta Maal; 4) võrdleb loodusliku valiku vorme, nende toimumise tingimusi ja tulemusi ning toob nende kohta näiteid; 5) analüüsib ning hindab eri tegurite osa uute liikide tekkes, toob selle kohta näiteid; 6) selgitab evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise tekkemehhanisme ning avaldumisvorme ja toob nende kohta näiteid; 7) võrdleb inimese eripära inimahvidega ning hindab bioloogiliste ja sotsiaalsete tegurite osa nüüdisinimese evolutsioonis; 8) suhtub kriitiliselt bioevolutsiooni pseudoteaduslikesse käsitlustesse.

HINDAMINE

Hinnatakse vastavalt riiklikule hindamisjuhendile ja aineist tulenevalt õpimappi, mille vormistus ja sisu moodustab 30% kursuse hindest. Esitlused ja ettekanded moodustavad 30% ja kokkuvõtvad testid, kontrolltööd 40% kursuse hindest. Hindamise skaalad lepatakse kokku õppijatega arutelude teel.

Kursus Organismide koostis ja rakud

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane: 1) võrdleb elus- ja eluta looduse tunnuseid ning eristab elusloodusele ainuomaseid tunnuseid; 2) seostab eluslooduse organiseerituse tasemeid elu tunnustega ning kirjeldab neid uurivaid bioloogiateadusi ja elukutseid; 3) põhjendab teadusliku meetodi vajalikkust loodusteadustes ja igapäevaeluprobleeme lahendades;

4) kavandab ja teeb eksperimente lähtuvalt loodusteaduslikust meetodist; 5) analüüsib loodusteadusliku meetodi rakendamise seotud tekste ning annab neile põhjendatud hinnanguid; 6) väärtustab loodusteaduslikku meetodit usaldusväärseid järeldusi tehes.

Õppesisu Elu tunnused, elus- ja eluta looduse võrdlus. Eluslooduse organiseerituse tasemed ning nendega seotud bioloogia haruteadused ja vastavad elukutsed. Eluslooduse molekulaarset, rakulist, organismilist, populatsioonilist ja ökosüsteemilist organiseerituse taset iseloomustavad elu tunnused. Loodusteadusliku uuringu kavandamine ja tegemine ning tulemuste analüüsimine ja esitamine. Loodusteadusliku meetodi rakendamine, lahendades bioloogiaalaseid ja igapäevaeluga seotud probleemülesandeid. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: väikesemahulise uurimistöö tegemine, et saada ülevaadet loodusteaduslikust meetodist.

Organismide koostis

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) võrdleb elus- ja eluta looduse keemilist koostist; 2) seostab vee omadusi organismide talitlusega; 3) selgitab peamiste katioonide ja anioonide tähtsust organismide ehituses ning talitluses; 4) seostab süsivesikute, lipiidide ja valkude ehitust nende ülesannetega; 5) võrdleb DNA ja RNA ehitust ning ülesandeid; 6) väärtustab vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises.

Õppesisu Elus- ja eluta looduse keemilise koostise võrdlus. Vee omaduste seos organismide elutalitlusega. Peamiste katioonide ja anioonide esinemine ning tähtsus rakkudes ja organismides. Biomolekulide üldine ehitus ja ülesanded. Organismides esinevate peamiste biomolekulide – süsivesikute, lipiidide, valkude ja nukleiinhapete – ehituse ning talitluse seosed. DNA ja RNA ehituse ning ülesannete võrdlus. Vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) eri organismide keemilise koostise võrdlemine, kasutades infoallikana internetimaterjale; 2) uurimistöö temperatuuri mõjust ensüümreaktsioonile; 3) praktiline töö DNA eraldamiseks ja selle omadustega tutvumiseks.

Rakk

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) selgitab eluslooduse ühtsust, lähtudes rakuteooria põhiseisukohtadest; 2) seostab inimese epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude ehitust nende talitlusega ning eristab vastavaid kudesid mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel; 3) selgitab rakutuuma ja kromosoomide osa raku

elutegevuses; 4) võrdleb ainete aktiivset ja passiivset transporti läbi rakumembraani; 5) seostab loomaraku osade (rakumembraani, rakutuuma, ribosoomide, mitokondrite, lüsoosoomide, Golgi kompleksi, tsütoplasmaorganellide ja tsütoskeleti) ehitust nende talitlusega; 6) eristab loomaraku peamisi koostisosi mikrofotodel ja joonistel; 7) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte raku koostisosade omavaheliste talitlusseoste kohta.

Õppesisu Rakuteooria põhiseisukohad, selle olulisus eluslooduse ühtsuse mõistmisel. Rakkude ehituse ja talitluse omavaheline vastavus peamiste inimkudede näitel. Päristuumse raku ehituse seos bioloogiliste protsessidega loomaraku põhjal. Rakutuuma ja selles sisalduvate kromosoomide tähtsus. Rakumembraani peamised ülesanded, ainete passiivne ja aktiivne transport. Ribosoomide, lüsoosoomide, Golgi kompleksi ja mitokondrite osa bioloogilistes protsessides. Tsütoplasmaorganellide ja tsütoskeleti talitus. Raku ehituse ja talitluse terviklikkus, organellide omavaheline koostöö. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) loomaraku osade ehituse ja talitluse seoste uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude eristamine mikroskoobis ning nendel esinevate peamiste rakuosiste kirjeldamine; 3) uurimistöö keskkonnategurite mõjust rakumembraani talitlusele.

Kursus **Organismid**

Organismide energiavajadus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane: 1) analüüsib energiavajadust ja energia saamist autotroofsetel ning heterotroofsetel organismidel; 2) selgitab ATP universaalsust energia salvestamises ja ülekandes; 3) selgitab keskkonnategurite osa hingamisetappide toimumises ning energia salvestamises; 4) toob käärimise rakendusbioloogilisi näiteid; 5) võrdleb inimese lihastes toimuva aeroobse ja anaeroobse hingamise tulemuslikkust; 6) analüüsib fotosünteesi eesmärgi, olemust ja tähtsust; 7) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte fotosünteesi seoste kohta biosfääriga; 8) väärtustab fotosünteesi tähtsust taimedele, teistele organismidele ning kogu biosfäärile.

Õppesisu Organismide energiavajadus, energia saamise viisid autotroofsetel ja heterotroofsetel organismidel. Organismi üldine aine- ja energiavahetus. ATP universaalsus energia salvestamises ja ülekandes. Hingamine kui organismi varustamine energiaga. Hingamise etappideks vajalikud tingimused ja tulemused.

Aeroobne ja anaeroobne hingamine. Käärimine kui anaeroobne hingamine, selle rakenduslik tähtsus. Fotosünteesi eesmärk ja tulemus. Üldülevaade fotosünteesi valgus- ja pimedus-staadiumist ning neid mõjutavaist tegureist. Fotosünteesi tähtsus taimedele, teistele organismidele ning biosfäärile. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) hingamise tulemuslikkust mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) fotosünteesi mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil.

Organismide areng

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) toob näiteid mittesugulise paljunemise vormide kohta eri organismirühmadel; 2) hindab sugulise ja mittesugulise paljunemise tulemust ning olulisust; 3) selgitab fotode ja jooniste põhjal mitoosi- ja meioosifaasides toimuvaid muutusi; 4) võrdleb inimese spermatogeneesi ja ovogeneesi ning analüüsib erinevuste põhjusi; 5) analüüsib erinevate rasestumisvastaste vahendite toimet ja tulemuslikkust ning väärtustab pereplaneerimist; 6) lahendab dilemmaprobleeme raseduse katkestamise otstarbekusest probleemsituatsioonides ning prognoosib selle mõju; 7) väärtustab tervislikke eluviise seoses inimese sugurakkude ja loote arenguga; 8) analüüsib inimese vananemisega kaasnevaid muutusi raku ja organismi tasandil ning hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju elueale.

Õppesisu Suguline ja mittesuguline paljunemine eri organismirühmadel, nende tähtsus ja tulemus. Raku muutused rakutsükli eri faasides. Kromosoomistiku muutused mitoosis ja meioosis ning nende tähtsus. Mehe ja naise sugurakkude arengu võrdlus ning nende arengut mõjutavad tegurid. Kehaväline ja kehasisene viljastumine eri loomarühmadel. Munaraku viljastumine naise organismis. Erinevate rasestumisvastaste vahendite toime ja tulemuslikkuse võrdlus. Suguhaigustesse nakatumise viisid ning haiguste vältimine. Inimese sünnieelses arengus toimuvad muutused, sünnitus. Lootejärgse arengu etapid selgroogsetel loomadel. Organismide eluiga mõjutavad tegurid. Inimese vananemisega kaasnevad muutused ja surm. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) uurimistöö keskkonnategurite mõjust pärmseente kasvule; 2) kanamuna ehituse vaatlus.

Kursus Pärilikkus

Molekulaarbioloogilised põhiprotsessid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite osa organismi tunnuste kujunemisel; 2) analüüsib DNA, RNA ja valkude osa päriliku info

avaldumises; 3) võrdleb DNA ja RNA sünteesi kulgu ning tulemusi; 4) hindab geeniregulatsiooni osa inimese ontogeneesi eri etappidel ning väärtustab elukeskkonna mõju geeniregulatsioonile; 5) koostab sellise eksperimendi kavandi, mis tõestab molekulaarbioloogia põhiprotsesside universaalsust; 6) toob näiteid inimese haiguste kohta, mis seostuvad geeniregulatsiooni häiretega; 7) selgitab geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis; 8) selgitab valgusünteesi üldist kulgu.

Õppesisu Organismi tunnuste kujunemist mõjutavad tegurid. Molekulaarbioloogia põhiprotsesside (replikatsiooni, transkriptsiooni ja translatsiooni) osa päriliku info realiseerumises. DNA ja RNA sünteesi võrdlus. Geenide avaldumine ja selle regulatsioon, geeniregulatsiooni häiretest tulenevad muutused inimese näitel. Geneetilise koodi omadused. Geneetilise koodi lahtimõtestamine valgusünteesis. Valgusünteesis osalevate molekulide ülesanded ning protsessi üldine kulg. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) molekulaarbioloogia põhiprotsesside uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) geneetilise koodi rakenduste uurimine, sh arvutimudeli abil.

Viirused ja bakterid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) selgitab viiruste ehitust ning toob näiteid inimese viirushaiguste kohta; 2) analüüsib viiruste tunnuseid, mis ühendavad neid elus- ja eluta loodusega; 3) võrdleb viiruste ja bakterite levikut ning paljunemist; 4) seostab AIDSi haigestumist HIVi organismisisese toimega; 5) võrdleb viirus- ja bakterhaigustesse nakatumist, nende organismisisest toimet ja ravivõimalusi ning väärtustab tervislikke eluviise, et vältida nakatumist; 6) toob näiteid viiruste ja bakterite geenitehnoloogiliste rakenduste kohta; 7) lahendab dilemmaprobleeme geenitehnoloogilistest rakendustest, arvestades teaduslikke, majanduslikke ja eetilisi seisukohti ning õigusakte; 8) on omandanud ülevaate geneetika ja geenitehnoloogiaga seotud teadusharudest ning elukutsetest.

4.2 GEOGRAAFIA

4.2.1 Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja: 1) tunneb huvi looduses ning ühiskonnas lokaalsete ja globaalsete nähtuste, nende uurimise ning loodusteadustega seonduvate

eluvaldkondade vastu; 2) mõistab looduses ja ühiskonnas nähtuste ning protsesside ruumilise paiknemise seaduspärasusi, vastastikuseid seoseid ja arengu dünaamikat; 3) analüüsib inimtegevuse võimalusi ja tagajärgi erinevates geograafilistes tingimustes ning väärtustab nii kodukoha kui ka teiste piirkondade looduse ja kultuuri mitmekesisust; 4) analüüsib looduse ja ühiskonna vastastikmõjusid kohalikul, regionaalsel ja globaalsel tasandil, toob selle kohta näiteid ning väärtustab keskkonna jätkusuutlikku arengut; 5) kasutab geograafiainfo leidmiseks teabeallikaid (sh veebipõhiseid), hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet ning edastab seda korrektses ja väljendusrikkas keeles; 6) lahendab keskkonnas ja igapäevaelus esinevaid probleeme, kasutades teaduslikku meetodit; 7) väärtustab geograafiateadmisi ning kasutab neid uutes situatsioonides loodusteadus-, tehnoloogia- ja sotsiaalprobleeme lahendades ning põhjendatud otsuseid tehes, sh karjääri plaanides; 8) kasutab geograafiainfo kogumiseks, töötlemiseks ja edastamiseks nüüdisaegseid tehnovahendeid.

Hindamine:

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste, kirjalike ja/või praktiliste ülesannete alusel, arvestades õpilase teadmiste ning oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu ning vormistust. Parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Loodusainetes jagunevad mõõdetavad õpitulemused kaheks: 1) mõtlemistasandite arendamine loodusainete kontekstis; 2) uurimuslikud ja otsuste langetamise oskused. Nende suhe hinde moodustumisel on eeldatavalt 70% ja 30%. Madalamat ja kõrgemat järku mõtlemistasandite arengu vahekord õpitulemusi hinnates on ligikaudu 40% ja 60%. Uurimisoskusi arendatakse ning hinnatakse nii terviklike uurimistöode kui ka nende üksikosade järgi. Probleemide lahendamisel on viis hinnatavat etappi: 1) probleemi määramine; 2) probleemi sisu avamine; 3) lahendusstrateegia leidmine; 4) strateegia rakendamine; 5) tulemuste hindamine.

Kursus Maa kui süsteem

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) iseloomustab Maa sfääre kui süsteeme ning toob näiteid nendevaheliste seoste kohta; 2) analüüsib looduskeskkonna ja inimtegevuse vastastikust mõju; 3) kirjeldab geokronoloogilise skaala järgi üldjoontes Maa arengut. Õppesisu Maa kui süsteem. Maa teke ja areng. Geoloogiline ajaarvamine. Põhimõisted: süsteem, avatud ja suletud süsteem, geokronoloogiline skaala.

Litosfäär

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) tunneb looduses ja pildil ära lubjakivi, liivakivi, graniidi, basaldi, marmori ja gneissi, teab nende tähtsamaid omadusi ning toob näiteid kasutamise kohta; 2) teab kivimite liigitamist tekke järgi ja selgitab kivimiringet; 3) iseloomustab Maa siseehitust ning võrdleb mandrilist ja ookeanilist maakoort; 4) kirjeldab geoloogilisi protsesse laamade äärealadel ja kuuma täpi piirkonnas; 5) iseloomustab teabeallikate järgi etteantud piirkonnas toimuvaid geoloogilisi protsesse, seostades neid laamade liikumisega; 6) kirjeldab ja võrdleb teabeallikate järgi vulkaane, seostades nende paiknemist laamtektoonikaga, ning vulkaani kuju ja purske iseloomu magma omadustega; 7) teab maaväriinate piirkondi, selgitab nende teket ja tugevuse mõõtmist; 8) toob näiteid maaväriinate ning vulkanismiga kaasnevate nähtuste mõju kohta keskkonnale ja majandustegevusele.

Õppesisu Maa siseehitus ja litosfääri koostis. Kivimite liigitus tekke alusel. Laamtektoonika, laamade liikumisega seotud protsessid. Vulkanism. Maaväriinad. Põhimõisted: mandriline ja ookeaniline maakoort, litosfäär, astenosfäär, vahevöö, sise- ja välistuum, mineraalid, kivimid, sette-, tard- ja moondekivimid, kivimiringe, ookeani keskahelik, süvik, kurdmäestik, vulkaaniline saar, kuum täpp, kontinentaalne rift, magma, laava, kiht- ja kilpvulkaan, murrang, maavärina kolle, epitsenter, seismilised lained, Richteri skaala, tsunami. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest vulkaanilisest või seismilisest piirkonnast.

Atmosfäär

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) kirjeldab atmosfääri koostist ja joonise järgi atmosfääri ehitust; 2) selgitab joonise järgi Maa kiirgusbilanssi ning kasvuhooneefekti; 3) selgitab kliima kujunemist eri tegurite mõjul, sh aastaegade teket; 4) selgitab joonise põhjal üldist õhuringlust ning selle mõju eri piirkondade kliimale; 5) analüüsib kliima mõju teistele looduskomponentidele ja inimtegevusele; 6) iseloomustab ilmakaardi järgi ilma etteantud kohas; 7) kirjeldab temaatiliste kaartide ja kliimadiagrammi järgi

etteantud koha kliimat ning seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga; 8) analüüsib jooniste põhjal kliima lühi- ja pikemaajalist muutumist ning selgitab eri tegurite, sh astronoomiliste tegurite rolli kliimamuutustes.

Õppesisu Atmosfääri tähtsus, koostis ja ehitus. Päikesekiirguse jaotumine Maal, kiirgusbilanss. Kasvuhooneefekt ja selle tähtsus. Kliimat kujundavad tegurid. Üldine õhuringlus. Temperatuuri ja sademete territoriaalsed erinevused. Õhumassid, tsüklonid ning antitsüklonid. Kliimamuutused. Põhimõisted: atmosfäär, troposfäär, stratosfäär, osoonikiht, kiirgusbilanss, kasvuhoonegaasid, kasvuhooneefekt, üldine õhuringlus, Coriolisi jõud, tsüklon, antitsüklon, soe ja külm front, mussoon, passaat, läänetuuled, troopilised tsüklonid. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1) internetist ilmakaardi leidmine ning selle põhjal ilma iseloomustamine etteantud kohas; 2) kliimadiagrammi ja kliimakaartide järgi etteantud koha kliima iseloomustus, tuginedes kliimat kujundavatele teguritele.

Hüdrofäär

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) teab vee jaotumist Maal ning kirjeldab veeringet ja veeringe lülisid maailma eri piirkondades; 2) analüüsib kaardi ja jooniste järgi veetemperatuuri ning soolsuse regionaalseid erinevusi maailmameres; 3) selgitab hoovuste teket, liikumise seaduspära ning rolli kliima kujunemises; 4) selgitab tõusu ja mõõna teket ning nende tähtsust; 5) selgitab lainete kuhjavat ja kulutavat tegevust järske ja laagrannikutel ning toob näiteid inimtegevuse mõju kohta rannikutele; 6) teab liustike levikut, selgitab nende teket, jaotumist ning tähtsust.

Õppesisu Vee jaotumine Maal ja veeringe. Maailmamere tähtsus ning roll kliima kujunemises. Veetemperatuur, soolsus, hoovused ja looded maailmameres. Rannaprotsessid ning erinevate rannikute kujunemine. Liustikud, nende teke, levik ja tähtsus. Põhimõisted: hüdrofäär, maailmameri, veeringe lülid, soe ja külm hoovus, tõus ja mõõn, mandrilava, rannik, rannanõlv, lainete kulutav ja kuhjav tegevus, rannavall, maasäär, mandri- ja mägiliustik. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest rannikust.

Biosfäär

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) võrdleb keemilist ja füüsikalist murenemist, teab murenemise tähtsust looduses; 2) iseloomustab mulla koostist ja mulla kujunemist; 3) kirjeldab joonise põhjal mullaprofiili ning selgitab mullas toimuvaid protsesse; 4)

tunneb joonistel ära leet-, must-, puna- ja gleistunud mulla; 5) teab bioomide tsonaalset levikut; 6) analüüsib looduse komponentide vahelisi seoseid ühe bioomi näitel.

Õppesisu Kliima, taimestiku ja mullastiku vahelised seosed. Kivimite murenemine. Mulla koostis ja ehitus; mulla omadused. Mullatekke tegurid ja mullaprotsessid. Bioomid. Põhimõisted: biosfäär, bioom, füüsikaline ja keemiline murenemine, lähtekivim, mulla mineraalne osa, huumus, humifitseerumine, mineraliseerumine, mullaprofiil, leetumine, kamardumine, gleistumine, gleistunud muld, leetmuld, mustmuld, punamuld. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate järgi ühe piirkonna kliima, mullastiku ja taimestiku seoste analüüs.

Kursus **Rahvastik ja majandus**

Geograafia areng ja uurimismeetodid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) on omandanud ettekujutuse geograafia arengust, teab geograafia seoseid teiste teadusharudega ning geograafia kohta tänapäeva teaduses; 2) toob näiteid nüüdisaegsete uurimismeetodite kohta geograafias; teeb vaatlusi ja mõõdistamisi, korraldab küsitlusi ning kasutab andmebaase andmete kogumiseks; 3) kasutab teabeallikaid, sh kohateabe teenuseid, interaktiivseid kaarte ja veebipõhiseid andmebaase info leidmiseks, seoste analüüsiks ning üldistuste ja järelduste tegemiseks; 4) analüüsib teabeallikate järgi etteantud piirkonna loodusolusid, rahvastikku, majandust ning inimtegevuse võimalikke tagajärgi.

Õppesisu Geograafia areng ja peamised uurimisvaldkonnad. Nüüdisaegsed uurimismeetodid geograafias. Põhimõisted: inim- ja loodusgeograafia, kaugseire, GIS, Eesti põhikaart, veebipõhised andmebaasid ja kohateabeteenused.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: probleemülesannete lahendamine Maa-ameti geoportaali ja teiste interaktiivsete kaartidega.

Ühiskonna areng ja üleilmastumine

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) teab arengutaseme näitajaid ning riikide rühmitamist nende alusel; 2) iseloomustab agraar-, industriaal- ja infoühiskonda; 3) selgitab globaliseerumist ja selle eri aspekte, toob näiteid üleilmastumise mõju kohta eri riikides; 4) võrdleb ja analüüsib teabeallikate põhjal riikide arengutaset; 5) on omandanud ülevaate maailma poliitilisest kaardist.

Õppesisu Riikide arengutaseme mõõtmine. Riikide liigitamine arengutaseme ja panuse järgi maailmamajandusse. Agraar-, tööstus- ja infoühiskond. Üleilmastumine ehk globaliseerumine ja maailmamajanduse areng. Põhimõisted: agraar-, industriaal- ja infoühiskond, arengumaa ning arenenud riik, üleilmastumine, SKT, inimarengu indeks. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ühe valitud riigi arengutaseme analüüs või riikide võrdlus arengutaseme näitajate põhjal.

Rahvastik

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) analüüsib teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemist ning tihedust maailmas, etteantud regioonis või riigis; 2) analüüsib demograafilise ülemineku teooriale toetudes rahvaarvu muutumist maailmas, etteantud regioonis või riigis ning seostab seda arengutasemega; 3) analüüsib rahvastikupüramiidi järgi etteantud riigi rahvastiku soolis-vanuselist struktuuri ning selle mõju majanduse arengule; 4) võrdleb sündimust ja suremust arenenud ja arengumaades ning selgitab erinevuste peamisi põhjusi; 5) toob näiteid rahvastikupoliitika rakendamise ja selle vajalikkuse kohta; 6) teab rände liike ja rahvusvaheliste rännete peamisi suundi ning analüüsib etteantud piirkonna rännet, seostades seda peamiste tõmbe- ja tõuketeguritega; 7) analüüsib rändega kaasnevaid positiivseid ja negatiivseid tagajärgi lähte- ja sihtriigile ning mõjusid elukohariiki vahetanud inimesele; 8) analüüsib teabeallikate põhjal etteantud riigi rahvastikku (demograafilist situatsiooni), rahvastikuprotsesse ja nende mõju riigi majandusele; 9) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning on salliv teiste rahvaste kommete, traditsioonide ja religiooni suhtes.

Õppesisu Rahvastiku paiknemine ja tihedus, seda mõjutavad tegurid. Maailma rahvaarv ja selle muutumine. Demograafiline üleminek. Rahvastiku struktuur ja selle mõju riigi arengule. Sündimust ja suremust mõjutavad tegurid. Rahvastikupoliitika. Rände põhjused ning liigitamine. Pagulus. Peamised rändevood maailmas. Rände tagajärjed. Rändega seotud probleemid. Põhimõisted: demograafia, demograafiline üleminek, traditsiooniline rahvastiku tüüp, nüüdisaegne rahvastiku tüüp, demograafiline plahvatus, rahvastiku vananemine, sündimus, suremus, loomulik iive, rahvastiku soolis-vanuseline koosseis, migratsioon, immigratsioon, emigratsioon, migratsiooni tõmbe- ja tõuketegurid, tööhõive struktuur, rahvastikupoliitika. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate järgi ühe valitud riigi demograafilise situatsiooni ülevaate koostamine.

Asustus

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) võrdleb linna arenenud ja arengumaades; 2) analüüsib linnastumise kulgu arenenud ja arengumaades; 3) analüüsib etteantud info põhjal linna sisestruktuuri ning selle muutusi, 4) toob näiteid arenenud ja arengumaade suurlinnade plaanimise ning sotsiaalsete ja keskkonnaprobleemide kohta; 5) analüüsib kaardi ja muude teabeallikate põhjal etteantud riigi või piirkonna asustust; 6) on omandanud ülevaate maailma linnastunud piirkondadest, teab suuremaid linna ja linnastuid.

Õppesisu Asustuse areng maailmas ning asulate paiknemist mõjutavad tegurid eri aegadel. Linnastumise kulgu arenenud ja arengumaades. Linnade sisestruktuur ning selle muutumine. Linnastumisega kaasnevad probleemid arenenud ja arengumaades. Linnakeskkond ning selle plaanimine. Põhimõisted: linnastumine, eeslinnastumine, vastulinnastumine, taaslinnastumine, ülelinnastumine, linnastu, megalopolis, slumm, linna sisestruktuur. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: ühe valitud riigi asustuse analüüs või asula sisestruktuuri analüüs teabeallikate järgi.

Muutused maailmamajanduses

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) analüüsib teabeallikate põhjal riigi majandusstruktuuri ja hõivet ning nende muutusi; 2) analüüsib tootmise paigutusniheid tänapäeval autotööstuse ja kergetööstuse näitel; 3) toob näiteid tehnoloogia ja tootearenduse mõju kohta majanduse arengule; 4) analüüsib etteantud teabeallikate järgi riigi turismimajandust, selle arengueeldusi, seoseid teiste majandusharudega, rolli maailmamajanduses ning mõju keskkonnale; 5) analüüsib teabeallikate järgi riigi transpordigeograafilist asendit ja transpordi osa riigi majanduses.

Õppesisu Muutused majanduse struktuuris ja hõives. Tootmist mõjutavad tegurid ning muutused tootmise paigutuses autotööstuse ja kergetööstuse näitel. Rahvusvaheliste firmade osa majanduses. Turismi roll riigi majanduses ja mõju keskkonnale. Transpordi areng ning mõju maailmamajandusele. Põhimõisted: majanduse struktuur, primaarne, sekundaarne, tertsiaarne sektor, ettevõtlusklastri; kõrgtehnoloogiline tootmine, teaduspark, fordism, toyotism, geograafiline tööjaotus, transpordigeograafiline asend, rahvusvaheline firma. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ühe valitud riigi transpordigeograafilise asendi või turismimajanduse analüüs.

kursus Loodusvarade kasutamine ja keskkonnaprobleemid

Põllumajandus ja keskkonnaprobleemid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) selgitab toiduprobleemide tekkepõhjusi maailma eri regioonides; 2) iseloomustab omatarbelist ja kaubanduslikku ning intensiivset ja ekstensiivset põllumajandust eri talutüüpide näitel; 3) analüüsib teabeallikate põhjal põllumajandust eri loodusolude ning arengutasemega riikides; 4) valdab ülevaadet olulisemate kultuurtaimede peamistest kasvatuspiirkondadest; 5) selgitab põllumajanduse mõju muldadele ja põhjaveele; 21 6) toob näiteid põllumajanduse ja vesiviljelusega kaasnevate keskkonnaprobleemide kohta arenenud ja vähem arenenud riikides.

Õppesisu **Maailma toiduprobleemid.** Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud ja majanduslikud tegurid. Põllumajandusliku tootmise tüübid. Põllumajanduslik tootmine eri loodusolude ja arengutasemega riikides. Põllumajanduse mõju keskkonnale. Maailma kalandus ja vesiviljelus. Maailmamere reostumine ning kalavarude vähenemine. Põhimõisted: vegetatsiooniperiood, põllumajanduse spetsialiseerumine, omatarbeline ja kaubanduslik põllumajandus, ekstensiivne ja intensiivne põllumajandus, öko- ehk mahepõllumajandus, niisutuspõllundus, alanduslehter, mullaviljakus, muldade erosioon, sooldumine ja degradeerumine, vesiviljelus. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi põllumajandusest või vesiviljelusest.

Metsamajandus ja -tööstus ning keskkonnaprobleemid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) selgitab metsamajanduse ja puidutööstusega seotud keskkonnaprobleeme; 2) nimetab maailma metsarikkamaid piirkondi ja riike ning näitab kaardil peamisi puidu ja puidutoodete kaubavoogusid; 3) analüüsib vihmametsa kui ökosüsteemi ning selgitab vihmametsade globaalset tähtsust; 4) analüüsib vihmametsade ja parasvöötme okasmetsade majanduslikku tähtsust, nende majandamist ning keskkonnaprobleeme.

Õppesisu Eri tüüpi metsade levik. Metsade hävimine ja selle põhjused. Ekvatoriaalsed vihmametsad ja nende majandamine. Parasvöötme okasmetsad ja nende majandamine. Metsatööstus arenenud ning vähem arenenud riikides. Metsade säästlik majandamine

ja kaitse. Põhimõisted: metsatüüp, bioloogiline mitmekesisus, metsasus, puiduvaru, puidu juurdekasv, metsamajandus ja -tööstus, metsatööstuse klaster, jätkusuutlik ja säästev areng. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi metsamajandusest ja -tööstusest või riikide metsamajanduse võrdlus.

Energiamajandus ja keskkonnaprobleemid

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane: 1) analüüsib energiaprobleemide tekkepõhjusi ja võimalikke lahendusi ning väärtustab säästlikku energia kasutamist; 2) selgitab energiaressursside kasutamisega kaasnevaid poliitilisi, majandus- ja keskkonnaprobleeme; 3) analüüsib etteantud teabe järgi muutusi maailma energiamajanduses; 4) analüüsib fossiilsete kütuste kasutamist energia tootmisel ning kaasnevaid keskkonnaprobleeme, teab peamisi kaevandamise/ammutamise piirkondi; 5) analüüsib hüdroelektrijaama rajamisega kaasnevaid sotsiaal-majanduslikke ja keskkonnaprobleeme ühe näite põhjal; 6) analüüsib tuumaenergia tootmisega kaasnevaid riske konkreetsete näidete põhjal; 7) analüüsib taastuvate energiaallikate kasutamise võimalusi ning nende kasutamisega kaasnevaid probleeme; 8) analüüsib teabeallikate põhjal riigi energiaressursse ja nende kasutamist.

Õppesisu **Maailma energiaprobleemid.** Energiaressursid ja maailma energiamajandus. Nüüdisaegne tehnoloogia energiamajanduses. Energiamajandusega kaasnevad keskkonnaprobleemid. Põhimõisted: energiamajandus, energiajulgeolek, taastuvad ja taastumatud energiaallikad, fossiilsed kütused, tuuma-, hüdro-, tuule-, päikese-, biomassi-, loodete ja geotermaalenergia, energiakriis, Kyoto protokoll, saastekvoot. Praktilised tööd ja IKT rakendamine: teabeallikate järgi ülevaate koostamine ühe valitud riigi energiamajandusest.

4.3 KEEMIA

4.3.1 Õppeaine kirjeldus

Keemial on oluline roll õpilaste loodusteadusliku maailmapildi kujunemises. Gümnaasiumi

keemiaõpe tugineb põhikoolis omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele ning seostub

gümnaasiumi füüsikas, bioloogias, matemaatikas jt õppeainetes õpitavaga, toetades samaaegu

teiste õppeainete õpet. Keemiat õppides areneb õpilastel loodusteaduslik pädevus ning omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes ning mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduse, tehnoloogia ja kultuuri arengus. Õpilastel

kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonnasse ning õpitakse väärtustama tervislikku ja

kestlikku eluviisi. Keemias ning teistes loodusainetes omandatud teadmised, oskused ja

hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele.

Õpilastel kujuneb gümnaasiumitasemele vastav loodusteaduslik pädevus ning terviklik loodusteaduslik maailmapilt. Nad õpivad tundma aine ehituse põhialuseid ning keemiliste

protsesside peamisi seaduspärasusi. Õpilastel kujuneb ülevaade anorgaanilistest ja orgaanilistest ainetest, nende peamistest omadustest ja ainetevahelistest seostest, keemia

tulevikusuundumustest ning keemiaga seotud elukutsetest, mis toetab õpilasi edasises karjäärivalikus.

Probleemülesannete lahendamine aitab õpilastel mõista ainete koostise ja ehituse mõju ainete

omadustele ning selle kaudu ainete rakendamise võimalustele. Keemiaõpingutes on olulisel

kohal uurimisülesanded, mille lahendamisega kujunevad õpilastel probleemide esitamise,

hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise,

mõõtevahendite kasutamise, tulemuste analüüsimise ja tõlgendamise oskused. Keemia

arvutusülesandeid lahendades pööratakse tähelepanu eelkõige käsitletavate probleemide

sisulisele mõistmisele, tulemuste analüüsile ning järelduste tegemisele. Tähtsal kohal on

teabeallikate kasutamise ja neis leiduva teabe analüüsimise ning kriitilise hindamise oskuse

kujundamine, samuti uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine. Kõigis õppeetappides

rakendatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi.

Keemiat õppides pööratakse tähelepanu seostele teiste loodusteadustega ning keskendutakse

looduses (sh inimeses endas) toimuvatele protsessidele ning inimese suhetele ümbritsevate

loodus- ja tehismaterjalidega. Õpitakse omandatud teadmisi ja oskusi rakendama igapäevaelu

probleeme lahendades, kompetentseid ja eetilisi otsuseid langetades ning oma tegevuse võimalikke tagajärgi hinnates. Probleemipõhine, õpilaskeskne ja igapäevaeluga seostatud

käsitlus ning õpilaste individuaalsete iseärasuste arvestamine toetavad õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemist ja püsimist ning võimete mitmekülgset arengut. Selleks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu,

ajurünnakuid, õppekäike jms. Aktiivõppe põhimõtteid järgiv õpe toetab õpilaste kõrgemate

mõtlemistasandite arengut.

Gümnaasiumi keemiaõpe süvendab põhikoolis omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi.

Võrreldes põhikooliga käsitletakse keemilisi objekte ja nähtusi sügavamalt, täpsemalt ning

süsteemsemalt, pöörates suuremat tähelepanu seoste loomisele eri nähtuste ja seaduspärasuste

vahel. Õppes lisandub induktiivsele käsitlesele deduktiivne käsitus. Õpitakse tegema järeldusi

õpitu põhjal, seostama erinevaid nähtusi, eristama olulist ebaolulisest ja rakendama õpitud

17 seaduspärasusi uudsetes olukordades. Keemiat nagu teisiigi loodusteadusi õppides on tähtis

õpilase isiksuse kujunemine: iseseisvuse, mõtlemisvõime ja koostööoskuse areng ning vastutustunde ja tööharjumuste kujunemine.

4.3.2 Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Keemia õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et lisaks valdkonnapädevuses kirjeldatud

eesmärkidele õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus;
- 2) kasutab keemiainfo leidmiseks keemiliste elementide perioodilisustabelit, lahustuvustabelit, metallide pingerida ja teisi teabeallikaid, analüüsib saadud teavet ning hindab seda kriitiliselt;
- 3) on omandanud süsteemse ülevaate keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest, kasutab korrektselt keemiasõnavara looduses toimuva selgitamiseks;
- 4) rakendab omandatud katsetamisoskusi ainete omaduste ja looduse seaduspärasuste tundmaõppimiseks, kasutab säästlikult ja ohutult aineid nii keemialaboris kui ka igapäevaelus;
- 5) sooritab keemiasisuga arvutusi, hindab arvutustulemuste vastavust reaalsusele;

6) kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri plaanides.

4.3.3 Õpitulemused

I kursus „Keemia alused“

Õpilane:

- 1) on omandanud ettekujutuse keemia ajaloolisest arengust;
- 2) eristab kvalitatiivset ja kvantitatiivset analüüsi ning füüsikalisi ja keemilisi uurimismeetodeid;
- 3) kirjeldab elektronide paiknemist A-rühmade elementide aatomi välises elektronkihis (üksikud elektronid, elektronipaarid);
- 4) põhjendab A-rühmade elementide metallilisuse ja mittemetallilisuse muutumist perioodilisustabelis seoses aatomi ehituse muutumisega;
- 5) määrab A-rühmade elementide maksimaalseid ja minimaalseid oksüdatsiooniastmeid ning koostab elementide tüüpühendite valemeid;
- 6) selgitab tüüpiliste näidete varal kovalentse, ioonilise, metallilise ja vesiniksideme olemust, hindab kovalentse sideme polaarsust;
- 7) seostab ainete füüsikalisi omadusi keemiliste sidemete ja molekulide vastastiktoime mõjuga;
- 8) mõistab, et keemilise reaktsiooni kulgemiseks on tarvis aktiivset põrget, seostab aktiveerimisenergiat keemilise reaktsiooni kiirusega;
- 9) uurib keemiliste reaktsioonide soojusefekte ning selgitab neid, lähtudes keemiliste sidemete tekkimisel ja lagunemisel esinevatest energiamuutustest;
- 10) uurib keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toimet ning põhjendab nende mõju,

selgitab keemiliste protsesside kiiruse muutmist argielus;

11) mõistab, et pöörduvate reaktsioonide puhul tekib vastassuunas kulgevate protsesside vahel

tasakaal, uurib keemilise tasakaalu asendi nihutamise võimalusi ning toob sellekohaseid näiteid

argielust ja tehnoloogiast;

12) kirjeldab lahuste teket ioonilise ja kovalentse sidemega ainetest, eristab tugevaid ja nõrku

elektrolüüte ning mitteelektrolüüte, uurib ja võrdleb nende lahuste omadusi;

13) selgitab happe ja aluse mõistet protolüütilise teooria põhjal;

14) arvutab aine molaarset kontsentratsiooni lahuses;

15) uurib ionidevahelisi reaktsioone lahustes, koostab nende reaktsioonide võrrandeid molekulaarsel ja ioonsel kujul.

II kursus „Anorgaanilised ained“

Õpilane:

1) hindab metallide keemilist aktiivsust ja prognoosib keemilisi omadusi, lähtudes vastava

elemendi asukohast perioodilisustabelis ja pingereas, koostab selle põhjal

reaktsioonivõrrandeid vastava metalli reageerimisest mittemetalliga, veega, lahjendatud hapete

ja soolade lahustega;

2) uurib ja võrdleb praktiliselt metallide keemilist aktiivsust, kasutades selleks metallide

reageerimist veega ning hapete ja soolade lahustega;

3) kirjeldab õpitud metallide ja nende sulamite rakendamise võimalusi praktikas, seostades neid

materjalide omadustega;

- 4) teab levinumaid metallide looduslikke ühendeid ja nende rakendusi;
- 5) selgitab metallide saamise põhimõtet metalliühendite redutseerimisel ning korrosiooni
metallide oksüdeerumisel;
- 6) selgitab korrosiooni ja metallide tootmisreaktsioonide energeetilist efekti, põhjendab nende
vastassuunalisust;
- 7) uurib korrosiooni, valib ja põhjendab esemete korrosioonikaitseks sobivaid võimalusi;
- 8) analüüsib metallidega seotud redoksprotsesside toimumise üldisi põhimõtteid elektrolüüsi,
korrosiooni ja keemilise vooluallika korral;
- 9) lahendab arvutusülesandeid reaktsioonivõrrandite järgi, arvestades saagise- ja kaoprotsenti
ning lisandeid;
- 10) seostab tuntumate mittemetallide ning nende tüüpühendite keemilisi omadusi vastava
elemendi asukohaga perioodilisustabelis;
- 11) uurib õpitud mittemetallide ja nende ühendite iseloomulikke omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid;
- 12) kirjeldab õpitud mittemetallide ja nende ühendite tähtsust looduses ja/või rakendamise
võimalusi praktikas, seostades seda vastava keemilise elemendi ja ainete omadustega.

III kursus „Orgaanilised ained I“

Õpilane:

- 1) kasutab erinevaid molekuli koostise ja ehituse kujutamise viise: lihtsustatud struktuurivalem,

tasapinnaline ehk klassikaline struktuurivalem, molekuli graafiline kujutis; analüüsib ühendi

struktuurivalemis sisalduvat teavet;

2) rakendab süstemaatilise nomenklatuuri põhimõtteid alkaanide näitel;

3) seostab alkoholide, halogeeniühendite ja primaarsete amiinide süstemaatiliste nimetuste ees-

või lõppliiteid vastavate aineklassidega, määrab molekuli struktuuri või nimetuse põhjal ühendi

aineklassi;

4) hindab aine struktuuri põhjal aine lahustuvust eri lahustites ja keemistemperatuuri;

5) võrdleb küllastunud, küllastumata ja aromaatsete süsivesinike keemilisi omadusi, koostab

lihtsamaid reaktsioonivõrrandeid alkaanide, alkeenide ja areenide halogeenimise ning alkeenide hüdrogeenimise ja katalüütilise hüdraatimise reaktsioonide kohta;

6) kirjeldab tähtsamate süsivesinike ja nende derivaatide rakendusi argielus ning kasutamisega

kaasnevaid ohtusid, seostab neid ainete omadustega;

7) kujutab alkeenist tekkivat polümeeri lõiku;

IV kursus „Orgaanilised ained II“

1) määrab aine struktuuri põhjal aldehüüdi, karboksüülhappe, karboksüülhappe soola, asendatud karboksüülhappe, estri ja amiidi kuuluvuse vastavasse aineklassi;

2) kirjeldab olulisemate karboksüülhapete omadusi ja tähtsust argielus ning looduses;

3) uurib ja selgitab seost alkoholide, aldehüüdide ja karboksüülhapete vahel;

4) uurib karboksüülhapete keemilisi omadusi, võrdleb karboksüülhapete ja anorgaaniliste

hapete keemilisi omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid;

- 5) selgitab alkoholijoobega seotud keemilisi protsesse organismis, analüüsib alkoholi liigtarbimisest põhjustatud sotsiaalseid probleeme;
- 6) võrdleb estrite tekke- ja hüdrolüüsireaktsioone ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid, valmistab lihtsama estri;
- 7) kujutab lähteühendite struktuurivalemite põhjal tekkiva kondensatsioonipolümeeri lõiku;
- 8) selgitab rasvhapete, rasvade, sahhariidide, aminohapete ja valkude ehitust ning uurib nende omadusi.

4.4 FÜÜSIKA

4.4.1 Õppeaine kirjeldus.

Füüsika kuulub loodusteaduste hulka, olles väga tihedas seoses matemaatikaga. Füüsika paneb aluse tehnika ja tehnoloogia mõistmisele ning aitab väärtustada tehnikaga seotud elukutseid.

Füüsikaõppes arvestatakse loodusainete vertikaalse ning horisontaalse lõimimise vajalikkust. Vertikaalse lõimimise korral on ühised teemad loodusteaduslik meetod, looduse tasemeline struktureeritus, vastastikmõju, liikumine (muutumine ja muundumine), energia, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane kirjaoskus, tehnoloogia, elukeskkond ning ühiskond. Vertikaalset lõimimist toetab õppeainete horisontaalne lõimumine.

Gümnaasiumi füüsika õppe eesmärk on jagada vajalikke füüsikateadmisi tulevasele kodanikule, kujundada temas keskkonna- ja ühiskonna hoidlikke ning jätkusuutlikule arengule orienteeritud hoiakuid. Gümnaasiumis käsitletakse füüsikalisi nähtusi süsteemselt arendades terviklikku ettekujutust loodusest ning pidades tähtsaks olemuslikke seoseid tervikpildi osade vahel. Võrreldes põhikooliga tutvutakse sügavamalt erinevate vastastikmõjude ja nende põhjustatud liikumisvormidega ning otsitakse liikumisvormide vahel seoseid. Õpilaste kriitilise ja süsteem mõistelise

mõtlemise arendamiseks lahendatakse füüsikaliselt eri aine- ja eluvaldkondades esinevaid probleeme, plaanitakse ning korraldatakse eksperimente, kasutades loodusteaduslikku uurimismeetodit. Ülesandeid lahendades on lubatud kasutada valemite lehti, pidades oluliseks valemite füüsikalise sisu mõistmist ja õiges kontekstis rakendamist.

Õppes kujundatakse väärtushinnangud, mis määravad õpilaste suhtumise füüsikasse kui kultuurifenomeni, avavad füüsika rolli tehnikas, tehnoloogias ja elukeskkonnas ning ühiskonna jätkusuutlikus arengus. Gümnaasiumi füüsikaõppes taotletakse koos teiste õppeainetega õpilastel nüüdisaegse tervikliku maailmapildi ja keskkonda säästva hoiaku ning analüüsioskuse kujunemist. Gümnaasiumi füüsikaõppes kujundatavad üldoskused erinevad põhikooli füüsikaõppes saavutatavaist deduktiivse käsitusviisi ulatuslikuma rakendamise ning tehtavate üldistuste laiemalt kehtivuse poolest. Füüsikaõpe muutub gümnaasiumis spetsiifilisemaks, kuid samas seostatakse füüsikateadmised tihedalt ja kõrgemal tasemel ülejäänud õppeainete teadmistega ning põhikoolis õpituga.

Gümnaasiumi füüsika õpe koosneb viiest kohustuslikust kursusest.

Esimeses kursuses „Füüsika meetod. Kinemaatika“ seletatakse, mis on füüsika, mida ta suudab, mille poolest eristub füüsika teistest loodusteadustest ning mil viisil ta nendega seotud on.

Süvendatakse loodusteadusliku meetodi rakendamist, avardades teadmisi ja oskusi mõõtmisest kui eksperimentaalteaduste alusest.

Teises kursuses „Dünaamika“ avatakse mehaaniliste mudelite keskne roll loodusnähtuste kirjeldamisel ja seletamisel.

Kuna kogu nüüdisaegses füüsikas domineerib vajadus arvestada aine ja välja erisusi, käsitletakse kolmandas kursuses „Elektromagnetism“ elektromagnetvälja näitel väljade kirjeldamise põhivõtteid ning olulisemaid elektrilisi ja optilisi nähtusi.

Neljandas kursuses „Energia“ vaadeldakse keskkonda energeetilisest aspektist. Käsitletakse alalis- ja vahelduvvoolu ning soojusnähtusi, ent ka mehaanilise energia, soojusenergia, elektrienergia, valgusenergia ja tuumaenergia omavahelisi muundumisi.

Viiendas kursuses „Mikro- ja megamaailma füüsika“ arutletakse füüsikaliste seaduspärasuste ning protsesside üle mastaapides, mis erinevad inimese karakteristikust mõõtmest (1 m) rohkem kui miljon korda.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Füüsika õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et lisaks valdkonnapädevuses kirjeldatud eesmärkidele õpilane:

- 1) väärtustab füüsikat kui looduse põhjuslikke seoseid uurivat teadust, mõistab mudelite tähtsust loodusobjektide uurimisel ning mudelite arengut ja paratamatut piiratust;
- 2) rakendab omandatud füüsikateadmisi ning protsessioskusi igapäevaelu ja tehnoloogiaga seotud probleemülesandeid kvantitatiivselt lahendades ning info usaldusväärsuse ja teaduslikkuse kontrolliks;
- 3) kavandab ja korraldab ohutult uurimusi loodusnähtusi kirjeldavate füüsikaliste mudelite leidmiseks või kontrollimiseks;
- 4) analüüsib graafiliselt, analüütiliselt ja statistiliselt füüsikaliste parameetrite mõõtmistel saadud andmekogumeid;
- 5) mõistab füüsika rolli teiste loodusteaduste seas ning interdistsiplinaarsete uurimissuundade tähtsust teaduses ja tehnoloogias.

Õpitulemused

I kursus „Füüsika meetod. Kinemaatika“

Õpilane:

- 1) selgitab loodusteadusliku meetodi olemust ja teab, et katsetulemusi üldistades jõutakse mudelini;
- 2) põhjendab mõõteseaduse vajalikkust üldaktseptitavate mõõtmistulemuste saamiseks;
- 3) mõistab mõõdetava suuruse ja mõõtmistulemuse suuruse väärtuse erinevust;
- 4) teab ja rakendab rahvusvahelise mõõtühikute süsteemi (SI) põhisuurusi ning nende mõõtühikuid;
- 5) teab, et korrektne mõõtetulemus sisaldab ka määramatust, ning kasutab mõõtmisega kaasnevat mõõtemääramatust hinnates standardhälvet;

- 6) teab, et keha liikumist iseloomustab kiirus, ning toob näiteid liikumise suhtelisuse kohta;
- 7) eristab skalaarseid ja vektoriaalseid füüsikalisi suurusi ning toob nende kohta näiteid;
- 8) selgitab füüsikaliste suuruste (kiirus, kiirendus, teepikkus ja nihe) tähendusi ning nende suuruste mõõtmise viise;
- 9) uurib ühtlast sirgjoonelist liikumist ja ühtlaselt muutuvat sirgjoonelist liikumist ning analüüsib saadud tulemusi;
- 10) analüüsib teepikkuse, kiiruse ja kiirenduse graafikuid;
- 11) uurib ringliikumist, mõõtes ja arvutades füüsikalisi suurusi: pöördenurk, periood, sagedus, nurkkiirus, joonkiirus ja kesktõmbekiirendus;
- 12) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $v = \Delta x / \Delta t$; $s = x - x_0$;
 $a = v - v_0 / t$; $x = x_0 + vt$; $s = v_0 t + at^2 / 2$; $s = v^2 - v_0^2 / 2a$; $\omega = \varphi t$; $v = \omega r$;
 $\omega = 2\pi T = 2\pi / f$; $a = \omega^2 r = v^2 / r$.

II kursuse „Dünaamika“

Õpilane:

- 1) kasutab jõudu kui vektorsuurust kehadevahelist vastastikmõju analüüsides, oskab graafiliselt ja analüütiliselt leida kehale mõjuvat resultantjõudu;
- 2) rakendab Newtoni seaduseid probleemülesandeid lahendades ja igapäevaelu situatsioone analüüsides;
- 3) analüüsib orbitaalliikumist, kasutades inertsit ja kesktõmbejõu mõistet;
- 4) rakendab impulsi jäävuse seadust probleemülesandeid lahendades ja igapäevaelu situatsioone analüüsides;
- 5) seostab reaktiivliikumist impulsi jäävuse seadusega; toob näiteid reaktiivliikumise kohta looduses ja rakenduste kohta tehnikas;
- 6) kasutab gravitatsiooniseadust ja raskusjõu, keha kaalu ja toereaktsiooni mõistet probleemülesandeid lahendades;
- 7) kavandab ja teeb katsed jääkuse ja hõõrdeteguri määramiseks ning analüüsib katsete tulemusi;

8) rakendab looduses ja tehnikas toimuvate nähtuste selgitamiseks mehaanilise energia jäävuse seadust ning mehaanilise töö, võimsuse ja kasuteguri mõistet;

9) uurib võnkumisi ja kasutab nende analüüsimiseks järgmisi füüsikalisi suursi: hälve, amplituud, periood, sagedus ja faas;

10) uurib hälve, kiiruse, kiirenduse, kineetilise ja potentsiaalse energia muutumist pendli võnkumisel nii graafiliselt kui ka analüütiliselt;

11) selgitab resonantsi nähtust ning toob näiteid selle esinemise kohta looduses ja tehnikas;

12) kasutab laine nähtuste selgitamisel füüsikalisi suursi (lainepikkus, laine levimiskiirus, periood ja sagedus);

13) rakendab imitatsioone lainete peegeldumise, interferentsi ja difraktsiooni uurimiseks ning toob nende kohta näiteid loodusest ning tehnikast;

14) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $F = G \frac{m_1 m_2}{r^2}$; $F = ma$;

$A = F \cos \alpha$; $F = \mu N$; $F = k \Delta l$; $P = m(g \pm a)$; $E_k = mv^2/2$; $E_p = mgh$; $E_{meh} = E_k + E_p$;

$v = \lambda/T = \lambda f$.

III kursus „Elektromagnetism“

Õpilane:

1) seostab laetud kehade vastastikmõju elektrostaatilise välja olemasoluga, võrdleb ainet ja välja, kasutab väljatugevuse mõistet elektrostaatilise välja kirjeldamiseks;

2) rakendab laengu jäävuse seadust, superpositsiooni printsiipi ja Coulomb'i seadust probleemülesandeid lahendades;

3) visualiseerib elektrivälja jõujoonte toel staatilisi elektrivälju ja määrab elektriväljas laenguga kehale mõjuva jõu suuna;

4) selgitab pinge mõistet ning rakendab pinge ja väljatugevuse seost probleemülesandeid lahendades;

5) kasutab magnetinduktsiooni mõistet magnetvälja kirjeldamiseks;

- 6) visualiseerib magnetvälja jõujoonte toel magnetvälja ja määrab magnetväljas liikuvale laengule mõjuva Lorentzi jõu suuna;
- 7) rakendab Ampere'i seadust probleemülesandeid lahendades;
- 8) seletab pööriselektrivälja tekkimist magnetvoo muutumisel, rakendades induktsooni elektromotoorjõu mõistet;
- 9) selgitab elektri- ja magnetvälja energia salvestamise võimalusi;
- 10) selgitab elektromagnetlainete levimist kasutades elektrivälja ja magnetvälja mõistet;
- 11) oskab liigitada elektromagnetlaineid ja paigutada neid elektromagnetlainete skaalale;
- 12) kirjeldab joonisel või arvutiimitatsiooniga interferentsi- ja difraktsiooninähtusi optikas ning toob nende rakendamise näiteid;
- 13) seostab polariseeritud valguse omadusi rakendustega looduses ja tehnikas;
- 14) kavandab ja teeb katse läbipaistva aine murdumisnäitaja määramiseks, kirjeldab valguse spektri lahutamise võimalusi;
- 15) selgitab joonspektri tekkimist ja valguse dualismiprintsiipi ning toob näiteid spektraalanalüüsi rakendamise kohta;
- 16) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $I = q/t$; $F = k q_1 q_2 / r^2$;
 $F = K I_1 I_2 / d$; $E = F/q$; $U = A/q$; $E = U/d$; $FL = qvB \sin \alpha$; $F = BI \sin \alpha$; $\phi = BS \cos \alpha$;
 $\mathcal{E} = - \Delta \phi / \Delta t$; $\sin \alpha / \sin \gamma = n$; $n = c/v$; $E = hf$.

IV kursuse „Energia“

Õpilane:

- 1) selgitab elektrivoolu tekkemehhanismi metallides, vedelikes ja gaasides mikrotasemel;
- 2) kavandab ja teeb katse vooluallika elektromotoorjõu ja sisetakistuse määramiseks ning analüüsib tulemusi;
- 3) analüüsib graafiliselt metallide eritakistuse sõltuvust temperatuurist;

- 4) uurib led lambi takistuse sõltuvust rakendatavast pingest ja polaarsusest ning analüüsib katse tulemusi;
- 5) selgitab pooljuht seadmete tööpõhimõtet ja rakendusi;
- 6) võrdleb vahelduv- ja alalisvoolu ning analüüsib vahelduvvoolu pinge ja voolutugevuse ajast sõltuvuse graafikuid;
- 7) selgitab trafo ja generaatori toimimispõhimõtet ja rakendusi vahelduvvooluvõrgus ning elektrienergia ülekandes;
- 8) nimetab ideaalgaasi mudeli tunnuseid ning seostab mikro- ja makroparameetreid;
- 9) rakendab ideaalgaasi olekuvõrrandit probleemülesandeid lahendades;
- 10) kasutab isoprotsesside graafikuid termodünaamiliste protsesside analüüsimiseks;
- 11) võrdleb avatud süsteemi ja suletud süsteemi mõistet;
- 12) rakendab termodünaamika I ja II seadust probleemülesandeid lahendades ning seletab kvalitatiivselt entroopia mõistet;
- 13) seostab termodünaamika seadusi soojusmasinate töö põhimõttega;
- 14) analüüsib taastuenergiaallikate kasutuselevõttuga seotud probleeme;
- 15) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $I = qnvS$; $R = \rho l/S$;
 $I = U/R$; $I = \varepsilon/R + r$; $A = IU/\Delta t$; $N = IU = ImUm/2 = Im/\sqrt{2}Um\sqrt{2}$; $E_k = 3/2 kT$; $p = nkT$;
 $pV = m/M RT$; $Q = \Delta U + A$; $\eta = T_1 - T_2/T_1$.

V kursus „Mikro- ja megamaailma füüsika“

Õpilane:

- 1) võrdleb reaalgaasi ja ideaalgaasi mudeleid;
- 2) kasutab küllastunud auru, absoluutse niiskuse, suhtelise niiskuse ja kastepunkti mõistet ning seostab neid ilmastikunähtustega;
- 3) selgitab pindpinevust, märgamist ja kapillaarsust ning toob näiteid nende nähtuste esinemise kohta looduses ja tehnikas;
- 4) kirjeldab aine olekuid, kasutades faasi ja faasisiirde mõistet, ning analüüsib faasidiagrammi toel faasisiirdeid erinevatel rõhkudel ja temperatuuridel;

- 5) rakendab Einsteini võrrandit välisfotoefekti kohta ning võrdleb välis- ja sisefotoefekti;
- 6) selgitab elektronide difraktsiooni, kasutades leiulaine mõistet;
- 7) võrdleb aatomeid ja molekule nanoosakestega ning teab nanotehnoloogia rakendusi;
- 8) analüüsib eriseoseenergia ja massiarvu sõltuvuse graafikut ning selgitab tuumaenergia vabanemist tuumade lõhustumis- ja sünteesireaktsioonide käigus;
- 9) seletab radioaktiivse dateerimise meetodi olemust ning toob näiteid selle meetodi rakendamise kohta;
- 10) seletab tuumareaktorite üldist tööpõhimõtet ning analüüsib tuumaenergeetika eeliseid ja sellega seonduvaid ohte;
- 11) võrdleb ioniseeriva kiirguse liike, analüüsib ioniseeriva kiirguse mõju elusorganismidele ning võimalusi kiirguskaitseks;
- 12) võrdleb Päikesesüsteemi põhiliste koostisosade mõõtmeid ja liikumist;
- 13) selgitab tähtede evolutsiooni ja planeedisüsteemide tekkimist;
- 14) selgitab galaktikate ehitust ja evolutsiooni;
- 15) selgitab universumi tekkimist ja arengut Suure Pangu teooria põhjal;
- 16) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $\varphi = a/At0100\%$;
 $\sigma = Fp/l = Ep/S$; $hf = A + mev^2/2$; $Es = \Delta mc^2$.

Hindamine füüsika aines

Hindamisel lähtutakse Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhendist.

Igal kursusel teeb gümnaasiumiõpilane vähemalt 3 kohustuslikku kontrolltööd või sellega võrdsustatud ülesannet, mis on määrava tähtsusega kursusehinde kujundamisel.

5. SOTSIAALAINED

5.1 AJALUGU

VALDKOND SOTSIAALAINED

Gümnaasiumi ajalooõpetuses on kuus kursust:

Üldajalugu, 35 tundi

Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17.sajandi vahetuseni), 35 tundi

Eesti ajalugu II (kuni 19.sajandi lõpuni), 35 tundi

Lähiajalugu I - Eesti ja maailm 20.sajandi esimesel poolel, 35 tundi

Lähiajalugu II- Eesti ja maailm 20.sajandi teisel poolel, 35 tundi

Lähiajalugu III- 20.sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm, 35 tundi

5.1.1 HINDAMINE

Hindamisel lähtutakse Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhendist. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks.

Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Õpitulemusi kontrollides jälgitakse teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid, arvestuslikke ja numbrilisi hindeid. Õpilast teavitatakse õppetrimestri algul, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, arutluse kirjutamist, ettekannete koostamist ja muude loovülesannete lahendamist. Kirjaliku küsitlemise peamisteks vormideks on tunnikontroll ja kontrolltöö. Tunnikontrolli puhul hinnatakse kuni ühe ainetunni materjali tundmist, kontrolltöö puhul hinnatakse ulatuslikuma materjali, peamiselt õppepeatüki materjali tundmist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi

põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Pildi- või fotoülesande puhul hinnatakse äratundmist, ajaloolise kontekstiga seostamist ning iseloomustamist. Kaardiülesandes kontrollitakse kaardilt informatsiooni leidmist ning kaardile kandmist. Arutluse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, ajas orienteerumist, stiili ja õigekirja. Ettekannete puhul hinnatakse valminud ettekande terviklikkust, ettekande stiili, teema illustreerimist, suulist ettekandmist, ajakavas püsimist ja küsimustele vastamist. Ajaliselt mahukate loovülesannete lahendamisel (näiteks postrite või voldikute koostamise puhul) hinnatakse lisaks valminud tulemusele ka tööprotsessi.

I KURSUS, ÜLDAJALUGU

AINE SISU

Antiikaeg

- Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homeroose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud. Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.
- Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.
- Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

Keskaeg

- Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.
- Frangi riik: Karl Suur.
- Lääne-Euroopa riikide teke. Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur.
- Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.

- Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.
- Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.
- Ülikoolid ja skolastika.

Uusaeg

- Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.
- Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism
- Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal.
- Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.
- Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale: valgustus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress.
- Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid.
- Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

ÕPITULEMUSED KURSUSE LÕPUKS

Teema „Antiikaeg“ läbimisel õpilane:

- teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- õpilane mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
- tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid;

- näitab kaardil Kreeka linnriike
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
- tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
- näitab kaardil Rooma riigi laienemist;
- iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi;
- iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel;

Teema “Keskaeg” läbimise järel õpilane:

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust.

Teema “Uusaeg” läbimise järel õpilane:

- iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal.

II KURSUS, EESTI AJALUGU I

AINE SISU

Esiaeg

- Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas.
- Muinasaja allikad ja nende uurimine.
- Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.
- Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.

- Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.
- Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.
- Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

Keskaeg

- Muistne vabadusvõitlus: Balti ristsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.
- Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.
- Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.
- Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

Üleminek keskajast uusaega

- Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.
- Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.
- Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused.
- Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.
- Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

ÕPITULEMUSED KURSUSE LÕPUKS

Teema esiaeg lõppedes õpilane:

- kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal;
- teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära;
- iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisted arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism.

Teema keskaeg lõppedes õpilane:

- analüüsib Balti ristsõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda keskajal;
- mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast Läti Henriku “Liivimaa kroonika” näitel;
- selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
- tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- selgitab, millest sõltus keskajal inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
- teab, kuidas Eesti haldusjaotus on keskaja vältel muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;

- iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevuses.

Teema üleminekuaeg keskajast uusaega lõppedes õpilane:

- selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
- teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
- iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud.

15. III KURSUS, EESTI AJALUGU II (Rootsi ajast 1905.aastani)

AINE SISU

Rootsi aeg

- Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel.
- Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.
- Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Eesti 18.sajandil

- Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulgu ja tulemused.

- Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.
- Balti erikord: Vene keskväim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.
- Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

- Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.
- Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.
- Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.
- Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Mõisted: reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Vastne Testament, Academia Gustaviana, Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte, Karl XI, Karl XII, Peeter I, Katariina II, Põhjasõda. Balti erikord: Vene keskväim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Rahvastikuprotsessid. Vennastekogudused, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, moderniseeruv Euroopa, talurahvas, pärisorjus, eelärkamisaeg, ärkamisaeg, estofiilid, seltsiliikumine

ÕPITULEMUSED KURSUSE LÕPUKS

Õpilane:

- teab kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi
- teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas
- selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
- kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal
- teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule
- mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval
- analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist
- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule

- mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis
- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid
- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool
- selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid
- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus
- seloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;

IV KURSUS LÄHIAJALUGU I (Eesti ja maailm 20.sajandi esimesel poolel)

AINE SISU

Maailm Esimese maailmasõja eel

- Maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid).
- Sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda,

- Teaduse ja tehnika areng enne esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule

Esimene maailmasõda, Eesti vabadussõda

- Esimese maailmasõja põhjused, kulg ja tagajärjed (sh nii rahvusvaheliste suhete, majanduslike mõjude, tehnoloogia arengu kui ka inimeste igapäevaelu võtmes)
- Eesti omariikluse sünni eeldused, sündmuste kulg 1917 - 1918.
- Vabadussõja kulg, sh pöördelisemad sündmused.
- Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvusmanifest, Vabadussõda, Tartu rahu.

Maailmasõdade vaheline aeg: demokraatiad ja diktatuurid

- Rahvusvahelised suhted 1920. - 1930. aastatel
- Majandus 1920. - 1930. aastatel, sh näited riikidest (Eesti, Saksamaa, Ameerika Ühendriigid, Venemaa) ja maailmamajandus (sh Suur depressioon)
- Demokraatiad ja diktatuurid 1920. - 1930. aastatel, diktatuuride tekkimise põhjused

Teine maailmasõda

- Rahvusvahelised suhted Teise maailmasõja eel
- Teise maailmasõja kulg, pöördelisemad sündmused
- Sõda kui humanitaarkatastroof, inimsusevastased kuriteod
- Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.
- Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased.
- Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.
- Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule.

- Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond

Õpitulemused kursuse lõpul:

Maailm Esimese maailmasõja eel

- iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit.

Esimese maailmasõda

Õpitulemused kursuse lõpul:

- analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu;
- teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused kursuse lõpul:

- analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
- iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Teine maailmasõda

Õpitulemused kursuse lõpul:

- analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;

- analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Münchener konverents, MRP, baasileping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO.

V KURSUS, LÄHIAJALUGU II (Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel)

Külm sõda

Õppesisu:

- Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud.
- Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.
- Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.
- Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Õpitulemused kursuse lõpul (külm sõda):

- analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
- teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õppesisu:

- USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
- Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

Õpitulemused kursuse lõpul (demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda):

- Teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- Võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- Analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- Teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- Teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

NSVL ja kommunistlik süsteem

Õppesisu:

- Kommunistliku süsteemi kujunemine.
- Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu,
- Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.
- NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.
- Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestiga.

Õpitulemused kursuse lõpul (NSVL ja kommunistlik süsteem):

- analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.
- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
- analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi
- analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; -seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Maailm sajandivahetusel

Õppesisu:

- NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine:
- Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.
- Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele.
- Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.
- USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eesti iseseisvuse taastamine.
- Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.
- Uued pingekolled: Balkani kriis.

Õpitulemused kursuse lõpul:

- analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laule

VI KURSUS, LÄHIAJALUGU III (20.sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm)

Eluolu ja kultuur

Õppesisu:

- Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse.
- Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.
- Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad.
- Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu.
- Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika.
- Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.
- Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

Õpitulemused kursuse lõpul (eluolu ja kultuur):

- arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades
- toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale
- teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Sõja ja rahu küsimus

Õppesisu:

- Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.
- Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed.

- Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.
- Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Õpitulemused kursuse lõpul (Sõja ja rahu küsimus):

- analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.

Inimsusevastased kuriteod

Õppesisu:

- Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.
- Koonduslaagrid, GULAG.
- Küüditamised.
- Natsismikuriteod: holokaust.
- Kommunismikuriteod.
- Genotsiid, etnilised puhastused.
- Inimsusevastased kuriteod Eestis.

Õpitulemused kursuse lõpul (inimsusevastased kuriteod):

- selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Muu maailm

Õppesisu:

- Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.
- Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.
- Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

Õpitulemused kursuse lõpul (muu maailm):

- seloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.
- analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus

6. ÜHISKONNAÕPETUS

VALDKOND: Sotsiaalsed

ÕPPEAINE: Ühiskonnaõpetus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus koosneb kahest kursusest

I kursus “Ühiskonna areng ja demokraatia” 35 tundi

II kursus “Majandus ja maailmapoliitika” 35 tundi

Õppematerjalid:

Tõnis Saarts, Liina Roosmaa Ühiskonnaõpetus, I osa. Gümnaasiumiõpik Maurus, 2014

Maris Lauri, Heiko Pääbo, Rene Värk Ühiskonnaõpetus, II osa. Gümnaasiumiõpik Maurus, 2014

Riigiasutuste ja –ametite kodulehed, meediaväljaanded

Eesti Vabariigi Põhiseadus

Irje Piir Ühiskonnaõpetuse mõisted gümnaasiumile. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009

Maailma poliitiline kaart, Euroopa Liidu kaart

Õppesisu

kirjeldus:

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas.

Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele. Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse gümnaasiumis Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni.

Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast:

- ühiskond ja selle areng;
- riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas;
- majanduse toimimine;
- üleilmastumine, jätkusuutlik areng;
- kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust. Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise

maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

I kursus “Ühiskonna areng ja demokraatia” 35 tundi

Teema: Kommunikatsioon, infopädevus

Õpilane:

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi

Kujundada kriitilise analüüsioskusega ja otsustusvõimelist kodanikku, kes oskab hankida ja filtreerida infot erinevatest kanalitest ning mõista ka endast erinevate vaadete ja taustaga inimesi

Eesmärgiks on arendada õppijas harjumust jälgida mitmekülgset meediasisu, õppides tarvitavat kriitiliselt hindama nii, et õpilane oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasisul (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedia jms); mõistab, milles seisnevad süvavõltsingu kasutamise ohud meedias levivale teabele.

Õppija oskab märgata demagoogiavõtete kasutamist tekstides ja kõnes. Teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine. Mõistab, millistes olukordades mõjutamine toimub ning oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat. Mõistab, mis on infosõda ning kuidas kasutatakse vastandumist jm infomüra, et mõjutada demokraatliku arutelu.

Väärtustab sõnavabadust, oskab juhtida tasakaalukat vestlust. Suudab argumenteerida ning kinnitada oma väiteid usaldusväärsete ja teaduspõhiste näidetega.

Teab, et ühiskonna nn platvormistumine, kus inimesete elu on tihedalt seotud erinevate sotsiaalmeedia platvormide kasutamisega, on endaga kaasa toonud mitmeid väärtusküsimusi, mis puudutavad isiku privaatsust, andmekaitset; suhtluseetikat jms.

Märksõnad ja mõisted

ajakirjandus eetika; demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid; infosõda; stereotüübid ja sildistamine; sõnavabadus ja vaenukõne

Teema: Ühiskond ja selle areng

Õpilane:

- 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
- 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
- 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
- 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähe

Kuidas ja miks on meie tänane ühiskond arenenud selliseks nagu ta on?

Mis on ühiskond? Ühiskonnarühmad, kellest ühiskond koosneb. Miks moodustavad nii erinevad ühiskonnarühmad terviku?

Kuidas on ühiskond kui nähtus ajalooliselt arenenud? (Agraarühiskond, antiik/keskaja linn kui ühiskonnamudel, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond.) Mis on selliste ühiskonnatüüpide välja arenemist tagant tõuganud? (sotsiaalsed, tehnoloogilised innovatsioonid ja nende seosed)

Erinevad ühiskonnakorralduse vormid tänases maailmas (postmodernsed heaoluühiskonnad, modernsed (autoritaarselt juhitud) massiühiskonnad, (moderniseeruvad) hõimuühiskonnad: mis on nende kõigi ühised väljakutsed, mis erineb, kuidas on nad omavahel seotud?

Tänapäeva ühiskondade väljakutsed: mõistab, miks on tänapäeva ühiskonnad keerukad

Ühiskonna mitmekesisuse mõtestamine. Ühiskond kui massiühiskond, mis koosneb keskmistest, erivajaduseta “tavakodanikest” ning erinevate erivajadustega vähemustest. Ühiskond kui pluralistlik ühiskond, kus on palju erinevaid rühmi, millest igaüks on mingid eriomadused ja sellest lähtuvad “erivajadused” (nt ka eesti keele ja kultuuri kaitse kui erivajadus, mida teiskeelsed vähemused võib-olla ei taju). Kahe käsitluse erinevused, puudused ja eelised.

Ühiskondlik ebavõrdsus ja selle põhjused. Individuaalsed ja süsteemsed ebavõrdsuse põhjused. Ühiskondlik kihistumine ja selle põhjused. Meritokraatia ja sotsiaalne mobiilsus. Arutleda, millised sotsiaalse mobiilsuse barjäärid on ühiskonnas eemaldatavad ja kuidas.

Märksõnad ja mõisted

Ühiskonna olemus: Erinevad ühiskonnatüübid (*mõisted: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus-ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond*).

Ühiskonna kolm sektorit (*mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond-kodanikuühiskond*).

Ühiskonnaühmad (*mõisted: eliit, mass, pluralism*);

Kihistumine: *mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajäätus*

Kollektiivne identiteet

Teema: Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpilane:

1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;

- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
- 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
- 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
- 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensusse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
- 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Saab aru, milleks on riiki kui institutsiooni vaja ja mõistab põhivalikuid, mis riigi toimimise ees seisavad

Riik kui institutsioon. Miks ja kuidas on riik kui institutsioon välja kujunenud (lõiming ajalooga: mis võimaldas antiiktsivilisatsioonidel välja kujuneda, milline nägi välja feodaalriik, millise arenguhüppe tegi riik absolutismi ajastul, mille poolest erineb tänapäevane demokraatlik heaoluriik eelnevatest riigivormidest). Milliseid ülesandeid riik tänapäeval täidab (Eesti riigi näitel).

Riigi funktsioonide seos ideoloogiatega. Põhiideoloogiad (liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade) ja riigi roll nende ideoloogiate nägemuses. Mida tähendab sügav vs õhuke riik, millistes valdkondades võiks riik täita aktivistlikku, millistes mõõdukat kontrollivat rolli, millised valdkonnad võiks jätta turu või kodanikuühiskonna enesekorralduse ülesanneteks.

Riigi funktsioonide seos režiimidega. Mille poolest erinevad demokraatliku riigi funktsioonid autoritaarsetest ja hübriidrežiimidest? Kuidas erineb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arusaam ühiskonnast? Inimõigused ja kodanikuõigused.

Mõistab, millised institutsioonid aitavad erinevaid riigi funktsioone täita (orienteerub kodanikuna riigiparaadis, teab, kuhu pöörduda erinevates elulistes situatsioonides)

Põhiseaduslikud institutsioonid. Töö põhiseadusega: miks on just need institutsioonid kirjutatud põhiseadusse (riigi võimu korraldus, võimude lahusus, tasakaal ja kontroll). Põhiseaduslike institutsioonide baasfunktsioonid. Analoogia Euroopa Liidu põhiinstitutsioonid. Millal ja kuidas kodanik nendega kokku puutub.

Poliitikakujundamise ja elluviimise institutsionaalne vaade. Kes ja kus algatab seaduseelnõusid, miks on neile vaja eelnõu seletuskirja, kes ja kus neid menetleb ja vastu võtab. Mis vahe on määruksel ja seadusel (siseriiklikult) ja direktiivil ja määruksel (EL üleselt). Miks ja kuidas on poliitika kujundamisega seotud riiklikud arengukavad ja koalitsioonileping.

Kuidas viiakse poliitikaid ellu ja kontrollitakse nende elluviimist. Ministeeriumide, ametite, kohalike omavalitsuste rollid). Mõtestada läbi, miks reguleeritakse mingeid valdkondi Euroopa Liidu tasandil ja miks mõningaid valdkondi vaid liikmesriigi tasandil, ja miks mõningaid kohaliku omavalitsuse tasandil.

Riik kui teenusepakkuja ja kodanik kui klient. Erinevad riiklikud teenused ja kuidas kodanikuna riigiga suhelda? Kuidas ja miks riik oma elanike, ettevõtete jt andmeid kogub. Andmekaitse.

Märksõnad ja mõisted

Põhiideoloogiad (*mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade*)

Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (*mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon*).

Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (*mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik*).

Riigivalitsemise vormid (*mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik*).

Inimõigused, kodanikuõigused

Valimised: *(mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; "triibulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis)*

Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip *(mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim).*

Põhiseaduslikud institutsioonid

Õigusriigi toimimine: *(mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv)*

Poliitika kujundamine: *(mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine)*

Kodanikuportaalid: *(mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek)*

Huvikaitse: *(mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meelevaaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika)*

Kuidas saab kodanik poliitika kujundamises osaleda

Valimised. Kes, kuidas saab valida, kuidas kandideerida Riigikogu, kohalike omavalitsuste volikogude, Euroopa Parlamendi valimistel, presidendiks? Kuidas võimaldab valimistel osalemine osaleda poliitika kujundamises? Mis on Eesti valimissüsteemi eripärad? Kuidas saavad häälest mandaadid, mandaatidest valitsus? Koalitsioonileping, kuidas see kujuneb.

Kuidas orienteeruda valimiskampanias? Ideoloogiline, huvipõhine, isikupõhine otsustamine (arutleda mandaadi- vs delegaadisüsteemi üle). Taktikaline hääletamine ja selle nõrgad kohad.

Huvikaitse. Mis on rahvaalgatuse õigus ja kuidas seda kasutada Eestis ja Euroopa Liidu tasandil? Kuidas koostada eelnõud, kuidas koguda allkirju, kuidas esitada? Kuidas edendada oma poliitikaettepanekut erakondade, huvikaitseorganisatsioonide või valitud parlamendisaadikute kaudu? Kuidas kaasavad ministriumid erinevaid huvirühmi poliitika kujundamisse? Kuidas korraldatakse Eestis rahvahääletust?

Millised on rahvahääletuse kui demokraatliku kaasamise meetodi eelised ja puudused võrreldes teiste demokraatlike poliitikakujundusse kaasamise vormidega?

Kui poliitika kolib tänavale ja meediasse. Mis rolli täidavad poliitika kujundamises meeleavaldused, streigid, tarbimisboikotid või meediakampaaniad? Mis on nende kui poliitikas kaasärääkimise võimalused ja puudused? Millised võimalused on poliitikas osalemiseks mittedemokraatlikes režiimides?

II kursus “Majandus ja maailmapoliitika” 35 tundi

Teema: **Majanduse** **toimimine**

Õpilane:

- 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Õpilane mõistab, kust tuleb raha riigi rahakotti ning mida teha, et seda seal piisavalt oleks.

Eesti maksusüsteem, mida ja miks maksustatakse. Üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid. Miks tehakse maksuerisusi. Kuhu maksutulu kulub. Millest maksulaekumised sõltuvad?

Millest riigi laekumised sõltuvad? Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg. Majanduse tsüklilisus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises. Kuidas tagavad riigid (euro puhul Euroopa Liit) raha

väärtuse püsimist? Kuidas panustavad ettevõtlusega tegelemine, tarbimine ja tööturul osalemine riigi majandusse?

Ettevõtlus ja rahatarkus

Tarbimine. Isiklik eelarve, sissetulekute ja väljaminekute analüüsimine ja planeerimine. Säästmise kavandamine. Tarbimisvalikute mõju ühiskonna, keskkonna ja indiviidi tasandil. Turvaline tarbimiskäitumine: ostudega seotud teadete, pakkumiste ja soovitude usaldusväärsust, kuidas kontrollida finantsteenuse osutaja usaldusväärsust.

Laenamine. Erinevad laenutooted, millised kasvatavad ja millised kahandavad jõukust. Laenutoodete võrdlusalused, nt intressimäär, krediidikulukuse määr, inflatsioonimäär, kogumaksumus, tagasimaksete suurus, paindlikkus ja tagasimaksmise tõenäosust.

Investeerimine – selle eeldused, eelised ja puudused. Erinevus tööga teenitavast tulust. Risk ja tootlus. Tähtsamad varaklassid. Eluaseme üürimise ja ostmise eelised ja puudused. Eluaseme ostuprotsessi ja rahastamisvõimalusi. Kuidas planeerida pensioniks.

Kuidas alustada ettevõtlusega? Loodav lisandväärtus ja kasvupotentsiaal. Intellektuaalomand ja selle kaitse. Kasumile orienteeritud ja sotsiaalne ettevõtlus. Sotsiaalselt vastutustundlik ja keskkonnahoidlik ettevõtlus.

On teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul

Mis on tööturg ja rollid tööturul. Tööturu areng, tööpuudus, tööjõupuudus ja kuidas kavandada oma karjääri. Töötus ja tööturumeetmed: miks riik tööhõivet maksimeerida püüab, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne: miks ja kuidas riigid seda soosivad või piiravad.

Märksõnad ja mõisted:

Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: *Mõisted: resurss, majandus süsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKP), eelarvetasakaal, inflatsioon, deflatsioon, impordi-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikus*

Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; *Mõisted: prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpank, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng*

Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. *Mõisted: riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon*

Ettevõtlusega alustamine. *Mõisted: kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, start-up, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/plagiaat*

Tööturg. *Mõisted: tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk*

Tarbimine. *Mõisted: tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), "rohe pesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus*

Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine: *Mõisted: sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja*

Teema: Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpilane:

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Õpilane on teadlik valitud üleilmsetest probleemidest, teab, mil moel neid lahendada/leevendada püütakse ning oskab selgitada nende lahenduste edu pärssivaid tegureid.

Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil. Rahvusvahelist tähelepanu pälvinud kriisilukorrad. Miks mõned küsimused pälvivad laia rahvusvahelist tähelepanu ja teised mitte? Kas kodanikuna saame me midagi teha, et tõmmata mõnele kriisile tähelepanu? Mida aitab rahvusvahelise tähelepanu koondamine mõnele kriisisituatsioonile saavutada?

Riikidevaheline suhtlus: miks on riikide vahel diplomaatilised suhted, miks ja kuidas tehakse omavahel majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist koostööd? Miks puhkevad sõjad? Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Rahvusvahelised organisatsioonid, nende tegevusvaldkonnad, liikmed ja tööpõhimõtted (ÜRO, NATO, olulisemad valdkondlikud organisatsioonid). Vastastikkuse abistamise

Märksõnad ja mõisted:

Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid.

Riikidevaheline suhtlus: Mõisted: *diplomaatia, de jure, de facto*

Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Mõisted: *sõjategevus, sõjakuritegu, asümmeetriline sõda, infosõda, terrorism*

Rahvusvahelised organisatsioonid. Mõisted: *Riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, UNICEF jt), EUROOPA LIIT, NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu.*

Vastastikkuse abistamise põhimõtted. Mõisted: *humanitaar-/ arenguabi, humanitaarkriis*

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud
Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatus projektid koostöös kogukonna,

avaliku sektori ja teiste partneritega;
4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuste loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonna mõjutajana;
5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

HINDAMINE

Hindamisel lähtutakse Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhendist.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Õpilase ainealaseid teadmisi ja oskusi võrreldakse õpilase õppe aluseks olevas ainekavas toodud oodatavate õpitulemustega ja tema õppele püstitatud eesmärkidega. Ainealaseid teadmisi ja oskusi võib hinnata nii õppe käigus kui ka õppeteema lõppedes. Kursuse vältel toimub kuni kolm arvestuslikku (hindelist) kontrolltööd.

Tunnikontroll- materjal hõlmab kuni kolme ainetunni uut materjali; võib korraldada ette hoiatamata; kestab kuni 20 minutit; mitu tunnikontrolli hinnet võib moodustada ühe koondhinde.

Kontrolltöö- materjal hõlmab ühe tervikliku (ulatuslikuma või kolme ja enama tunni) aineosa; toimumisaja(d) lepib õpetaja õpilastega kokku vähemalt nädal enne kontrolltöö toimumist; kontrolltöö koostatakse arvestusega, et selle tegemiseks kulub õpilasel 45 minutit; igal kontrolltööl on oma kindel hindamisskaala ja õpetaja tutvustab seda õpilastele enne tööd; kontrolltöö hinde teatab õpetaja õpilastele nädala jooksul.

Viiepallisüsteemis hinnatavate kirjalike tööde koostamisel ja hindamisel lähtutakse põhimõttest, et kui kasutatakse punktiarvestust ja õpetaja ei ole andnud teada teisiti,

koostatakse tööd nii, et hindegas „5” hinnatakse õpilast, kes on saavutanud 90–100% maksimaalsest võimalikust punktide arvust, hindegas „4” 75–89%, hindegas „3” 50–74%, hindegas „2” 20–49% ning hindegas „1” 0–19%.

Tunnitöö jooksev hindamine sisaldab hindeid suulise vastuse eest, hindeid kirjaliku küsitluse alusel, hindeid esitluste eest.

Kursusehinde panekul arvestatakse kursuse jooksul sooritatud positiivseid tunitöö, kontrolltööde ja tunitrollide hindeid.

7. KUNSTIAJALUGU

VALDKOND: Kunstiained

ÕPPEAINE: Kunstiajalugu

KLASS: Gümnaasium

ÕPPEMATERJALID:

1. Kunstiajalugu esiajast realismini. Kunstiajalugu gümnaasiumile. I osa. Heie Marie Treier, Sigrid Abiline
2. Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil. Kunstiajalugu gümnaasiumile. II osa. Sigrid Abiline, Lumi Kristin Vihterpal

AINE SISU:

Valikkursus „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil“ käsitlevad teemade ja seisukohtade paljusust 21. sajandi kunstis: teadus, innovatsioon, ökoloogia, identiteet, soolisus, eetika; rahvusvahelised nüüdiskunsti näituseid ja kunsti globaliseerumist ning nüüdiskunsti nähtusi võrdlevad teemad. Valikkursus täiendab ja süvendab järgmiste kunsti õpitulemuste või nende osade saavutamist:

- 1) iseloomustab kunsti arengusuundi ja seostab muutusi ühiskonnaelu korralduse, religiooni, teaduse, tehnoloogia jm mõjudega; on salliv kultuurierinevuste suhtes;
- 2) märkab ning mõistab kunsti ja visuaalkultuuri mõjusid ühiskonnale ning keskkonnale; võrdleb ja analüüsib kunstiteoseid;
- 3) tõlgendab ja analüüsib nüüdiskunsti teoseid ja erinevaid teostusviise (nt maal, installatsioon, video, kohaspetsiifiline kunst jt) ning seostab nüüdiskunsti teiste valdkondadega (nt teadus, meedia, reklaam, poliitika);

4) rakendab oma ideede väljendamiseks sobivaid visuaalseid jm kunstilisi väljendusvahendeid ning tehnilisi töövõtteid ja -vahendeid; oskab ning julgeb eksperimenteerida;

5) esitleb oma loomingut ja uurimistulemusi, kasutades aineterminoloogiat;

6) on oma loovates lahendustes eetiline, mõistab kunstniku vastutust;

7) arvestab keskkonna- ja kultuuripärandi kaitse nõudmisi. Valikkursus süvendab teistes ainevaldkondades omandatud õpitulemusi ning omakorda toetab teadmiste mõtestamist läbi isiklike seoste loomise kunsti analüüsi- ja loomeprotsessis. Valikkursuse raames suunatakse ühes õppeülesandes looma seoseid kaasaegse kunsti teemade ja teiste õppeainete vahel:

1) väljendatakse end eesti keeles selgelt ja eesmärgipäraselt nii suuliselt kui kirjalikult, kasutatakse eri laadi teabeallikaid, hinnatakse neid kriitiliselt tekstide loomisel;

2) kasutatakse võõrkeelseid teabeallikaid info otsimiseks;

3) kunstiteoste analüüsimisel ja loomisel, info otsimisel, selekteerimisel, refereerimisel ja kriitilisel analüüsil arvestatakse kultuurilise, ühiskondliku ja ajaloolise kontekstiga.

Kunstiga seostatakse nüüdisühiskonna kujunemist, struktuuri ja valdkondi. Valikkursus võimaldab läbi isikliku panuse ja uurimise luua tähenduslikke seoseid poliitiliste, ühiskondlike ja/või kultuuriliste arengusuundade ja probleemidega, kirjeldada ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnanguile ja suhestuda ühiskonna arenguga läbi kunsti analüüsi ja loomise;

4) valikkursus toetab suhtlemis- ja juhioskuste arendamist, koostöö tegemist ja väärtustamist;

5) valikkursus loob seoseid kunstis, looduses ja ühiskonnas toimuvate lokaalsete ja globaalsete nähtuse vahel, analüüsitakse looduse ja ühiskonna vastastikmõjusid kunsti kaudu, arvestatakse teaduse ja tehnoloogia arengusuundadega ja nendega kaasnevate probleemidega kunstiteoste analüüsil ja loomisel. Valikkursus toetab vastutustundlikku suhtumist elukeskkonda, oskust langetada loodus- ja sotsiaalse keskkonnaga seotud kompetentseid otsuseid ning prognoosida otsuste tagajärgi kunstiteoste loomisel.

I kursus „Kunst ja kunstiajalugu“ õppesisu

Kunsti	roll	eri	ajastuil.
---------------	-------------	------------	------------------

Kunsti mõiste ja selle muutumise ajalugu. Kunstnik, teos ja vaataja oma kaasajas.

Kunstiteoste analüüsi ja tõlgendamise erinevad meetodid (nt vormiline, märgiline, sotsiaalne) ja vormid (nt kunstikriitika, retsensioon, kirjandusteos, kunstifilm).

Kunstikultuuri**üldistav****ajatelg.**

Üldistava ajatelje käsitlemisel on olulisim selgitada ja põhjendada kunsti muutumist. Peamiste faktide ja näidete abil luuakse seosed ühiskondlike põhjuste, kunsti ja ajastu mõtteviisi vahel. Erialase sõnavara omandamine.

1. **Vanimad kõrgkultuurid.** Esiaja kujutised. Mesopotaamia. Egiptus.
2. **Antiikaja kunst.** Vana-Kreeka. Vana-Rooma.
3. **Keskaja kunst.** Varakristlus ja Bütsants. Romaanika. Gootika. Kunst ja religioon.
4. **Kunst Itaalias ja põhja pool Alpe.** Inimesekeskse maailmapildi kujunemine. Kunst ja teadus. Trükikunsti leiutamine.
5. **Barokk.** Baroki suunad ja rokokoo. Õukonnakunstist argielu kujutamiseni.
6. **18. ja 19. sajandi kunst.** Klassitsism. Antiikpärandi mõju ja valgustusajastu ideed. Vaimu ja võimu arhitektuur. Romantism. Realism.

Eri ajastute kunsti võrdlevate teemade valik.

Seoseid loovad teemad rõhutavad kunsti seoseid ühiskonnas ja kultuuris toimunuga, ajastu mõtteviisi, religiooni ja valitsemiskorra, tehnika ja majandusega. Eri ajastute kunsti seostades arutleda kunstiteoste väljendusvahendite, loomise eesmärkide, tähenduse ja sotsiaalse rolli üle. Kunsti nähtusi võrdlevad teemad (valida kuni kolm teemat):

1. perspektiivikasutus, keskkonna ja ruumi kujutamise viisid;
2. inimese kujutamise viisid: idealiseeritud, realistlik, stiliseeritud;
3. lugude ja sümbolite ringlus läbi sajandite;
4. kunstniku rollid: käsitööline, leiutaja, ajaloolane, geenius, staar, ettevõtja jne;
5. muuseumi sünn, tuntumad galeriid ja muuseumid.

Loomingulised ja uurimisprojektid, õppekäigud.

Loomingulised projektid on seotud Mõtletava-osa võrdlevate teemadega ning mõtestavad, kinnistavad ja laiendavad õpitut. Oluline on isiklik vaatenurk, käsitletavate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Loovtööde tegemisel valida oma idee sobivad väljendusvahendid (nt joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne

pilt, video, tegevuskunst jne). Loovtöö protsessi osa on töö esitlemine, analüüs ja tõlgendamine ning oma valikute põhjendamine.

Projektid ning õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

II kursus „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil” õppesisu

Kunsti ja visuaalkultuuri muutumine.

Nüüdisaegse elutunnetuse ja globaalse maailma sünd, teaduse, tehnoloogia ja linnastumise võidukäik. Kunstiteos ja kontekst: vaatajad, koht ning aeg. Autorsus, kunstnike ja vaatajate suhte muutumine. Elukeskkonna kujundamise põhimõtted: arhitektuur, disain, visuaalne meedia.

Kunst moderniseerul ajastul.

19. sajandi lõpu kunst: impressionism, postimpressionism, juugend ja sümbolism. Fotograafia ja illustreeritud ajakirjandus. 20.sajandi I poole kunst. Modernistliku kunsti suunad: fovism, ekspressionism, futurism, kubism, abstraksionism, sürrealism. Avangard. I maailmasõda ja dadaism. Modernistlik arhitektuur ja disain. Funktsionalism. Kunst totalitaarsetes riikides: sotsialistlik realism, natsionaalsotsialistlik kunst.

II maailmasõja järgne kunst.

Külm sõda: abstraktne ekspressionism *versus* figuratiivne kunst. Üleminek modernismist postmodernismi. Minimalism, opkunst jne. Popkunst. Hüperrealism. *Happening*, kehakunst, maakunst. Kontseptualism kui nüüdisaegse kunsti alusprintsip.

Postmodernism ja nüüdiskunst.

Postmodernistlik kunst. Sotsiaalkriitiline ja poliitiline kunst. Kunst avalikus ruumis. Kunstimeediumide paljus: maal, graafika, skulptuur, installatsioon, fotokunst, videokunst, tegevuskunst, interaktiivne meediakunst, helikunst, netikunst jt. Teemade ja seisukohtade paljus 21. sajandi kunstis: teadus, innovatsioon, ökoloogia, identiteet, soolisus, eetika jne. Rahvusvahelised nüüdiskunsti näitused ja kunsti globaliseerumine.

Keskkond. Disain. Visuaalne meedia.

Arhitektuuri ja disaini valdkonnad (tootedisain, mood, graafilne disain jne). Ehitatud keskkonna arengusuunad seoses ühiskonna, tehnoloogia ning inimese mõtteviiside

muutumisega. Disain ja inimsõbralik elukeskkond: innovatsioon, targad materjalid, keskkonnateadlikkus. Disainiprotsess – probleemilahendus. Meediakeskkond ja visuaalne kommunikatsioon.

Kultuuripärandi kaitse. Autoriõigus. Kunsti, arhitektuuri ja disainiga seotud elukutsed.

Nüüdiskunsti nähtusi võrdlevad teemad (valida kuni kolm teemat):

1. Individuaalsus, kollektiivsus ja anonüümsus kunstis.
2. sajandi nn realismid: sürrealismist ja sotsrealismist kuni hüperrealismi ja videokunstini.
3. Mäng kunstiajaloo minevikuga, tsitaat, remiks, paroodia nüüdisaja kunstis ning visuaalkultuuris.
4. Kunsti aktiivsed sekkumised ühiskonda: poliitiline kunst, feministlik kunst, avalik kunst.
5. Nüüdisaegse kultuuri interdistsiplinaarsus: kunst, muusika, film, kirjandus.
6. Muutused arhitektuuris ja disainis 20. ja 21. sajandil.

Loomingulised ja uurimisprojektid, õppekäigud.

Loomingulised projektid on seotud Mõtlet!-osa võrdlevate teemadega ning mõtestavad, kinnistavad ja laiendavad õpitut. Oluline on isiklik vaatenurk, käsitletavate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Loovtööde tegemisel valida oma idee sobivad väljendusvahendid (nt joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne pilt, video, tegevuskunst jne). Loovtöö protsessi osa on töö esitlemine, analüüs ja tõlgendamine ning oma valikute põhjendamine.

Projektid ja õppekäigud on seotud õppe korraldamisega erinevates õpikeskkondades: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

ÕPITULEMUSED	KLASSI	LÕPUKS
---------------------	---------------	---------------

Valikkursuse	läbinud	õpilane:
--------------	---------	----------

1) analüüsib nüüdiskunsti teoseid erinevatest vaatepunktidest lähtuvalt (isiklik vaatajapositsioon, kunstitaktikad, temaatika, sõnum, kontekst, interdistsiplinaarsus jne);

2) mõtestab end teose autorina, nüüdiskunsti vaataja ning näituse või kunstisündmuse

kuraatorina;

- 3) mõistab teema, konteksti ja kontseptsiooni ning valitud väljendusvahendite seost;
- 4) loob põhjalikult uurides ja arendades kahe ja kolme- või neljamõõtmelise teose;
- 5) kasutab õpitud mõisteid ülesannete sooritamisel.

HINDAMINE

Valikkursuse läbimise edukuse hindamisel võetakse arvesse järgmisi hindamiskriteeriumeid:

- 1) sõnastab enda arvamuse nüüdisaegse kunsti teoste kohta;
- 2) tunneb ära erinevaid kunstitaktikaid;
- 3) kasutab mõnda kaasaegse kunsti taktikat enda teoses, nimetab taktikat ja põhjendab teost;
- 4) põhjendab oma seisukohta kunstis lubatu ja keelatu kohta;
- 5) nimetab olulisemaid teemasid, mida kaasaegses kunstis käsitletakse;
- 6) loob seoseid kaasaegse kunsti teostes käsitletud teemade ja erinevate ainevaldkondade / õppeainete vahel;
- 7) genereerib ja arendab lihtsate tehnikate abil ideid;
- 8) analüüsib ja uurib oma huvisid ning loob seoseid kaasaegse kunsti ja ennast huvitavate teemade vahel;
- 9) kirjeldab, millised on kunstniku, kuraatori, näituse kujundaja, graafilise disaineri, hariduskuraatori rollid kunstimaailmas ning märkab nende panust näituse loomisel;
- 10) kureerib näituse ning põhjendab oma valikuid ja kuraatoripositsiooni näituse saatetekstis;
- 11) analüüsib kunstnikupositsioonide, sõnumite ja kunstilise kujundi kasutamist kunstiteostes;
- 12) sõnastab oma seisukoha seoses valitud teemaga, vormistab selle lööva visuaalse ja verbaalse sõnumina ning põhjendab seda;
- 13) loob vastavalt kontseptsioonile kahemõõtmelise ning kolme- või neljamõõtmelise loovtöö, milles väljendub: 1) valitud teema, 2) kujundatud isiklik positsioon, 3) kunstiline kujund ning kus on kasutatud kogutud materjali;
- 14) teab kolme- ja neljamõõtmelise kujutamise baaselemente ja komponeerimise põhimõtteid;
- 15) analüüsib enda teoseid ja loomisprotsessi ning põhjendab oma valikuid teoste

saatetekstides;

16) valmistab ette koostöös teistega näituse, esitluse, screening'u vm valminud töödest;

17) analüüsib enda ja teiste töid, annab konstruktiivset tagasisidet;

18) analüüsib külastatud kunstinäitust või valitud teoseid analüüsiküsimuste abil;

19) mõtestab end kunsti vaatajana.

8. INIMESEÕPETUS/PEREKONNAÕPETUS

Valikkursuse maht on 35 tundi.

Valikaine eesmärk on kujundada õpilasest vastutustundlik ja teadlik indiviid, mille käigus õpilane omandab teadmised, oskused ja hoiakud, mis on esmavajalikud terve ja toetava perekonnaelu loomiseks.

Teemad

1. Sissejuhatus ja Perekonna Mõiste

- Perekond ajas ja kultuuris:
 1. Perekonna sotsiaalne, majanduslik ja kultuuriline funktsioon.
 2. Erinevad peretüübid ja elukorraldused tänapäeval (nt tuumikperekond, laiendatud perekond, üksikvanemaga pere, samasooliste vanematega pere).
 3. Pere ja ühiskonna seosed (perepoliitika, sotsiaalne toetus).
- Isiksuse areng ja enesemääratlus:
 1. Mina-pilt, enesehinnang ja nende kujunemine.
 2. Oma väärtuste, vajaduste ja soovide teadvustamine.
 3. Rollid perekonnas ja väljaspool.

2. Suhted ja Suhtlemine

- Suhtlemisoskused:
 1. Efektiivne suhtlemine: aktiivne kuulamine, kehtestamine, konflikti lahendamine.

2. Erinevad suhtlemisstiilid ja nende mõju.

- Sõprus ja paarisuhted:

1. Suhte loomise ja hoidmise etapid.

2. Usaldus, austus ja piirid suhetes.

3. Romantiline armastus vs. kiindumus.

4. Mürgised suhted ja suhtevägivald.

3. Seksuaaltervis ja Reproduktsioon

- Seksuaalsuse terviklik käsitus:

1. Seksuaalsuse füüsiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt.

2. Keha pilt ja enese aktsepteerimine.

- Ohutu seksuaalkäitumine:

1. Suguhaigused (levik, ennetamine, ravi).

2. Kontratseptsioon (erinevad meetodid ja nende tõhusus).

3. Seksuaalne nõusolek ja vastutus.

- Lapse saamine ja vanemlus:

1. Lapseootuse planeerimine ja vastutustundlik vanemlus.

2. Raseduse katkemine ja aborti teema (eetilised ja juriidilised aspektid Eestis).

4. Pereelu Majanduslikud ja Õiguslikud Alused

- Pere-eelarve ja rahandus:

1. Eelarve koostamine ja haldamine, säästmine.

2. Laenud, intressid, kindlustus.

3. Majanduslik iseseisvus ja vastutus.

- Perekonnaõigus Eestis:

1. Abielu ja vabaabielu (kooseluleping).

2. Vanemate õigused ja kohustused (alimendid, lapse hooldusõigus).

3. Pärimine ja vara jagamine.

5. Kriisid ja Muutused Pereelus

- Elumuutused ja kohanemine:
 1. Laste lahkumine kodust, pensionile jäämine.
 2. Kaotus ja lein.
- Abielu ja paarisuhte kriisid:
 1. Lahutus ja selle mõju (eriti lastele).
 2. Abi saamise võimalused (perearst, psühholoog, nõustamine).

Õpitulemused:

Peamine õpitulemus on valmisolek olla teadlik, vastutustundlik ja sotsiaalselt pädev pereliige.

- Oskab selgitada perekonna ja kooselu eri vormide tähtsust nii üksikisiku kui ka ühiskonna elus
- Analüüsib lähedaste inimsuhte ja põlvkondade vaheliste sidemete toetavat mõju ning oma rolli peresuhetes
- Oskab väärtustada peresuhete säilimist ja arendamist
- Analüüsib pereliikmete rolle (sh soorolle), nende paindlikkust ja kokkuleppelisust.
- Kirjeldab erinevaid lahkhelide ja konfliktide lahendamise viise ning oskab neid praktikas rakendada.
- Mõistab emotsioonide ja tunnete (sh sõprus, armastus) osa inimsuhetes ning oskab neid tundeid valitseda ja aktsepteerida.
- Analüüsib vanemate kasvatuslikku rolli ja vastutust lapse kasvatamisel.
- Selgitab laste arengulisi vajadusi varases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel.
- Teab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist, ja tõhusaid meetodeid raseduse planeerimiseks

- Mõistab abielu ja perekonna psühholoogilisi, õiguslikke ning majanduslikke aspekte.
- Oskab kavandada pere eelarvet ning analüüsida kulutusi, arvestades kõigi pereliikmete vajadusi.
- Teab põhilisi pereelu reguleerivaid seadusi

Hindamine

Kursuse jooksul peab igal õpilasel olema vähemalt viis arvestuslikku hinnet erinevate teemakäsitluste kohta ning vähemalt 50% sooritatud lõputest.

Õpitulemuste arvestamise ja kursuse läbimise aluseks on läbi kursuse toimuvad kirjalikud teadmiste kontrollid, grupitööd kui ka praktilised individuaalsed ülesanded ning kursuse lõputest.

Kasutatav Kirjandus

Maret Ney. *Perekonnaõpetuse tööraamat gümnaasiumile*

Kagadze, M. jt. *Perekonnaõpetus. Gümnaasiumi inimeseõpetuse õpik*

Heli Israel. *Lähisuhetest nii- ja naapidi. Perekonnaõpetuse õpik gümnaasiumile*

16. Perekonnaseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>

9. KEHALINE KASVATUS/LIHKUMISÕPETUS

Kursus: Liikumisõpetus

Õppeaste: Gümnaasium

Maht: 35 tundi

Õppevorm: Praktiline

9.1 Üldalused

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi kehalise kasvatuses taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb liikumisest rõõmu ja on kehaliselt aktiivne, soovib olla terve ning kehaliselt vormis;
- 2) mõistab regulaarse kehalise aktiivsuse mõju ja rakendab seda oma tervise tugevdamiseks; 3) arendab oma liikumisoskusi ja omab valmisolekut õppida uusi spordi- ja liikumisalasid;
- 4) järgib kehalisel tegevusel ohutus- ja hügieeninõudeid, teab, kuidas käituda liikumisel/ sportimisel esineda võivate õnnetusjuhtumite korral;
- 5) jälgib oma kehalise vormisoleku taset ning oskab oma töövõimet regulaarse treeningu abil parandada;
- 6) on vastutustundlik, koostööaldis, kaaslasi austav, neid abistav ja nendega arvestav;
- 7) väärtustab kehakultuuri rahvusliku ja rahvusvahelise kultuuri osana.

9.2 Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi kehalises kasvatuses toimub põhikoolis omandatud teadmiste ja oskuste süvendamine ja täiendamine. Õppesisu konkretiseerimisel, õppemeetodite ja -vormide valikul lähtutakse vajadusest suunata õpilast tema elukestva liikumisharrastuse kujunemisel. Kehalise kasvatuses tundides omandatud teadmiste, oskuste ja kogemustega soodustatakse õpilasele sobiva liikumisharrastuse leidmist ning luuakse valmidus jälgida oma kehalise vormisoleku taset ja oskus seda arendada. Kehalise kasvatuses kohustuslike kursuste raames õpetatakse võimlemist, kergejõustikku, sportmänge (korv-, võrk- ja jalgpall – koolil on kohustus õpetada neist kahte), tantsulist liikumist, orienteerumist ja talialasid (suusatamine ja uisutamine – koolil on kohustus õpetada neist ühte). Teadmisi liikumisest/spordist ja nendega tegelemisest, sh spordiajaloo, liikumiskultuurist, liikumisharrastuse kavandamisest, enesekontrollist jms. edastatakse praktilistes tundides tegevuse käigus ja õpilasi iseseisvale (tunnivälisele) õppele suunates. Kehalise kasvatuses ainekavas kohustuslikele kursustele kavandatud õpitulemused ja õppesisu on saavutatav 70–80% ulatuses õppeks

ettenähtud tundide arvuga. 20–30% ulatuses on koolil võimalus tegeleda ainekavva mittekuuluvate spordi- ja/või liikumisalade (nt ujumine, erinevad sportmängud – käsipall, saalihoki, pesapall, sulgpall, erinevad tantsustiilid jms) õpetamisega, ainekavva kuuluvate põhialade oskuste kinnistamisega ja/või nende süvendatud õppega. Koolidel on võimalus vaba ressursi arvel korraldada kehalise kasvatuses tundides läbiviidavat õpet lähtudes õpilaste huvidest, kooli ja/või paikkondlikest spordi- ja liikumisharrastuse traditsioonidest ning olemasolevatest sportimistingimustest. Tantsuline liikumine võib olla integreeritud kehalise kasvatuses tundides teiste spordi- ja liikumisviisidega. Kehalise kasvatuses valikkursused pakuvad võimalust süvendada õpilaste teadmisi ja oskusi ning arendada nende kehalisi võimeid. Kehaline aktiivsus on efektiivseim viis ennetada tervisehäireid, arendada/säilitada üldist töövõimet, kehalist vormisolekut ja vaimset tasakaalu. Eelnevat arvestades on soovitatav, et koolid looksid omal initsiatiivil liikumise/sportimisega seotud valikkursusi ja pakuksid õpilastele võimalusi tegelemaks spordi- ja liikumisharrastusega tunniväliselt. Valikkursus „Liikumine välistingimustes” pakub õpilastele võimalust oma tervist karastamise teel tugevdada.

Kehalise kasvatuses valikkursuste sisu konkretiseerimisel lähtuvad koolid ainekavas esitatud nõuetest, arvestades ka õpilaste huve, kooli ja/või paikkondlike liikumisharrastuse traditsioone ja kooli sportimistingimusi.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) mõistab regulaarse kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele ning tegeleb regulaarselt kehaliste harjutustega; on teadlik tervise ja kehalise aktiivsuse seosest ning kehalise koormuse mõjust organismis toimuvatele muutustele; leiab seoseid isikliku tervisliku seisundi ja kehalise aktiivsuse vahel;
- 2) omandab ainekavva kuuluvate liikumisviiside ja spordialade tehnika, suudab hinnata oma oskuste taset ja teab, kuidas seda täiustada ning uusi oskusi omandada;
- 3) järgib liikumisel/sportimisel ohutus- ja hügieeninõudeid; teab, kuidas toimida sagedamini tekkida võivate õnnetusjuhtumite ja traumade korral;
- 4) suhtub hoolivalt keskkonda, harjutuspaikadesse ja inventari;

5) hindab ausa mängu põhimõtteid ja järgib neid, austab oma kaaslasi, teeb koostööd täites nii liidri kui ka alluva rolli; kehaliste harjutuste sooritamisel abistab, julgustab ja juhendab oma kaaslasi;

6) analüüsib oma kehaliste võimete taset; leiab endale sobiva liikumisharrastuse ja tegutseb kehalise vormisoleku nimel;

7) tunneb rahvuslikku ja rahvusvahelist liikumis kultuuri: omab teadmisi õpitud spordi- ja liikumisalade ajaloost, tähtsamatest võistlustest ning tuntumatest sportlastest Eestis ja maailmas.

9.3 Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) jälgitakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;

3) võimaldatakse õppida üksi ning üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;

4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;

5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;

6) laiendatakse õpikeskkonda: looduskeskkond, kooliõu jne;

7) kasutatakse mitmekesist õppemetoodikat, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, projektõpe, õpimapi ja uurimistöö koostamine jne.

Gümnaasiumi õppetegevused on:

1) organiseeritud ja iseseisev praktiline harjutamine;

2) kontrollharjutuste sooritamine ja oma kehaliste võimete kontrollimine ning tulemustele hinnangu andmine;

- 3) oma ja kaaslaste tegevuse/soorituse kommenteerimine; sõnalised aruanded; vestlused;
- 4) liikumis-, spordi- ja terviseteemaliste materjalide lugemine ning loetu analüüsimine;
- 5) spordivõistlustel ja/või liikumisüritustel käimine, neist osavõtt võistleja, osaleja või abilisena; spordi- ja/või liikumisürituste jälgimine erinevate meediakanalite vahendusel.

Kuna õpilase kehaline aktiivsus on efektiivseim viis, et hoida tervist, arendada ning säilitada üldist töövõimet, kehalist vormisolekut ja vaimset tasakaalu, on soovitatav pakkuda vabade tundide arvelt lisatunde liikumiseks ning sportimiseks.

9.4 Füüsiline õpikeskkond

Ainekava kohase õppetegevuste läbiviimiseks:

- 1) korraldab kool noormeeste ja neidude kehalise kasvatuses tunde eraldi;
- 2) korraldab kool õppe spordirajatistes (võimla, staadion, ruum aeroobika- ja tantsulise liikumise tundide läbiviimiseks), kus on vajalik sisseseade ainekava kohasteks õppetegevusteks;
- 3) suusa raja, uisuväljaku, terviseraja ja ujula kasutamise võimalus;
- 4) rõivistud ja pesemisruumid;
- 5) valikkursuse läbiviimiseks vajalik inventar ja vahendid sõltuvalt kooli poolt tehtud alade valikust.

9.5 Hindamine

Kehalise kasvatuses hindamisel lähtutakse õppeaine eesmärkidest ja saavutatud õpitulemustest. Hindamine annab tagasisidet õpilase aktiivsuse (töökuse), püüdlikkuse ja arengu kohta. Kehalises kasvatuses hinnatakse õpilase teadmisi, liigutusoskusi ja kehalist võimekust. Hindamise objekte (millised tegevused, oskused, teadmised) ja hindamis aspekte (mida millegi puhul vaadeldakse/mõõdetakse/võrreldakse) selgitab õpilastele õpetaja õppeprotsessi algul. Õpitulemustena esitatud liigutusoskuste hindamisel arvestatakse nii saavutatud taset kui ka õpilase poolt tegevuse/harjutuse

omandamiseks tehtud tööd. Oskuste taset hinnatakse kontrollharjutuse soorituse põhjal. Kehalistele võimetele hinnangu andmisel arvestatakse õpilase arengut (muutused võrreldes varasemate sooritustega) ning tema tehtud tööd tulemuse saavutamise nimel. Kehalisele võimekusele hinnangu andmisel on soovitatav rakendada õpilasepoolset enesehindamist. Õpilase teadmiste hinnangu andmisel arvestatakse õpilase võimet rakendada omandatud teadmisi reaalses praktilises tegevuses. Teadmiste hindamise vormidena kasutatakse ka suulist või kirjalikku küsitlust, liikumis-/sporditeemalise ettekande ja/või kehalise kasvatuses õpimapi koostamist/esitamist, treeningpäeviku pidamist ja analüüsi jms. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Kehalise ja sportimisaktiivsuse hindamisel arvestatakse õpilase aktiivsust (osavõtt, kaasatötamine, nõuete/reeglite järgimine, koostööoskused jms) kehalise kasvatuses tundides, regulaarset treenimist (nii iseseisva kui ka organiseeritud liikumisharrastuse kujul), võistlustest ja spordiüritustest osavõttu ja/või nende korraldamist jms. Tervisest tingitud erivajadustega õpilaste hindamisel arvestatakse nende osavõttu kehalise kasvatuses tundidest (raviarsti määratud kehaliste harjutuste sooritamine, kehalise kasvatuses õpetaja antud ülesannete täitmine jms). Ainekavva kuuluvatest õpitulemustest saab hinnata õpitavate spordialadega seotud teadmiste omandamist. Praktiliste oskuste hindamisel lähtutakse konkreetse õpilase tervislikust seisundist – hinnatakse erivajadustega õpilasele lubatud kontrollharjutusi või nende lihtsustatud variante, spordiala tehnikaelementide sooritust vms. Juhul kui õpilase tervislik seisund ei võimalda kehalise kasvatuses ainekava täita, koostab õpetaja talle raviarsti ettekirjutuse alusel individuaalne ainekava, milles fikseeritakse õppe eesmärk, õppesisu, õpitulemused ja nende hindamise vormid.

9.6 Õppesisu ja õpitulemused

1. Teadmised liikumisest ja spordist

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab kehalise aktiivsuse mõju organismile ja kehalisest koormusest tingitud muutusi organismis;

- 2) oskab valida endale iseseisvaks harrastamiseks sobiva liikumis- ja/või spordiala; kasutades seda ohutult oma kehalise vormisoleku parandamiseks ning töövõime tõstmiseks;
- 3) oskab kasutada tulemuslikult enesekontrollivõtteid;
- 4) oskab kavandada iseseisvat treeningut;
- 5) omab ülevaadet õpitud spordi- ja liikumisalade ajaloost ja tähtsamatest võistlustest Eestis ning maailmas, nimetab tuntumaid sportlasi;
- 6) tunneb õpitud spordi- ja liikumisalade olulisemaid võistlusmäärusi ja omab ülevaadet kohtunikutegevusest.

Õppesisu

Teadmised kehalise aktiivsuse mõjust inimese tervisele; kehalise koormuse mõjust organismile. Sportimise/liikumise iseseisvaks harrastamiseks vajalikud teadmised: ala valiku põhimõtted, treeningu põhiprintsiibid, vahendid, meetodid ja vormid. Enesekontroll iseseisval treeningul. Oma treenituse hindamine. Hügieeni- ja ohutusnõuded erinevate liikumis- ja spordialadega tegelemisel. Traumade vältimine. Esmaabi enimlevinud traumade korral. Teadmised õpitud spordialade ajaloost, suurvõistlustest ja parimatest sportlastest. Sporti ja sportimist reglementeerivad dokumendid („Spordiseadus”, spordieetika koodeks jms) Erinevate spordialade võistlusmäärused. Kohtunikutegevus erinevatel spordialadel. Lihtsa võistlusprotokolli täitmine.

Võimlemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) sooritab õpitud elementidest harjutuskombinatsioonid iluvõimlemises vahendiga (muusika saatel), akrobaatikas, rööbaspuudel, poomil (T), kangil (P) ja toenghüppe;
- 2) julgestab ja abistab kaasõpilasi harjutuste sooritamisel. Õppesisu Jõu-, venituse- ja lõdvestusharjutused erinevatele lihasrühmadele. Harjutused akrobaatikas, rööbaspuudel ja kangil. Toenghüpe. Iluvõimlemise kombinatsioon vahendiga.

Aeroobika erinevate stiilide tutvustamine. Riist- ja iluvõimlemise harjutuste lihtsustatud hindamine tunnis ja kooli võistlustel.

Kergejõustik

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) sooritab kiirjooksu stardikäsklustega;
- 2) läbib järjest joostes 3000(P), 2000 (T) meetrit.

Õppesisu

Kergejõustikualade tehnika täiustamine ja kinnistamine. Kiir- ja kehvusjooks. Kaugus- ja/või kõrgushüpe. Kuulitõuge. Odaviske ja kettaheite tehnika tutvustamine.

Kergejõustiku alade kasutamine kehaliste võimete (vastupidavus, jõud, kiirus) arendamiseks. Valmistumine kergejõustikuvõistluseks ja osalemine koolivõistlusel. Kohtuniku tegevus kergejõustikus.

Sportmängud (kool õpetab kahte loetellu kuuluvatest sportmängudest)

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mängib võistlusmääruste kohaselt kahte sportmängu;
- 2) sooritab sportmängudes kooli koostatud kontrollharjutuse põhikoolis ja gümnaasiumis õpitud tehnika elementidest.

Õppesisu

Korvpall.

Sööt ja löige rünnakul. Katted. Mees-mehe ja maa-ala kaitse. Korvpallitehnika täiustamine erinevate kombinatsioonide ja mänguliste situatsioonide kaudu. Õpitud tehnika elementide kasutamine mängus. Ründe- ja kaitsemängu taktika. Tänavakorvpalli tutvustamine. Kohtuniku tegevus korvpallis. Korvpall kui liikumisharrastus.

Võrkpall.

Suunatud palling ja pallingu vastuvõtt. Ülalt sööt hüppelt ette ja taha. Blokeerimine. Pettelöögid. Tehnika täiustamine erinevate kombinatsioonide ja mänguliste situatsioonide kaudu. Õpitud tehnika elementide kasutamine mängus. Ründe- ja kaitsemängu taktika. Rannavõrkpalli tutvustamine. Kohtuniku tegevus võrkpallis. Võrkpall kui liikumisharrastus.

Jalgpall.

Jalgpalluri individuaalne ettevalmistus ja oma tugevate külgede arendamine. Tehnika täiustamine erinevate kombinatsioonide ja mänguliste situatsioonide kaudu, mängides 4 : 4, 5 : 5, 6 : 6. Positsioonidele omase tehnika täiustamine. Õpitud tehnika elementide kasutamine mängus. Mängu taktika. Rannajalgpalli tutvustamine. Kohtuniku tegevus jalgpallis. Jalgpall kui liikumisharrastus.

Orienteerumine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane läbib kaardi ja kompassiga harjutus- ja/või võistlusraja.

Õppesisu

Erineva raskusastmega orienteerumisradade ja maastike läbimine. Läbitud raja analüüs. Orienteerumis radade läbimine: suund-, valik-, ratta orienteerumine, märkesuusatamine, orienteerumismatkamine. SPORTident elektrooniline kontrollkaart. Orienteerumine liikumisharrastusena.

Talialad (kooli valikul kas suusatamine või uisutamine)

Suusatamine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) läbib 5 km distantsti (T) või 10 km distantsti (P);
- 2) kasutab erinevaid suusatehnikaid sõltuvalt maastikust;
- 3) oskab hooldada oma suusavarustust.

Õppesisu

Suusatehnika täiustamine erinevates maastiku tingimustes. Suusatamise tehnika põhialused. Suusa hooldus, ettevalmistus ja osalemine võistlustel. Iseseisev harjutamine ja suusatamise seos teiste rahvaspordi aladega (jooksmine, ujumine, jalgrattasõit).

Uisutamine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) läbib uisutades 2 km distantsti;
- 2) valdab erinevate sõiduviiside tehnikat.

Õppesisu

Uisutamise tehnika täiustamine. Kestvus uisutamine. Kehaliste võimete arendamine uisutades. Uisutamise alased rahvaspordiüritused.

10.LIIKUMISÕPETUS (RAHVATANTS)

Kursus: rahvatants valikaine

Õppeaste: Gümnaasium

Maht: 35 tundi

Õppevorm: Praktiline

Rahvatants on osa Eesti rahvakultuurist ja meie identiteedist. See on liikumine, muusika ja koostöö, mis on kandunud põlvest põlve. Rahvatants ei ole ainult minevik, vaid elav ja arenev kunstivorm, mida tantsitakse tänapäevalgi — koolides, rahvatantsurühmades ja tantsupidudel. Rahvatants on rahva seas kujunenud tants, mida on tantsitud igapäevaelus, pidudel ja pühadel. Eesti vanimad rahvatantsud pärinevad 19. sajandi algusest, kui talurahvas hakkas oma tantsusid kirja panema ja õpetama. Tantsud kandsid

edasi kogukonna väärtusi, rõõmu ja koostööd. 20. sajandil kujunes rahvatantsust ka lavakunsti vorm, mille tipuks on Eesti üld- ja noorte tantsupeod.

Eestis eristatakse nelja peamist tantsupiirkonda, millel on erinevad sammud ja tantsustiilid:

Põhja-Eesti: kiired ja mängulised tantsud, nt KAERAJAAN.

Lõuna-Eesti (Võromaa, Setomaa): hüppega tantsud, tugev rütmiline, nt LABAJALG.

Lääne-Eesti ja saared: rahulikud, voolavad tantsud, ring- ja paaritantsud.

Ida-Eesti: mõjutused vene ja soome rahvatantsust.

Rahvatantsu põhisammud:

Labajalg: rahulik tantsusamm 2/4 taktimõõdus; astutakse edasi ja tagasi, rõhk on esimesel löögil; käed partneril puusadel või vabalt külgedel.

Polka: tempokas tants 2/4 taktis, hüplev samm: „üks ja kaks ja kolm“ - hüpe, samm, samm.

Reilender: elav ja kiire tants, 2/4 taktis; sageli kasutatakse pööreid ja paaride vahetusi.

Valss: 3/4 taktimõõdus tants, sujuv ja pöörlev liikumine.

Kaerajaan: Eesti rahvusliku tantsu sümbol. Liikumine toimub ringis; sammude vaheldus loob rõõmsa meeleolu.

Rahvatantsu liigid:

Ringitantsud: tantsitakse ühes suures ringis, kõik koos. Näiteks: *Oige ja vasemba*, *Kaerajaan*.

Paaritantsud: iga tantsija on paaris teisega. Näiteks: *Tuljak*, *Reilender*.

Rühmatantsud: kindla kujundiga lavatantsud, nt *Oige ja vasemba (rühma versioon)*.

Mängutantsud: sisaldavad sõnalisi või tegevuslikke osi (nt „Kes aias?“)

Eesmärk

- Kujundada õpilastes huvi Eesti rahvakultuuri ja pärimuse vastu;
- Arendada liikumisoskusi, rütmilist tunnet ja koostööd;

- Tugevdada kehalist vastupidavust ja koordinatsiooni;
- Toetada rahvusliku identiteedi ja ühtekuuluvustunde kujunemist;
- Arendada eneseväljendusoskust liikumise ja tantsu kaudu;
- Kujundada tantsu oskussõnavara mõistmist ja kasutamist;
- Erinevad tantsuliigid: pärimustants, autoritants, seltskonnatants;
- Rahvarõivad ja rahvarõivaste kandmine;

Õpitulemused:

Õpilane teab ja tunneb:

- Tunneb Eesti rahvatantsu põhisamme, rütme, liikumisi/kujundeid ja oskab neid teadmisi rakendada üksi, paaris või rühmas;
 - teab erinevaid rahvatantsu liike ja nende piirkondlikke eripärasid;
 - oskab tantsida lihtsamaid segarühma-, paaris- ja ringtantsu;
 - mõistab rahvamuusika ja tantsu seoseid;
 - suudab analüüsida Eesti pärimus- või autoritantsu ning teiste rahvaste seltskonnatantsu
 - suudab osaleda rühmatöös ja järgida juhendaja märguandeid;
 - oskab valmistuda esinemiseks (kava, riietus, lavaline käitumine)
 - omab teadmisi rahvariiete kandmisest ja nende eest hoolitsemisest
 - hindab tantsulist liikumist kui elukestvat tersvislikku harrastust;

10.1 Õppe sisu

- Rahvatantsu mõiste, ajalugu ja roll rahvakultuuris

- Eesti tantsu piirkonnad ja nende eripärad
- Rahvariided ja nende tähendus
- Põhisammud: polka, valss, labajalg, reilender, kaerajaan
- Rütmitunne ja muusikaline liikumine
- Ühistantsud ja ringtantsud (nt „Tuljak“, „Kaerajaan“, „Õige ja vasembat“)
- Põhisammude harjutamine muusika saatel
- Paaritantsude põhimõtted (juhtimine, partnerlus, rütm)
- Ühe või kahe tantsukava õppimine
- Rühmatöö ja lavaline kujundus
- Riietus ja esinemis reeglid
- Kooli üritusel või piirkondlikul tantsupäeval esinimine
- Kohaliku piirkonna tantsutraditsioonid

Õppemeetodid

- praktiline õpe (tantsutunnid, proovid)
- demonstratsioon ja matkivad harjutused
- rühmatöö ja koostantsud
- vaatlus ja analüüs (videod, rahvatantsupidude salvestused)
- esinimine ja tagasiside

Õppevahendid ja keskkond

- Tantsusaal või võimla ja helitehnika
- Rahvamuusika salvestused
- Rahvariided või nende lihtsustatud versioonid
- Rahvatantsu juhendmaterjalid, nt ERRS ja Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi (ERRS) kogumikud

Õppekava seosed teiste ainetega

- **Kehaline kasvatus:** kehaline koordineerimine, vastupidavus
- **Muusika:** rütm, tempo, muusikaline kuulmine
- **Ajalugu ja ühiskonnaõpetus:** rahvuskultuuri areng
- **Kunst ja käsitöö:** rahvariided ja rahvusmustrid

Õpiväljund

- õpilane on omandanud algtasemel rahvatantsu oskused, tunneb eesti rahvakultuuri põhielemente ning on osalenud vähemalt ühel avalikul esinemisel või kooli üritusel.
- osaleb rühmaga Koolinoorte tantsupeol

10.2 Hindamine

Hindamine on kujundav ja toetav. Arvestatakse:

- osalust ja pingutust tundides;
 - sammude ja kujundite omandamist;
 - koostööoskust ja distsipliini;
 - esinemisoskust ja lavalist käitumist.
- Arvestatud“ / „Mittearvestatud“

Rahvatants on valikaine kursus, milles osalevad tantsuhuvilised õpilased, kes on huvitatud eesti rahvatantsude õppimisest ja selle tegevuse praktilisest väljundist, nt rahvatantsude tantsimise oskus erinevates situatsioonides, vastavalt loovusele, koostöövalmidusele ja iga õppuri võimetele. Õppetöö peamiseks õppevormideks on praktiline tantsutund ja treening, esinemised (etendused, kontserdid), osavõtt piirkondlikest ja üle-eestilistest rahvatantsu üritustest. Õpe võib olla korraldatud ka väljaspool kooli ruume. Tundides on soovitatav kanda mugavaid riideid ja jalanõusid,

mis ei piira liikumist. Tüdrukutel soovitatav kanda treeningseelikut, poistel lühikesed püksid.

Õppematerjalid:

Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts (ERRS) – <https://errs.ee>

Eesti Rahvatantsu kogumikud: *Tuljak, Kaerajaan ja teised tantsud*

ERR arhiiv: *Eesti tantsupidude videod ja ajalugu*

YouTube: *Eesti rahvatantsud – õpetusvideod* (ERRS, Tantsupeo kanal)

11.MUUSIKA

VALDKOND: Kunstiained

ÕPPEAINE: Muusikalugu

KLASS: Gümnaasium

ÕPPEMATERJALID :

1. Muusika gümnaasiumile I, T. Siitan, A. Sepp; Muusika gümnaasiumile II, I. Garšnek, T. Särg, A. Sepp; Muusika gümnaasiumile III, I. Garšnek, K. Lükk-Raudsepp, J. Sang, S. Nestor; töölehed (õpetaja koostatud);
2. Valitud laulude ja partituuride kogu (rahvalaulud, klassikoorirepertuaar);
3. Heliloojate ja stiilide sissevaated: valik lugemismaterjali ja kuulamispakette;
4. Digivahendid: helinäidiste kogu, veebiplatvormid muusika kuulamiseks ja analüüsimiseks;

11.1 ÕPPEAINE KIRJELDUS

Muusikal kui universaalsel suhtlusvahendil on läbi aegade olnud tähtis osa laste ja noorte vaimsel, moraalsel ning esteetilisel kasvatamisel. Muusikaõpetuse taotlus on luua muusikateadmiste, -oskuste ja -kogemuste süsteem. Üldhariduskooli muusikaõpetuse eesmärk on tekitada huvi muusika ja musitseerimise vastu ning

kujundada harmoonilist ja loovat isiksust. Muusikaõpetuses lähtutakse eesti koolimuusikas väljakujunenud traditsioonidest ja põhimõtetest (Riho Päts, Heino Kaljuste), mis toetuvad Zoltán Kodály meetodile ja Carl Orffi pedagoogika adapteeritud käsitlusele ning tänapäeva pedagoogika teadmusele ja kogemusele. Muusikaga tegelemine rikastab tundeelu, kujundab esteetilisi hoiakuid ning kultuurilisi tõekspidamisi. Muusikaõpetuse kaudu luuakse võimalused muusikaoskuste arenguks, avatakse ja avardatakse muusikaga tegelemise viise ning toetatakse elukestva muusikaharrastuse teket.

Eesti ja maailma muusikakultuuri tutvustamise kaudu kujundatakse õpilaste sotsiaalkultuurilisi väärtushinnanguid ja muusikamaitset. Muusikaõpetuses tähtsustatakse:

- 1) ühislaulmist kui rahvusliku kultuuritraditsiooni olulist väljendust ja edasikandjat;
- 2) loomingulist eneseväljendust;
- 3) õpilase loova ja kriitilise mõtlemise arengu toetamist;
- 4) õpilase isikliku suhet muusikaga ning muusikalise suhtlemise rolli vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tasakaalustamise võimalusena;
- 5) muusika osa tasakaalustatud isiksuse eetilise-esteetiliste väärtushinnangute kujunemisel;
- 6) õppija huvi ja isikupära.

AINE SISU

- musitseerimine (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine, omalooming),
- muusika kuulamine ja muusikalugu,
- muusikaline kirjaoskus ning õppekäigud.

Muusikaõpetuse kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes järgmisi osaoskusi:

- 1) laulmine;
- 2) pillimäng;
- 3) omalooming;
- 4) muusika kuulamine.

Muusikaõpetuse lahutamatu osa on muusikaline eneseväljendus, millega arendatakse õpilase isikupära, omandatakse oskused ja teadmised üksi ning koos musitseerimiseks ja loominguliseks eneseväljenduseks.

Musitseerimine on keskne tegevus muusikateadmiste ja -oskuste omandamiseks ning loova ja harmoonilise isiksuse kujunemiseks. Nii rühmas kui ka üksi õppides arendatakse suhtlemis- ja koostööoskust, üksteise kuulamise oskust, ühtekuuluvustunnet, hoolivust, paindlikkust ja tundetarkust ning juhitakse õpilaste enesehinnangut ja õpimotivatsiooni.

Ühislaulmise ning koorilauluga arendatakse sotsiaalseid oskusi, kujundatakse rahvuslikku eneseteadvust ja isamaa-armastust.

Omalooming on seotud kaasmängude, saadete, rütmilis-meloodiliste improvisatsioonide, muusikalise liikumise ja tekstide loomisega, mille käigus luuakse võimalused muusikalise eneseväljenduse ja esinemisjulguse kujunemiseks ning arenemiseks. Omaloomingulises tegevuses rakendatakse ning kinnistatakse muusikateadmisi ja -oskusi.

Muusika kuulamisega arendatakse kuulamisoskust, tähelepanu, analüüsivõimet ja võrdlusoskust.

Muusikaloos tutvustatakse erinevaid muusika väljendusvahendeid, stiile, heliloojaid ja interpreete ning omandatakse kultuuriloolisi teadmisi.

Muusikalise kirjaoskuse all mõistetakse ainekavas sisalduvat elementaarset noodikirja lugemise oskust, mida omandatakse musitseerides ja mis loob eeldused muusika teadlikumaks mõistmiseks.

Muusika võimaldab osaleda kultuuris mitmel viisil ja kujundada elukestvat harrastust. Õppekäigud (sh virtuaalsed) kontserdipaikadesse, teatritesse ning muuseumidesse kujundavad õpilaste silmaringi ja muusikamaitset, teadmisi kohalikust, oma riigi ja Euroopa kultuuripärandist ja nende rollist maailmas ning peamistest kultuurisaavutustest (sh popkultuurist). Muusikaõpetuse lahutamatu osa on osalus kooli kontserdielul, et õpilased omandaksid kogemusi nii esineja, kuulaja kui ka korraldajana. Muusikaõpetust kavandades ja korraldades leitakse tunnivälise loometegevuse võimalusi (koorilaul, solistid, ansamblid, orkestrid, kontsertide jm esinemiste kavandamine, töötoad jms).

I kursus

„Uusaegse helikeele kujunemine.

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. rakendab oma muusikavõimeid, -teadmisi ning -oskusi laulmises, pillimängus ja omaloomingus;
2. võrdleb käsitletud ajastute üldkultuurilist tausta ning muusikanäidete põhjal keskaja, renessansi, baroki ja klassitsismi muusikat, leiab seoseid nüüdisajaga, oskab oma arvamusi argumenteeritult põhjendada ning mõistab muusika rolli eri ajastuil;
3. analüüsib kuulatud muusikat ning muusikaüritusi, kus ta on käinud, rakendades omandatud teadmisi ja muusikasõnavara.

Õppesisu

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

Laulud vokaalsete võimete, esinemisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks, muusikaloo illustreerimiseks ja tundeelu rikastamiseks. Pillimängu rakendamine ühismusitseerimisel ja muusikaloo illustreerimiseks. Omalooming: kaasmängude loomine lauludele, muusikalised improvisatsioonid.

Muusika kuulamine ja muusikalugu. Muusika teke ja olemus. Muusika roll vanadel kultuurirahvastel. Muusika väljendusvahendid. Helilooja ning tema kaasaeg.

Keskaeg. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Gregooriuse laul, missa, mitmehäälsuse ja noodikirja kujunemine, rüütlikultuur.

Renessanss. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Polüfoonilise muusika areng, ilmalik laul ja seltskonnamuusika, instrumentaalmuusika, reformatsioon ja muutused kirikumuusikas.

Barokk. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Õukonnamuusika, ooper, oratoorium, passioon, kontsert, prelüüd ja fuuga. Žanre tutvustatakse muusika

kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingust: Claudio Monteverdi, Georg Friedrich Händel, Johann Sebastian Bach, Antonio Vivaldi.

Klassitsism. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Sonaaditsükkel, keelpillikvartett, sümfoonia, instrumentaalkontsert, reekviem, klassikaline sümfooniaorkester, ooperi areng. Žanre tutvustatakse muusika kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingust: Franz Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven.

Õppekäigud:

1. muusikaüritusel (kontsert, muusikalavastus) käimine ning sellekohase arvamuse avaldamine suuliselt ja/või kirjalikult muusika oskussõnavara kasutades;
2. õppekäigud muusikaga seotud paikadesse: kõrgkoolid, stuudiod, muuseumid, raamatukogud vm.

II kursus

„Rahvuslikkus muusikas,

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming“.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. rakendab oma võimeid, muusikateadmisi ning -oskusi laulmises, pillimängus ja omaloomingus;
2. oskab muusikanäidete põhjal võrrelda romantismiajastu muusikat varasemate ajastute muusikaga ning oma arvamust argumenteeritult põhjendada; mõistab muusika rolli eri ajastuil;
3. oskab leida paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri seoseid;
4. oskab leida eesti pärimusmuusika (sh paikkonna) ja nüüdisaja folklooriilmingute seoseid ning erinevusi;
5. väljendab oma arvamust ja analüüsib muusikaüritusi, kus ta on käinud (võimaluse korral sidudes muusikaloo teemadega), rakendades omandatud teadmisi ning muusikasõnavara.

Õppesisu

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

Laulud vokaalsete võimete, esinemisoscuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks, muusikaloo illustreerimiseks ja tundeelu rikastamiseks. Pillimängu rakendamine ühismusitseerimisel ja muusikaloo illustreerimiseks. Omalooming: kaasmängude loomine lauludele, muusikalised improvisatsioonid.

Muusika kuulamine ja muusikalugu.

Romantism. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Soololaul, instrumentaalsed väikevormid, programmiline muusika (sümfooniline poeem), lavamuusika (ooper, ballett, operett). Rahvuslikud koolkonnad. Hilisromantism. Žanre tutvustatakse muusika kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingust: Franz Schubert, Fryderyk Chopin, Ferenc Liszt, Hector Berlioz, Giuseppe Verdi, Richard Wagner, Pjotr Tšaikovski, Jean Sibelius, Edvard Grieg, Richard Strauss jt.

Pärimusmuusika. Folkloor, regilaulu liigid, rahvapillid, rahvatantsud, uuem rahvalaul, uuemad laulumängud. Pärimusmuusika seosed nüüdisajaga. Muusikanäited eesti pärimusmuusikast.

Eesti professionaalse muusikakultuuri kujunemine. Muusikaelu Eestis enne rahvuslikku ärkamisaega. Laulupidude traditsiooni kujunemine. Eesti esimesed professionaalsed heliloojad ja muusikud, esimesed sümfoonilised ja vokaalsümfoonilised suurteosed eesti muusikas. Rahvusliku helikeele kujunemine koorimuusikas, instrumentaalmuusikas ning lavamuusikas. Muusikanäidete valik järgmiste heliloojate loomingust: Aleksander Kunileid, Friedrich August Saebelman, Karl August Hermann, Miina Härma, Konstantin Tütnpu, Mihkel Lüdigi, Rudolf Tobias, Mart Saar, Cyrillus Kreek, Heino Eller, Evald Aav, Eduard Tubin jt.

Õppekäigud:

1. muusikaüritusel (kontsert, muusikalavastus) ning sellekohase arvamuse avaldamine suuliselt ja/või kirjalikult muusika oskussõnavara kasutades;
2. õppekäigud muusikaga seotud paikadesse: kõrgkoolid, stuudiod, muuseumid, raamatukogud vm.

III kursus

„Muusika 20. ja 21. sajandil.

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming“

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. rakendab oma võimeid, muusikateadmisi ning -oskusi laulmises, pillimängus ja omaloomingus;
2. on tutvunud muusikanäidete varal džäss-, rokk- ja popmuusika väljendusvahenditega ning oskab oma arvamusi argumenteeritult põhjendada, mõistab muusika rolli muutumist sajandi vältel;
3. oskab muusikanäidete põhjal võrrelda 20. ja 21. sajandi muusikastiile;
4. väljendab oma arvamust ning analüüsib muusikaüritusi, kus ta on käinud (võimaluse korral siduda muusikaloo teemadega), rakendades omandatud teadmisi ja muusikasõnavara.

Õppesisu

Muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

Laulud vokaalsete võimete, esinemisoskuse ning kriitilise mõtlemise arendamiseks, muusikaloo illustreerimiseks ja tundeelu rikastamiseks. Pillimängu rakendamine ühismusitseerimisel ja muusikaloo illustreerimiseks. Omalooming: kaasmängude loomine lauludele, muusika mõiste avardamine – muusikaliste improvisatsioonide sidumine nüüdismuusikaga.

Muusika kuulamine ja muusikalugu. Ajastu kultuurilooline taust ja muusika väljendusvahendid. Massikultuur ja kõrgkultuur.

Impressionism, ekspressionism, neoklassitsism. Ülevaade 20. sajandi II poole muusikastiilidest ja -suundadest. Muusikastiile tutvustatakse muusika kuulamise kaudu valikuliselt järgmiste heliloojate loomingust: Claude Debussy, Maurice Ravel, Igor Stravinski, Arnold Schönberg, Carl Orff, Benjamin Britten, Sergei Prokofjev, Dmitri Šostakovitš, Olivier Messiaen, John Cage, Pierre Boulez, Steve Reich, Philip Glass, George Gershwin jt.

Eesti muusika pärast Teist maailmasõda. Muusikaelu Eestis pärast Teist maailmasõda. 20. sajandi II poole muusikasuundade peegeldused eesti koori- ja

instrumentaalmuusikas. Uued suunad 21. sajandil. Muusikanäited valikuliselt järgmiste heliloojate loomingust: Gustav Ernesaks, Artur Kapp, Veljo Tormis, Ester Mägi, Eino Tamberg, Jaan Rääts, Lepo Sumera, Raimo Kangro, Urmas Sisask, Arvo Pärt, Erkki-Sven Tüür, Helena Tulve jt.

Džässmuusika. Džässmuusika kultuurilooline taust ja väljendusvahendid. Džässmuusika Eestis ja mujal maailmas. Muusikanäited džässmuusikast.

Pop- ja rokkmuusika. Pop- ja rokkmuusika ajaloolis-sotsiaalne taust ja väljendusvahendid, areng ning tänapäev, muusikaelu ja muusikatööstuse nüüdisaegsed suunad. Muusikanäited pop- ja rokkmuusikast.

Õppekäigud:

1. muusikaürituste (kontsert, muusikalavastus) külastamine ning sellekohase arvamuse avaldamine suuliselt ja/või kirjalikult, kasutades muusika oskussõnavara;
2. õppekäigud muusikaga seotud paikadesse: kõrgkoolid, stuudiod, muuseumid, raamatukogud vm.

GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

Õpilane:

- 1) huvitub muusikast kui kunstiliigist, väärtustab helikultuuri eri ilminguid, teadvustab ja arendab muusikategevuste kaudu oma võimeid;
- 2) teadvustab ning mõistab muusika ja muusikalise suhtlemise rolli enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse tasakaalustamise võimalusena, identiteedi kujundajana ning ümbritseva maailma mõtestajana; on kujundanud valmisoleku elukestvaks muusikaharrastuseks;
- 3) osaleb aktiivselt musitseerimises: tegutseb koos teistega, vastutab enda tegevuse eest rühmas (klassis, kooris, ansamblis vm);
- 4) teadvustab ennast rahvuskultuuri kandjana: väärtustab Eesti muusikatraditsioone ja on nende edasikandja laulja ja/või pillimängijana ning osaleb laulupidudel;
- 5) seostab muusikat ja helikultuuri teiste eluvaldkondadega, mõistab kultuuri, ühiskonna, teaduse ja tehnoloogia omavahelisi seoseid;

- 6) rakendab omandatud muusikateadmisi ja -oskusi loometegevuses: julgeb katsetada, aktsepteerib enda ja kaaslaste muusikalise eneseväljenduse viise;
- 7) suhtub kriitilis-loovalt muusika ja kultuurimaastiku ilmingutesse, muusikaüritustel ja õppekäikudel kogetusse, oskab oma arvamusi teadmiste põhjal analüüsida ja tõlgendada;
- 8) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 9) mõistab enda õigusi ja kohustusi helikultuuri tarbijana, oskab hinnata muusikamaailmas tegutsevate inimeste tööd;
- 10) tegutseb eetilisel ja ohutult (sh autoriõigust arvestades) nii reaalsetes kui ka virtuaalsetes kultuurikeskkondades, suhtub kriitiliselt infotehnoloogia ja meedia kujundatud keskkonda.

GÜMNAASIUMI LÕPETAJA ÕPITULEMUSED

Musitseerimine: laulmine, pillimäng, omalooming (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) kasutab musitseerides põhikoolis ja gümnaasiumi jooksul omandatud muusikateadmisi ja -oskusi, sh muusikalist kirjaoskust;
- 2) valib endale meelepärase(d) muusikaga tegelemise viisi(d), hindab oma kogemust ja jagab seda kaaslastega;
- 3) laulab ühe- ja/või mitmehääelseid laule klassitunnis, ansamblis ja/või koolikooris; osaleb laulurepertuaari valimisel ning põhjendab oma valikut;
- 4) väärtustab ja hindab ühislaulmise traditsiooni, on laulupidude traditsiooni edasikandja koorilaulja ja/või kuulajana ning analüüsib kogetut suuliselt ja kirjalikult;
- 5) musitseerib erinevates pillikoosseisudes, kasutades põhikoolis omandatud muusikateadmisi ja pillimänguoskusi;
- 6) loob erinevaid muusikast lähtuvaid tekste (regivärss, laulusõnad jm);
- 7) loob ning esitab iseseisvalt ja/või rühmas kaasmänge, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, (digi)kompositsioone, laulusaateid jm;
- 8) analüüsib enda ja kaaslaste loomingut, võrdleb loodut ning annab sellele hinnangu.

Muusika kuulamine ja muusikalugu (I–III kursus)

Õpilane:

- 1) leiab seoseid paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri vahel;
- 2) teab Eesti heliloojaid, interpreete, dirigente, ansambleid, orkestreid ja muusika suursündmusi; tunneb eesti pärimusmuusikat, rahvusliku muusikakultuuri sünnilugu ning loob seoseid Eesti muusikakultuuri mineviku ja nüüdisaja vahel;
- 3) võrdleb käsitletud ajastute (keskaja, renessansi, baroki, klassitsismi, romantismi, 20. sajandi) üldkultuurilist tausta, loob seoseid varasemate aegade ja nüüdisaja muusikakultuuri vahel ning mõistab muusika rolli eri ajastuil;
- 4) eristab ja võrdleb muusikanäidete varal eri ajastute muusikat; põhjendab oma arvamust, toetudes teadmistele ning muusika oskussõnavarale;
- 5) leiab infot allikakriitiliselt: koostab essee, referaadi, muusikaürituse arvustuse või lühiuurimuse, kasutades infotehnoloogia ning digivõimalusi;
- 6) teeb valiku muusikaga tegelemise võimalustest, seostab muusikat enda vaimse, füüsilise ja emotsionaalse heaoluga, teab muusikaga seonduvaid elukutseid ning õppimisvõimalusi;
- 7) väljendab oma arvamust ning analüüsib kuulatud ja/või virtuaalseid muusikaüritusi ja õppekäike, rakendades omandatud teadmisi ning muusikasõnavara;
- 8) kasutab muusikat kuulates digikeskkondi ja -rakendusi;
- 9) teab autorikaitse seadust ja järgib seda muusikategevustes.

HINDAMINE

Hindamisel lähtutakse Lääneranna Gümnaasiumi hindamisjuhendist. Õpilase hindamisel võetakse arvesse järgmisi oskusi, teadmisi ja tegevusi:

Musitseerimine

1. Laulmine: intonatsioon, rütmiline fraasimine ja väljendus;
2. Pillimäng: täpsus, rütmiline iseseisvus, ansamblitöö oskus;
3. Ansamblitöö/ühislaulmine: kuulamine, dünaamika ja rolli täitmine rühmas.

Omalooming ja improvisatsioon

4. Omalooming: idee, vormi- või tekstivalik, isikupära;

5. Improvisatsioon: rütmiline/meloodiline sõltumatus ja loovuse kasutus.

Muusika kuulamine ja muusikalugu

6. Kuulamisoskus: tunnusjoonte äratundmine (ajastu/stiil/žanr);

7. Analüüs ja võrdlemine: kuulamise põhjendatud tõlgendused ja seosed ajalooga;

8. Teadmised heliloojatest ja peamistest ajastutest: faktiteadmised ja terminite kasutus.

Muusikaline kirjaoskus ja teoreetilised oskused

9. Noodikirja lugemine: meloodia/rütmi mõistmine;

10. Teoreetiliste ülesannete täitmine (töölehed, harjutused).

Refleksioon, esitlused ja suhtlemisoskus

11. Kontserdi/õppekäigu arvustus: argumenteeritud ja muusikasõnavara kasutatav esitus;

12. Suuline ja kirjalik esitusoskus: selgus, terminoloogia ja põhjendused;

13. Enda hindamine/analüüsimine ja kaaslastele tagasiside andmine.

Digioskused ja eetika

14. Digivahendite kasutamine muusika kuulamiseks/analüüsiks ja (digi)kompositsioonide tegemiseks.

15. Autoriõiguse ja eetika tundmine muusikategevustes.

12.VALIKKURSUSED

LOODUSAINED

BIOLOOGIA

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.1 Kultuurtaimed maailmas (suhkrust teksadeni), kursuse maht on 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

H.Kiik Maailma viljad, osad 1.-4.

Raamat, 50 taime, mis muutsid maailma

veebilehed:

www.bio.edu.ee

https://et.wikipedia.org/wiki/Kategooria:Eesti_kultuurtaimed

Kartuli ajalugu <https://talukartul.ee/kartuli-ajalugu/>

AINE EESMÄRGID

- õpilane teadvustab tavalisemate kultuurtaimede päritolu
- õpilane oskab esitada veebi kaudu hangitud teadmisi kaasõpilastele
- õpilane hindab kriitiliselt veebist kogutud andmed
- kogutud teadmised soodustavad keskkonnateadlikku tarbimist
- õpilased oskavad sõnastada ja kaitsta oma seisukohti ostude tegemisel

AINESISU

- kultuurtaimede mõiste
- Eestis tavalisemad kultuurtaimed, ülevaade
- maailma tähtsamad kultuurtaimed
- kultuurtaimede levikugeograafia
- kultuurtaimede nõudlused kasvatamisel
- tooted enam levinumatest taimedest
- keskkonnaprobleemid, mullaviljakuse kadu
- sotsiaalsed tagajärjed monokultuuride kasvatamisel
- teadliku tarbija kujunemine

ÕPITULEMUSED

- õpilane orienteerub kultuurtaimede teemas
- kursuse lõpus oskab õpilane teadlikult tarbida kultuurtaimi ja nendest valmistatud saadusi

- õpilane oskab põhjendada enda ostuvalikuid
- õpilased orienteeruvad veebimaterjalides ja hindavad nende infot kriitiliselt
- õpilane seostab kultuurtaimede päritolu nende tarbimisväärtusega

HINDAMINE vastab kooli hindamisjuhendile

- hinnatakse teemakohaste esitluse sisu ja vormistust
- õpimapi sisu ja vormistust
- kokkuvõtlikku testi

LOODUSAINED, VALIKKURSUS

BIOLOOGIA

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.2 Loodus- ja keskkonnakaitse (liigikaitse) kursuse maht on 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Eesti looduskaitse ajalugu, rmt

Eesti looduskaitse, õpimapp

Punane raamat

Võõrliigid Eestis

Kaitsealused taimed, loomad, seened, www.eelis.ee , riigi teataja

AINE SISU

Looduskaitse ajalugu maailmas, Eestis

liikide kaitse kategooriad

Euroopa liidu seadused

linnudirektiiv

loodusdirektiiv

Natura 2000

kaitsealade tüübid

eesti looduskaitsekaart

liigikaitse mõiste ja seadused

kaitsealused loomad, taimed, seened

eluta looduse kaitse, mõiste ja vajadus

joad, pangad, allikad, rändrahnud, liivikud

Valitsusvälised organisatsioonid, ELF, PKÜ, EÜLKS, EKHÜ, ELUS

ÕPITULEMUSED

- õpilane teab, miks on vaja loodust kaitsta
- õpilane teab, mis on liigikaitse
- õpilane tunneb 10 taime-, looma- ja seeneliiki, kes on kaitse all
- õpilane on külastanud Matsalu Rahvuspargi keskust
- õpilane on matkanud vähemalt ühel kaitsealusel alal (nt Tuhu soo)
- õpilane osaleb RMK metsaviktoriinil
- õpilane võtab osa Teeme ära! vms talgutest

HINDAMINE toimub vastavalt kooli hindamisjuhendile

- hinnatakse esitluste sisu ja vormistust
- õpimapi sisu ja vormistust
- kokkuvõtlikku testi

VALIKURSUS LOODUSTURISM

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.3 Loodusturism kursuse maht on 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Eesti rändrahnud, Eesti allikad, Balti klint

Eesti eluta looduse kaitse

Põlispuud, hiied

KURSUSE EESMÄRK

Loodusturismi valikkursus on mõeldud õpilaste silmaringi avardamiseks ja geograafia alaste teadmiste laiendamiseks ning kinnistamiseks. Tutvutakse looduses paiknevate looduslike turismiobjektide asukohtade ja eripäradega. Koostatakse lühikirjeldusi ja harjutatakse avalikku esinemist.

Gümnaasiumi valikkursuse lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

Õpilased teavad Eesti ja Euroopa tuntumaid eluta ja eluslooduse objekte, nende asukohti, olemust ja seost rahvakultuuriga. Kursuse läbinud õpilased oskavad esitleda põlispuid, allikaid, panku, jugasid ja teisi looduslikke turismi objekte. Õpilased teavad enda sobivust olla retke või matka juht loodusturismi kontekstis. Kursuse läbinud õppijad omandavad looduskeskkonda säästva käitumise põhijooned ning on teadlikud pärandkultuuri objektide tähtsusest.

Gümnaasiumi valikkursuse Loodusturism õpitulemused:

Teab objektide asukohti ja oskab tutvustada Eesti ja Euroopa jugasid, rändkive, meteoriidikraatreid, pankasid, allikaid (eluta looduse objekte) ja põlispuid, hiiepaiku. Orienteerub objektide tutvustamiseks vajalikes mõistetes ja kasutab teaduspõhist lähenemist. Oskab esineda veenvalt ja selgelt ning enesekindlalt.

Kursuse õppesisu:

Pangad, joad, kärestikud, kosed. Allikad ja arteesiaveed. Rändrahnud, ohvrikivid, meteoriidikraatrid. Põlispuud ja hiiepaigad. Liivaluited, sood.

Eesti kaart ja kodupaiga tähtsamad objektid. Euroopa huvitavamad eluta looduse objektid, nt kosed, karst, koopad, vulkaanid.

HINDAMINE toimub vastavalt kooli hindamisjuhendile

- hinnatakse esitluste sisu ja vormistust
- õpimapi sisu ja vormistust

VALIKAINED

SOTSIAALAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.4 Giidinduse alused (kuidas olla teejuht), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Matkates vanal Läänemaal

M.Mandel Läänemaa ajalugu väljakaevamiste põhjal

Giidi kutsestandard, <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10746769>

Läänemaa giidide ühendus, <https://www.eestigiidideliit.ee/liikmesuhingud/laanemaa-giidide-uhing/>

isiksuse testid, eneseanalüüsi võimalused

AINE SISU

Giidi mõiste

giidi kutse

giidi isikuomadused

giidiks õppimise võimalused Eestis

kooligiid

Lihula giid

Läänemaa giid,

Loodusgiid

Kultuurigiid

Reisisaatja, nn bussigiidRetkejuht

erilised olukorrad retkel, reisel

grupi juhtimine

giiditeksti koostamine

marsruudi planeerimine

eeltöö objektil

huvi hoidmine

tagasiside saamine

ÕPITULEMUSED

- õpilane teab giidi elukutse tähendust
- õpilane teeb teadliku objekti, marsruudi valiku isiku omadustest lähtudes
- õpilane oskab juhendada külalist koolis, Lihula linnas, Läänemaa matkaradadel
- õpilane teab giidiks olemise vajalikke isikuomadusi
- õpilane oskab hinnata enda sobivust giiditööks
- õpilane teab kuidas käituda grupiga ja ise eriolukorras (haigus, oht tervisele)

HINDAMINE vastavalt kooli hindamisjuhendile

- õpilaste esitluste sisu ja vormistuse hindamine
- õpimapi sisu ja vormistuse hindamine
- kokkuvõtva testi hindamine

VALIKAINED

SOTSIAALAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.5 Loodusgiid (looduse tundmine ja teistele seletamine), aine maht on 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Eesti loodusväärtused, CD, raamat

Fred Jüssi materjalid, CD Vaikus kui loodusvara jt

Rein Marani loodusfilmid (tavaline rästik, nõialoom jt)

RMKmatkarajad, <https://rmk-loodusegakoos-veebikaart.rmke.ee/#map=5/58.694042/23.815782>

Maastikukaitsealad, loend
https://et.wikipedia.org/wiki/Kategooria:Eesti_maastikukaitsealad

Kaart paberil ja veebis <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:350138/306895/page/2>

AINE SISU

Looduse tunnetamise viisid ja võimalused

looduse eluta objektid ja nende tutvustamine

rändrahnud ja nendega seotud legendid

allikate tüübid ja muistendid

linnamäed ja maalinnad

puude tundmine ja tutvustamine

marsruudi planeerimine

huvipunktid ja info koondamine

matka korraldamine enda õppegrupile

ohutusnõuete tundmine

ÕPITULEMUSED

- õpilane oskab hinnata enda tugevaid ja nõrku külgi

- õpilane teab enda sobivust grupi juhiks olemisel
- õpilane saab enda võimete kohaselt looduse tutvustamisega hakkama
- õpilase enesehinnang on adekvaatne
- õpilane tunneb tähtsamaid eluta ja elusa looduse objekte oma kodupiirkonnas

HINDAMINE vastavalt kooli hindamisjuhendile

- õpilaste esitlused ja ettekanded
- õpimapi sisu ja vormistus
- kokkuvõttev test kursuse lõpus

VALIKAINE

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.6 Eesti maastikud (+ eluta looduse objektid - nt rändrahnud), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Rein Marani filmid:

Terra maritima

Terra sylvestris

Ürglooduse objektid ja nende kaitse, rmt

S. ja K.Suuroja Balti klint ja rändrahnud, rmt

Meteoriidikraatrid, Kaali, Kärkla

Läänemaa loodus, rmt

Eesti maastikud, rmt

Sven Zasek, CD- loodusväärtused, tähtsad elupaigad

AINE SISU

Eesti maastikuline liigestatus

loodus- ja kultuurmaastik

maastike teke ja muutumine

puisniidud

niidud

märgalad, sood, rabad, roostik, jõedeltad

metsad

merealad

maastike muutmine, põhjused

maastike kaitse

kodupaiga maastikud

matk maastikukaitsealal

ÕPITULEMUSED

- õpilane teab maastiku mõistet ja selle komponente
- õpilane saab aru, kuidas on Eesti maastikud kujunenud
- õpilane mõistab maastike muutumise põhjuseid
- õpilane teab maastike kaitsmise põhimõtteid
- õpilane orienteerub erialases sõnavaras
- võimalusel panustab ELF talgutel maastikaitsealistes tegevustes
- õpilane oskab hinnata enda sobivust õppimaks edaspidi Maaülikoolis, Luual vms maastikega seotud erialadel

HINDAMINE

- toimub vastavalt kooli hindamisjuhendile
- hinnatakse õpimapi sisu ja vormistust
- hinnatakse õpilase ettekandeid ja esitlusi
- hinnatakse kokkuvõtvat testi

VALIKAINED

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.7 Looduse tundmine ellujäämise võtmes (söödav ja mürgine looduses), maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

www.bio.edu.ee/taimed

Mürgised taimed, L.Puusepp

100 tavalisemat taime, V.Masing

Söödavad taimed, 130 liiki

<https://rahvaraamat.ee/et/raamatud/teadus/loomad-linnud-ja-taimed/soodavate-taimede-vaike-valimaaraja-soodavad-taimed-ja-marjad-looduses-aias/1007363>

söödavad seemned

<https://natmuseum.ut.ee/sites/default/files/2022-11/S%C3%B6%C3%B6giseened.pdf>

mürgised seemned

http://vana.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/artikkel3201_3169.html

astlaga putukad

https://metk.agri.ee/sites/default/files/documents/2023-12/METK_Kimalased-2023_veebi-2.pdf

mürkmaod

https://et.wikipedia.org/wiki/R%C3%A4stikuhammustuse_m%C3%BCrgistus

AINE SISU

taimede söödavad osad

mürgised taimed kevadel

mürgised taimed suvel

mürgised taimed sügisel

mürgised taimed talvel

söödavad taimed kevadel

söödavad taimed suvel

söödavad taimed sügisel

söödavad taimed talvel

mürgiseened kevadel

mürgiseened suvel

mürgiseened sügisel

söödavad seemed kevadel

söödavad seemed suvel

söödavad seemed sügisel

söödavad seemed talvel

astlaga putukad, mürgised

herilased, mesilased, kimalased

hoidumine puukidest ja sääskedest

käitumine rästikuga

ÕPITULEMUSED

- õpilane tunneb tähtsamaid söögiseeni ja oskab neid eristada mürgistest sarnastest liikidest
- õpilane tunneb tähtsamaid, sh ohtlikuimaid mürgiseeni ja eristab neid söödavatest eristada
- õpilane oskab leida igal aastaajal tee valmistamiseks või söömiseks kõlbulikke taimi või nende osi
- õpilane tunneb looduses ära astlaga putukaid ja oskab käituda nii, et ei saa nendelt torgata
- õpilane oskab hoiduda puukide ja sääskede eest
- õpilane oskab käituda rästikuga ohustamata ennast ja madu.

HINDAMINE

- hinnatakse vastavalt kooli hindamisjuhendile
- hinnatakse õpimapi sisu ja vormistust
- hinnatakse õpilaste esitlusi ja ettekandeid
- hinnatakse kokkuvõtvat testi

VALIKAINED

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.8 Eesti selgroogsed, sh imetajad (sh jahiloomad), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Raamatud: Eesti selgroogsed,

Eesti imetajad,

Eesti roomajad ja kahepaiksed,

Eesti kalad,
Eesti röövlinnud,
Eesti lindude välimääraja,
Eesti laululinnud,
Lindude pesad ja munad,
Sookurg, Tiirud, Teder, jt
veebilehed: www.bio.edu.ee/loomad
www.kalapeedia
<https://www.ejs.ee/oppematerjalid/>

AINE SISU

Ülevaade Eestis elavatest selgroogsetest rühmade kaupa:

kalad, kahepaiksed, roomajad, linnud, imetajad (mitu liiki, eripärad paljunemisel ja toitumisel, nõuded elupaigale, haigused, võõrliigid)

Tavalisemate liikide tundmine video või pildi põhjal, ka häälistsuse järgi

Eesti jahiulukid, jahikalender, jahieeskirjad (jahikoerad)

ÕPITULEMUSED

- õpilane oskab esitada enda valitud looma vastavalt kokku lepitud kavale
- õpilane teab jahinduse põhimõtteid (miks on vaja jahti pidada, miks on eeskirjad)
- õpilane teab, millised liigid ei ole jahiloomad
- õpilane oskab kirjeldada, mis ohustab looduslikke liike nende elupaikades
- õpilane oskab hinnata enda huvi õppida Maaülikoolis veterinaariks,

või hakata jahimeheks,

- õpilane oskab panustada vabatahtlikku looduse seiresse või soovib osaleda ELF loomapääste tegevustes (nt Konnad teel!)

- õpilane tunneb tavalisemaid liike video, pildi või hääle järgi (nt jahiulukid, konnad)

HINDAMINE

- hinnatakse vastavalt kooli hindamisjuhendile
- hinnatakse õpimapi sisu ja vormistust
- hinnatakse õpilaste esitlusi ja ettekandeid
- hinnatakse kokkuvõtvat testi

VALIKAINED

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.9 Kui loom ründab (putukad, maod jne), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Raamatud:

Eesti imetajad

Eesti linnud

Eesti roomajad

<http://www.zbi.ee/satikad/putukad/>

Hulkjalgsed selgrootud, lülijalgsed sh vähid

Astlalised, st kimalased, mesilased, herilased, sipelgad

verdimevad putukad, sh inimkaaslejad

AINE SISU

kes võivad rünnata? miks?

mida tähendab rünnak loomale?

kuidas käituda metsas ründava metssea, põdra, pruunkaru jt imetajatega

kuidas hoiduda parmude, sääskede, põdrakärbe, jt verdimevate lülijalgsete eest

kuidas hinnata hammustada saamise riske kassi ja koera puhul?

kuidas hinnata ohu suurust

kuidas eemalduda ohutult

kuidas vältida astlaliste torkeid

kuidas vältida rästiku rünnakut

ÕPITULEMUSED

- õpilane teab, kuidas loom (selgroogne) valmistub rünnakuks, kehakeele tundmine
- õpilane teeb vaatlused kassi ja koera käitumise puhul, tõlgendab nende kehakeelt
- õpilane teab lülijalgsete tähtsamaid rühmasid, kes võivad rünnata
- õpilane oskab hinnata ohu suurust
- õpilane oskab vältida loomade rünnakuid
- õpilane oskab käituda kodus ja looduses nii, et ei satu ohtlikku olukorda
- õpilane teab, et metslooma ei pea igal juhul abistama ega päästma

HINDAMINE

- hinnatakse vastavalt kooli hindamisjuhendile
- hinnatakse õpimapi sisu ja vormistust
- hinnatakse õpilaste esitlusi ja ettekandeid
- hinnatakse kokkuvõtvat testi

VALIKAINE

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.10 Ravimtaimed (tundmine ja kasutamine), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

G.Vilbaste Eesti NSV ravimtaimed

K.Vilbaste Ravimtaimed

A.Raal Maaailma ravimtaimed

Maalehe väike ravimtaimeraamat

Meie niidutaimi

V. Masing 100 tavalisemat taime

bio.edu.ee/ravimtaimed

[https://tervis.postimees.ee/6998949/18-levinuimat-murktaime-mida-igal-eesti-
elanikul-teada-tasub](https://tervis.postimees.ee/6998949/18-levinuimat-murktaime-mida-igal-eesti-elanikul-teada-tasub)

AINE SISU

Ravimtaimede mõiste

rahvaravi taimed

teadusliku tõestusega ravimtaimed

taimeosad, mida saab koguda

taimede kogumise nõuded, reeglid

ravimtaimede kogumise kalender, aastaring

ravimtaimede säilitamine

ravimtaimedest tee või tõmmise valmistamine

tavalisemad ravimtaimed ja nende kasutamine

ravimtaimede kasvatamine aias

ravimteede kasutamise juhised

ÕPITULEMUSED

- õpilane oskab leida sobivat kirjandust valitud taimeliigi kohta
- õpilane hindab kriitiliselt saadud infot
- õpilane tunneb tavalisemaid looduslikke ravimtaimi (15 tk)
- õpilane teab, et aiataimed ja köögiviljad võivad olla ka ravimtaimed
- õpilane teab kuidas valmistada ravimtaimedest teed või tõmmist
- õpilane kogub ise ja käitleb ravimtaimi õigesti
- õpilane teab millised ravimtaimed leevendavad viirushaiguste kulgu

HINDAMINE

- hinnatakse kooli hindamisjuhendi alusel
- hindamiseks peab valmima õpimapp ja vastama kokkulepitud nõuetele
- hinnatakse esitlusi ja ettekandeid,
- hinnatakse taimede tundmist

VALIKAINED

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.11 Toataimed, hooldamine ja paljundamine, kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Rohelised toataimed, <https://www.hansaplant.ee/toataimed/rohelised-toataimed>

sõnajalad, <https://juhanipuukool.ee/est/taimed/pusikud/sonajalad>

<https://et.wikipedia.org/wiki/Toataimed>

<https://www.hansaplant.ee/toataimed>

õitsevad toataimed, <https://www.hansaplant.ee/toataimed/oitsvad-toataimed>

mürgised toataimed kassile ja inimesele

<https://evidensia.ee/artiklid/kassi-jaoks-murgised-taimed/#Kassi-jaoks-ohtlikud-j%C3%B5ululilled>

kaktused <https://et.wikipedia.org/wiki/Kaktuselised>

suured toataimed (araukaaria, kummipuu, palmid, monstera jt)

<https://maaelu.postimees.ee/4371677/tuntud-toataim-mis-on-suureparane-toaohu-puhastaja>

AINE SISU

toataimede jaotus eesmärgi alusel (suured, lopsakad, värvilised, vastupidavad, õitsevad)

mürgised toataimed, inimesele, kassile

toataimede valgusnõudlus

toataimede mulla nõudlus

toataimede niiskuse nõudlus

toataimede temperatuuri nõudlus

toataimede istutamine ja ümberistutamine

toataimede paljundamine juurte ja pistikute abil

toataimede väetamine

sobiva anuma valimine

sobiva paiga valimine ruumis

ÕPITULEMUSED

- õpilane tunneb toataimede jaotamise põhimõtteid

- õpilane oskab valida enda ruumi tingimustele vastavaid toataime liike
- õpilane oskab hoolitseda toataime eest (nt katse 1 kuu jooksul)
- õpilane oskab istutada toataime
- õpilane teab ja tunneb mürgiseid toataimi
- õpilane oskab leida veebist vajalikku infot ja seda kriitiliselt hinnata

HINDAMINE

- hinnatakse kooli hindamisjuhendi alusel
- hinnatakse õpimapi sisu ja vormistust
- hinnatakse praktilist tööd, taime eest hoolitsemine
- hinnatakse kokkuvõtvat testi

VALIKAINED

LOODUSAINED

GÜMNAASIUM

Koostas Marje Loide

12.12 Aiandus (taimede ettekasvatamine ja hooldamine), kursuse maht 35 tundi

ÕPPEMATERJALID

Veebilehed:

<https://www.apollo.ee/et/taielik-aianduse-kasiraamat.html>

<https://plantarium.ee/2020/03/24/oitekullased-toataimed-koju-ja-kontoris/>

<https://www.apollo.ee/et/aknalaua-aednik.html>

taimede ettekasvatamine, https://kodu.aed.balticagro.ee/courses/kodu.aia-kasvatusejuhised/lessons/tomati-kasvatusejuhised/?gad_source=1&gad_campaignid=20262419468&gbraid=0AAAAACTna42UM16G1wwhg6CUFnnEaJ4FN&gclid=Cj0KCQjw8vvABhCcARIsAOCfwwr_I

[kcR9a0vJ9drY5QwXX7Dzf_PyTJAVBMu-1Cgfgs1l6ucAB7DMV4aAq0dEALw_wcB](https://www.youtube.com/watch?v=kcR9a0vJ9drY5QwXX7Dzf_PyTJAVBMu-1Cgfgs1l6ucAB7DMV4aAq0dEALw_wcB)

taimede ajatamine, okste ja sibulate näitel

seemnete idandamine, <https://nami-nami.ee/uudis/idandamine/>

pistikute tegemine, <https://www.youtube.com/watch?v=XOXLjA8Sk2w>

AINE SISU

toataimede ja aiataimede paljundamine seemnetega

aiatööde kalender (mida ja millal teha)

taimede seemnete tundmine ja idandamiseks materjali valimine

aiataimede pistikute tegemine ja juurutamine

istutusmaterjali valik

puude okste ajatamine

metsataimede ajatamine

aiataimede, sibullillede ajatamine

tomatite ja paprika ettekasvatamine

ilutaimede ettekasvatamine

taimede pikeerimine

kasvumuldade valimine

kasvunõude valimine

väetamise põhimõtted

kastmise põhimõtted

lisavalgus ja varjutamine

ÕPITULEMUSED

- õpilane teab kuidas seemneid idandada
- õpilane oskab teha mustsõstra oksast pistikuid

- õpilane oskab valida õigeid kasvunõusid ja kasvumulda
- õpilane teab kasvatatavate taimede valgus- niiskusenõudlust
- õpilane oskab ajatada sibullilli ja puude oksid (nt nartsiss ja kask)
- õpilane oskab ette kasvatada tomati- ja paprikataimi
- õpilane teab kuidas taimi pikeeritakse
- õpilane oskab hoolitseda enda kasvatatavate taimede eest (kastmine, väetamine, valgus, temperatuur)

HINDAMINE

- hinnatakse kooli hindamisjuhendi alusel
- hinnatakse esitlusi ja ettekandeid
- hinnatakse praktilisi töid
- hinnatakse kokkuvõtvat testi
- vajadusel/kokkuleppel hinnatakse õpimappi

12.13 RIIGIKAITSE

17. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
- 2) järgib demokraatlikke väärtusi, üldkehtivaid moraalinorme ja eetika põhimõtteid ning aktsepteerib inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi;
- 3) teab riigikaitse korraldust ja riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;
- 4) väärtustab riigikaitset, Kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseliidus ja on motiveeritud vaba tahte alusel läbima ajateenistust;
- 5) on omandanud esmased oskused hädaolukordades adekvaatseks käitumiseks, on abivalmis ja vastutustundlik kodanik;
- 6) hindab erinevatest teabekanalitest (sh digitaalsetest) saadud info asjakohasust ja

usaldusväärstust ning käitub sellest lähtuvalt vastutustundliku kodanikuna, toetades ühiskonna demokraatlikku arengut;

7) kasutab asjakohast digitehnoloogiat, on teadlik digikeskkonna ohtudest, järgib ka digikeskkonnas moraali- ja väärtuspõhimõtteid;

8) kirjeldab väe- ja põhilisi relvaliike ja nende funktsioone;

9) kirjeldab maaväe allüksuseid alates jaost kuni diviisini.

18. Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetus on valikõppeaine, mille maht on kaks kursust, s.o 70 tundi. Üks kursus („Riigikaitse I ja II“ 35 + 35 tundi) moodustab teoreetilise osa, mis on koolidele kohustuslik, ning kolmas kursus („Praktiline õpe välilaagris“ 35 tundi) on praktiline kursus, mille viib läbi Kaitseliidu või Kaitseväe struktuuriüksus. Praktilise kursuse, s.o välilaagris osalemise eeldus on teoreetilise kursuse vastava osa läbimine. Valikaine teoreetilist kursust läbimata ei ole võimalik osaleda kursusel „Praktiline õpe välilaagris“.

Kool korraldab riigikaitseõpetuse oma võimaluste järgi kas teoreetilise ja praktilise osa lõimitult või eraldi kursustena. Teoreetiline ja praktiline õpe on ainekavas õppeteemade all lõimitult. Õpetaja valikul käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevaatliselt, et vältida õpilase ülekoormatust.

Laskeväljaõpet viiakse läbi võimaluse korral kursuse „Praktiline õpe välilaagris“ raames Kaitseliidu või Kaitseväe ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel. Kui see ei ole võimalik, siis laskeõppe tulemust ei taotleta. Laskeõppe õpitulemuste saavutamata jäämine ei mõjuta kursuse üldist arvestamist.

19. Lõiming

Riigikaitseõpetuse kaudu toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule. Riigikaitseõpetus annab võimaluse lõimida teemasid erinevate õppeainetega:

Ajalugu – Eesti sõjaajalugu (Eesti ajalugu I ja II), erinevad kriisid läbi ajaloo (lähiajalugu II, III);

Ühiskonnaõpetus – kuidas mõjutavad kriisid poliitilist maastikku, üldine riigikaitsekorraldus ning sise- ja välisriiklikud organisatsioonid;

Füüsika – ballistika ja massihävitusrelvad, elanikkonnakaitse;

Geograafia – topograafia ning praktilise väljundina maastikul liikumine ning varjumine;

Liikumisõpetus – topograafia ja orienteerumine, füüsiline ettevalmistus ning rivilised liikumised, kaitseväge füüsilise võimekuse kontrolltesti sooritamine;

Võõrkeeled – rahvusvaheline NATO terminoloogia, liitlasvägesid puudutav informatsioon;

Muusikaõpetus – rivilaulud ja sellega seotud ajalugu;

Bioloogia – bioloogilised relvad, reostus

20. Kursuse jaotus tundides

Riigikaitseõpetus koosneb kolmest kursusest. Kursus „Riigikaitse I ja II“ on kohustuslik valikaine, mille maht on 35 + 35 ak/h ning tuleb läbida kõikidel gümnaasiumi õpilastel. Kursus „Praktiline õpe välilaagris“ on samuti 35 ak/h ning Lääneranna Gümnaasiumi õpilastele kohustuslik. Vaid väga mõjuval põhjusel koostöös aineõpetaja ja koolidirektoriga vabastatakse õpilane kursusel osalemisest

“Praktiline õpe välilaagris” kursus viiakse läbi Kaitseliidu või Kaitseväge üksuste poolt. Teoriakursuse tundide jaotus on indikatiivne ning ei seo õpetajat sellistes raamides õpet läbi viima. Selle väljatöötamisel on võetud aluseks õpetajate ja Kaitseliidu sisend selle osas, kui kaua teema edasiandmiseks aega teoreetiliselt võib kuluda. Mitmeid teemaplokke on võimalik omavahel lõimida ja sellest tulenevalt ka mahud muutuvad.

Kursuse maht

Riigikaitse kursus I ja II	Maht
Eesti sõjaajalugu	3
Tänapäeva sõjalised kriisid, sõjad ja relvakonfliktid	12
Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning riigikaitse juhtimine	16

Kaitseväeteenistus	4
Riviõpe	2
Relvaõpe ja ohutus	4
Topograafia ja orienteerumine	4
Esmaabi	4
Väljasõit	9
Siseturvalisus ja elanikkonnakaitse	12
Kokku	70
Riigikaitselaager	35

Õppetegevus

Gümnaasiumi ülesanne on noore ettevalmistamine toimimiseks loova, mitmekülgse, sotsiaalselt küpse, usaldusväärse ning oma eesmärgi teadvustava ja saavutada oskava isiksusena erinevates eluvaldkondades: partnerina isiklikus elus, oma kultuuri kandja ja edendajana, tööturul erinevates ametites ja rollides ning oma ühiskonna ja looduskeskkonna jätkusuutlikkuse eest vastutava kodanikuna.

Riigikaitseõpetuse õppimine peab olema võimalikult lähedalt seostatud igapäevaeluga. See avardab riigikaitseõpetuse rakendusliku suuna võimalusi noorte jaoks. Senisest rohkem tuleb töötada erinevate e-riigi vahenditega (riigiportaal, e-teenused, teabepäring, õigusaktid internetis sh. kaitseväeteenistuse veeb). Siiski tuleb õppetegevuses arvestada õpilaste kõlbelisi ja usulisi tõekspidamisi, õppetegevuse käigus ei tohiks õpilane tunda ennast survestatuna vaid õpetaja ülesanne on siduda

riigikaitse teemad ära igapäevaeluga ja põhjendada arusaadavalt õpiväljundeid ja eesmärgi.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille abil omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise ja läbiviimise, kriitilise mõtlemise, tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Õppeprotsessis on olulisel kohal aktiivõppe meetodid nagu arutelud, praktilised õppused, õppekäigud. Võimalusel viia õpet läbi ka väljaspool klassikeskkonda nagu näiteks väeosades või muuseumites ning lisaks kasutada e-õppe võimalusi.

Riigikaitse kursus eeldab, et õpetajal on riigikaitse taust ja kogemus kas tegevväljasena, reservväljasena, kaitsepolitseinikuna, päästja või politseinikuna või muu riigikaitse rolli täitjana. Õpitulemuste saavutamisel on oluline roll õpetaja suhtumisel ja pedagoogilistel oskustel. Igal tegevusel peab õpetaja arvestama kursuse põhieesmärgi – kaitsetahte kasvatamist, oma rolli riigikaitse ja erinevatest võimalustest riigikaitse panustamiseks. Kursus peab tekitama õpilastes huvi valdkonna vastu laiemalt ja kasvatama soovi rohkem juurde õppida ja ise panustama. Soovitav on kursuse läbinud õpilastega kontakti hoidmine kuni ajateenistuse lõpuni. Võimaluse korral kannab õpetaja tunde andes vormirietust.

Riigikaitse kursuse ajal on soovitatav koostöös kehalise kasvatuse õpetajaga viia läbi kehaliste võimete kontrolltest eesmärgiga hinnata füüsilist võimekust võrreldes kaitseväes kehtestatud normidega. Võimalusel teeb õpetaja testi läbi koos õpilastega.

Tundide ettevalmistamisel arvestada õpilaste vanusega – G2 ja G3 astmes on võimalik tekitada rohkem sisulist arutelu. G1 õppeaasta alguses toimuvatel kursustel vältida õpilase arvamusel põhinevat riigikaitse arutelusid.

21. Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;

- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, lahingupaik, väeosa ja teised riigikaitsealised institutsioonid, sh kaitseväge õppeasutused, jne;
- 7) kasutatakse nüüdisaegseid e-õppekeskkondi ja -vahendeid ning õppijakeskseid õppemeetodeid;
- 9) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega, et toetada õpilase kujunemist aktiivseks, abivalmiks ja vastutustundlikuks kodanikuks ning iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks;
- 10) õppetegevus välilaagris viiakse läbi Kaitseväge ja Kaitsealiidu ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel.

22. Hindamine

Hindamise korraldus lähtub kooli õppekavas sätestatust. Arvestades riigikaitseõpetuse õpitulemusi ning asjaolu, et tegemist on kohustusliku valikaine kursusega on soovitatav kasutada mitmeeristavat hindamist (arvestatud, mitte arvestatud). See annab võimaluse arvestada õpilaste erineva õpivõimekusega, kõlbeliste ja usuliste tõekspidamistega.

Hindamise eesmärk on saada ülevaade kursuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust lähtudes kursuse eesmärkidest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamist kui ka õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste (eeskätt sotsiaalne ja kodanikupädevus, õpipädevus, suhtluspädevus, digipädevus) saavutatust. Laagris hinnatakse praktilisi sooritusi. Ohutu relvakäsitsemise testi positiivne sooritus on kohustuslik enne praktilisel laskeharjutusel osalemist. Soovitatav on hinnata praktilisi sooritusi samuti mitmeeristavalt. Arvestamata võib soorituse, kui eksitakse orienteerumisel või ei tabata laskeharjutusel sihtmärki.

Riigikaitseõpetuse õpiväljundid on saavutatavad mitmeeristavat hindamist kasutades läbi arutelude, mõtteülesannete, seoste leidmise jmt. Hindamisel on võimalik rakendada erinevaid mälumänguformaate (kahoot, Kuldvillak, Kes tahab saada miljonäriks? jne)

Kool võib korraldada riigikaitseõpetuse kohustusliku ulatuse osas eksami. Hindamise eesmärk on kontrollida õpitulemuste saavutatust ning suurendada oma teadmiste ja oskuste demonstreerimise kaudu noorte kaitsetahet. Õpilaste teadmiste ja oskuste tase annab õpetajale tagasisidet tema poolt korraldatud õppeprotsessi kohta.

Õpetaja kohustus on tutvustada hindamispõhimõtteid ja muid reegleid esimeses, kursust sissejuhatavas tunnis.

Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õpet Lihula Üsikkompanii klassis, kuid võimaldab õpet ja õppekäike ka väljaspool klassiruumi. Välilaager toimub Kaitseliidu või Kaitseväe struktuuriüksuses või nende poolt korraldatud kohas. Välilaagris kasutatakse individuaal- ja allüksuse varustust ning õpitulemuste saavutamiseks vajalikke õppevahendeid. Relva- ja laskeõpe viiakse läbi vaid juhul, kui on võimalik tagada õppeks vajalikud tingimused, vahendid ja pädevad õppe läbiviijad.

Õppekeskkonda saab vaheldust tuua ka läbi põnevate külaliste (veteranid; valdkondlikud tippametnikud, poliitikud, kaitseväelased, jne).

Sotsiaalne ja vaimne õppekeskkond põhinevad lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel. Kõiki õpilasi koheldakse eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdselt, austades nende eneseväärikust ja isikupära. Õpetajad ja välilaagri läbiviijad loovad klassiruumis ja välilaagris õpilastele võimaluse näidata initsiatiivi, osaleda otsustamises ning tegutseda nii üksi kui ka koos kaaslastega. Märatakse ja ennetatakse õpilaste omavahelist kiusamist ning vägivalda.

23. Kursuse “Praktiline õpe välilaagris” õpitulemused ja õppesisu

Kursusel (35 tundi) praktiseeritakse välitingimustes erinevates situatsioonides hakkamasaamist üksikisiku tasandil ja meeskonnana. Õpitakse majutuse (sh hügieenialade) rajamist ja toitlustuse korraldamist välitingimustes ning individuaal- ja allüksuse varustuse kasutamist. Harjutatakse erineval maastikul orienteerumist

kompassi ja kaardiga valgel ning pimedal ajal. Praktiline esmaabi hõlmab tegevuste harjutamist simuleeritud õnnetuspaigal ning elupäästvat ja jätkuvat esmaabi.

I teema: Välilaagri rajamine ja eluolu välitingimustes, sh toitlustamine, keskkonnakaitse (ühelikordsed nõud vs korduvkasutatavad) jäätmekäitlus metsatingimustes.

Õppetegevus

Harjutatakse üksuse majutuse korraldamist välitingimustes, paiknemisala ettevalmistamist, telkide püstitamist, söögi- ja hügieenialade ettevalmistamist. Laagri ülesehitamine ning ohutusala instruktiaž ja laagri reeglistiku tutvustamine, mis hõlmab õppealade korrashoidu ja hügieeni. Tule tegemine, ahjuvalve, lähikaitse (post, patrull, häire POS vastavalt ohu tundele), välikäimla. Laagris osalejatele tagatakse toitlustus ning õpetatakse ka välikeskkonnas ise toit valmistada näiteks Kaitseväes kasutatavate kuivtoidupakkidega.

Õppekeskkond

Välilaagri ala, võimaluse korral Kaitseväe või Kaitseliidu harjutusväljakutel, ala valikul pidada silmas looduslikku keskkonda ning vahelduvat maastikku huvitava väljaõppe läbiviimiseks.

Hindamine

Mitteeristav hindamine, praktilised harjutused ja nendest osavõtu hindamine.

II teema: Individuaal- ja allüksuse varustus

Õppetegevus

Vormikandmine ning vormivarustuse ja individuaalvarustuse väljastamine korraldajate poolt lisaks tutvustatakse kuidas välivormi kantakse. Teostatakse varustuse kontroll nii rühma kui individuaalne. Tutvustatakse individuaalset varustust ning kuidas erinevaid varustuselemente efektiivselt kasutada. Lisaks õpetatakse püstitama allüksuse varustuses olevat Kaitseväe telki ja muud allüksusele vajalikku. Lisaks õpitakse varustuse hooldust ja selgitatakse selle vajadust.

Õppekeskkond

Välilaagri paiknemisala, võimalusel looduslik keskkond.

Hindamine

Mitteeristav hindamine, praktilised harjutused ja nendest osavõtu hindamine.

III teema: Topograafia ja liikumine maastikul

Õppetegevus

Harjutatakse erinevaid liikumise võimalusi. Õpitakse tundma, miks on asjad erinevas keskkonnas ja valguses nähtavad.

- liikumine (raja valik)

- heli ja valgus distsipliin

Õpitakse tundma ning harjutatakse erinevaid liikumisviise üksuse koosseisus ja üksikvõitlejana

ümberpaiknemise korral, kasutatakse käemärke ning harjutatakse tegevusi nende järgi.

Liikumise viiside lühitutvustus (miks vaja, eelised ja miinused)

- Järjestik, Ahelik, Malelaud

- Drill

Harjutatakse kaardi ja kompassi kasutamist vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul, oma asukoha määramist, kauguste määramist ning objektidele osutamist erineval maastikul ja erinevas valguses.

- Vahendite tutvustus

- Kaardi ja kompassi meeldetuletus

- Praktiline harjutus:

Raja pikkus vastavalt õpilaste ettevalmistusele. Rada eelnevalt kaardile joonistatud KP's sõna/täht/pilt millega pärast raja läbimist kontrollida

Õppekeskkond

Välilaagri paiknemisala, võimalusel looduslik keskkond.

Hindamine

Mitteeristav hindamine, praktilised harjutused ja nendest osavõtu hindamine.

IV teema: Esmaabi välitingimustes

Õppetegevus

Rõhksideme, žgutti, kolmnurkrätiku kasutamine. Stabiilne külgasend ja kandmis viisid.

- MK1 tutvustus
- žgutti, rõhksideme ja kolmnurk rätiku kasutamine.
- Haavatu kontroll ja üleandmine

Õpitakse tundma tegutsemist erinevate ohtude korral ja kasutama esmaseid kaitsevahendeid. Praktilised ülesanded kasutades mannekeeni.

Õppekeskkond

Välilaagri paiknemisala, võimalusel looduslik keskkond.

Hindamine

Mitteeristav hindamine, praktilised harjutused ja nendest osavõtu hindamine.

V teema: Laskeõpe

Õppetegevus

Õpitakse tundma Eesti kaitseväes kasutusel olevaid käsituli relvi. Harjutatakse automaadi käsitlemist ning erinevaid laskeasendeid. Õpitakse tundma ohutushoidu. Osaletakse praktilisel laskeharjutusel juhendaja kontrolli all.

Õppekeskkond

Lasketiir

Hindamine

Mitteeristav hindamine, laskeõppest osavõtt või mitte osavõtt ei mõjuta kogu kursuse läbimist.

Riigikaitseõpetuse õppesisu 70 tundi Riigikaitsekursus I ja II, lisaks on Lääneranna Gümnaasiumis kohustuslik kursus Riigikaitse välilaager.

24. Sotsiaalsed oskused

Valikkursuse maht on 35 tundi.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Sotsiaalsete oskuste kursusega taotletakse, et õpilane:

- omandab teadmisi ja oskusi sotsiaalsetest oskustest;
- mõistab sotsiaalsete oskuste vajalikkust elus ning saab baasteadmised, mis aitavad kaasa õpilase enesemääratlus-, enesejuhtimise-, sotsiaalse- ja väärtuspädevuse arenemisele;
- teab mis on refleksioon ja oskab ennast analüüsida õppijana.

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi sotsiaalsete oskuste kursus keskendub nii suhtlemisoskustele kui ka õppimisega seotud sotsiaalsetele oskustele ning eneseregulatsiooni ja refleksiooni oskusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid, kuidas teha koostööd teiste inimestega, kuidas lahendada konfliktsituatsioone, kuidas võtta vastutust ning kuidas muutustega toime tulla. Samuti keskendutakse õppimisega seotud sotsiaalsete oskuste toetamisele, enesejuhtimise oskustele ning õpioskustele üldisemalt.

Sotsiaalsete oskuste õpetamine ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Kursuse raames on võimalik käsitleda teemasid, mis toetavad õpilase üldpädevuste arengut:

kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust, suhtub sallivalt eriarvamustesse, teadvustab oma väärtushinnanguid;

sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb koostööd, järgides kokkuleppeid, on õppes aktiivne osaleja, arvestab suhtlemisel teiste inimestega;

õpipädevus – otsib erinevaid allikmaterjale, kasutab neid autoriõigusi järgides, seostab saadud infot varem õpituga;

suhtluspädevus - kirjalikes ja suulistes ülesannetes oskab väljendada ennast asjakohaselt ja korrektselt;

ettevõtlikkuspädevus - osaleb aktiivselt rühmatöös ja aruteludes, esitab loovülesannetes ideid ja lahendab tekkivaid probleeme;

digipädevus – oskab otsida ja kasutada ülesannete lahendamisel digiseadmeid ja erinevaid programme;

enesemääratluspädevus – oskab oma emotsioonidega toime tulla, käitumist analüüsida ja leida lahendusi probleemsetes olukordades.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt klassi ühistööd, uurimistööd jne;

Õpitulemused ja õppesisu

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, mis on sotsiaalsed oskused;
- 2) mõistab, kuidas sotsiaalsed oskused mõjutavad igapäevaelu toimetulekut;
- 3) teab, et sotsiaalsed oskused on oluline osa sotsiaalset kompetentsist;
- 3) saab kogemuse, kuidas teha koostööd erinevates gruppides;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma käitumise eest;
- 5) mõistab eneseregulatsiooni oskust ja oskab leida lahendusi, kuidas emotsioonidega toime tulla;
- 6) teab, mis on refleksioon ja on koostanud eneseanalüüsi;
- 7) teab, kuidas lahendada konflikte ning mis on taastav õigus;
- 8) teab, kes on ennastjuhtiv õppija ning oskab ennast analüüsida õppijana.

Kursuse õppesisu keskendub järgmistele teemadele: suhtlemis-, kuulamis-, käitumisoskused; koostöö ja teistega arvestamine; eneseregulatsioon ja emotsioonidega toimetulek; õppimisega seotud sotsiaalsed oskused enesejuhtimine ja aja planeerimine, eneseanalüüsi oskus; tunnetusprotsessid: tajus, tähelepanu, mälu, mõtlemine; sotsiaalsed kompetentsid.

Hindamine

Õpilasele tutvustatakse kursuse alguses, mida ja mille alusel hinnatakse. Hindamisel arvestatakse õpilase suulist, kirjalikku eneseväljendusoskust ning oskust koostööd teha teiste kursusekaaslastega. Hinne kujuneb praktiliste grupitööde, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest.

Hindamisel kasutatakse mitteeristavat hindamissüsteemi (arvestatud, mittearvestatud).

Õppekeskkond

Kool korraldab õpet vastavalt püstitatud eesmärkidele ja selleks valitud meetoditele. Õpet aitab mitmekesistada hea internetiühendus ja audiovisuaalsed vahendid. Lisaks füüsilisele õppekeskkonnale tuleb sotsiaalsete oskuste arendamisel lähtuda õpilase heaolust, pöörates tähelepanu õpilase seotus-, autonoomia- ja kompetentsusvajadustele.

Õppekirjandus, andmebaasid ja arhiivid

Keltikangas-Järvinen, L. (2011). Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused

Koemets, E., Tamm, L., Elango, A., Indre, K. (1974). Psühholoogia ja pedagoogika alused

Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud. Artiklite kogumik. Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus (2001) Peaasi.ee <https://www.peaasi.ee> Riigi Teataja <https://www.riigiteataja.ee> Tervise Arengu Instituut. Tarkvanem.ee <https://tarkvanem.ee> Tallinna Ülikooli digiarhiiv ETERA <https://www.etera.ee>

12.14 MAJANDUSÕPETUS

Valikkursus „Majandus- ja ettevõtlusõpe”

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Majandus- ja ettevõtlusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) teab majanduse olulisemaid mõisteid ja põhimõtteid ning rakendab majandusalaseid teadmisi üksikisikuna ning perekonna- ja tööelus;
- 2) teab oma õigusi ja kohustusi kui kodanik, töötaja, tarbija ja ettevõtja;

- 3) teab üksikisiku, ettevõtte, riigi ja rahvusvahelise majanduse põhimõtteid ning saab aru nende tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonna arengus;
- 4) omab ülevaadet ja kogemusi erinevatest elukutsetest ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
- 5) mõistab ettevõtlust kui karjäärivalikut ja oma võimalusi ettevõtjana tegutsemiseks;
- 6) analüüsib ettevõtete, riikide ja maailmamajanduse kujunemist ning toimimist, mõistab üksikisiku, ettevõtete ja riikide vastutust globaalprobleemide lahendamisel;
- 7) suhtub vastutustundlikult elukeskkonda, väärtustades säästva arengu põhimõtteid;
- 8) arendab loovust ja süsteemset mõtlemist; oskab püstitada eesmärgid, võtta vastutust ideede elluviimisel ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
- 9) kasutab erinevaid teabeallikaid ja hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot, planeerib ja viib läbi uurimuslikke töid, töötleb kogutud andmeid, tõlgendab ja esitab neid.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Majandus- ja ettevõtlusõpetuse õppimise eesmärgiks on omandada arusaamine ühiskonnas toimuvatest nähtustest ja protsessidest ning nende vastastikustest seostest nii üksikisiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Seejuures arendatakse õpilastes ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi.

Kõik majandussüsteemid kasutavad oma tegevuseks erinevaid ressursse. Maailmas valitsev nappus sunnib riike, ettevõtteid ja inimesi tegema väga erinevaid valikuid ja otsuseid. Majandus- ja ettevõtlusõpetus aitavad paremini mõista inimese ja keskkonna vastastikuseid seoseid ning langetada õiglasemaid otsuseid. Õppides nägema keskkonna, inimese ja majanduselu vastastikuseid suhteid, näevad õpilased ka säästva eluviisi vajadust.

Õpilased saavad teavet erinevate elukutsete, elukutsetele esitatavate nõuete ja õppimisvõimaluste kohta, õpivad koostama elulookirjeldust ning käituma töövestlustel. Õpitakse analüüsima tööturu nõudmisi ja pakkumisi, nägema ja hindama oma soove

ning võimalusi. Elukutsevalikul õpitakse nägema töötaja rolli kõrval ka tööandja (ettevõtja) rolli.

Majandusõpetuse läbimisel omandavad õpilased oskuse otsida, kasutada, analüüsida ja hinnata mitmesuguseid statistilisi materjale ning kasutada infotehnoloogilisi vahendeid. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja õpilase igapäevaeluga ning majanduses toimuvaga seostatult.

Majandus- ja ettevõtlusõpetusel on tihe integratsioon teiste õppeainetega, tuginedes matemaatika-, geograafia- ja ajaloo teadmistele ning toetades ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppimist.

Õpilaskirja rakendamiseks on vajalik õpetajal läbida eelnev koolitus.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) seletab ja kasutab majanduse põhimõtteid ja teab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid;
- 2) oskab hinnata tootmistegureid ja teguritulusid ning selgitada, kuidas turg ja hind määravad tootmist ja tarbimist, analüüsib nõudlust ja pakkumist mõjutavaid tegureid;
- 3) hindab pideva õppimise ja oskuste täiendamise tähtsust iga elukutse puhul ja oma karjääri planeerimisel, arendab suhtlemis- ja juhtimisoskusi, teeb koostööd ja väärtustab ärietiika põhimõtteid;
- 4) tunneb tööseadusi ja oskab valida või leida tööd, arvutada bruto- ja netopalka ning tööandja kulusid tööjõule;
- 5) saab aru, et tarbimise eelduseks on inimeste vajadused, tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana, oskab tarbida säästlikult; planeerib ning koostab isiklikku ja pere eelarvet, analüüsib eelarve piiranguid;
- 6) teab, et raha on üldtunnustatud maksevahend, väärtuse mõõdupuu ja kogumisvahend, võrdleb laenudest saadava kasu ja kaasnevate kulutuste ja riskide vahekorda;
- 7) teab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, analüüsib ettevõtte rolli turumajanduses ja seletab ettevõtete põhitüüpide erinevusi;

8) selgitab tootlikkust, mastaabisäästu ja masstootmist, teab kvalifitseeritud tööjõu, nüüdisaegse tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise otsest mõju tootlikkusele;

9) hindab Eesti majanduse arengusuundi ja võimalusi, teab rahvusvahelise majanduse eesmärgi ja tähtsust maailma globaliseerumisel.

1.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;

3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;

4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;

5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;

6) laiendatakse õpikeskkonda: ettevõtte, arvutiklass, jne;

7) õppeprotsessis on olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, diskussioon, ajurünnak, väitlus; tabelite ja skeemide koostamine ning analüüsimine; rollimäng, rühmatöö, projektides osalemine, praktilised ülesanded, välitööd, õppekäigud ettevõtetesse ja asutustesse, kohtumised erinevate elukutsete esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal; allikmaterjali, info ja juhtumite kriitiline analüüs, referaatide ja lühiaurimuste koostamine jms. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased info otsimise, andmete töötlemise, probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused. Majandusõpetuse üheks õppevormiks on majanduse modelleerimise ülesannete lahendamine, mis võimaldab õpilastel omandada majanduse

põhiprintsiipide vahelisi seoseid. Õpilastel on võimalus ennast proovile panna õpilasfirma tegevuses ja seeläbi tunnetada oma ettevõtlikkust, oskusi ja võimalusi tegutseda ettevõtjana.

1.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (ettevõttes).

1.6. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele.

Kontrollitakse ja hinnatakse õpilase teoreetilisi teadmisi, majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise oskust, informatsiooni leidmist ja situatsioonide lahendamist. Hinnatakse praktiliste tööde täitmise oskusi, loovust ülesannete lahendamisel, juhtumianalüüsi, kus hinnangu aluseks on põhjuslike seoste loomine ja argumenteerimine. Kontrollitakse ja hinnatakse arutluse, argumenteerimise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat tööd (uurimused, esseed), osalemist rühmatöös ja aruteludes.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde ja uurimuste / iseseisvate tööde / ettekannete hinnetest.

Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvateks töödeks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöös jne.

Majandusõppe kursus lõpeb kokkuvõtva hindamisega, mis hõlmab kogu kursuse materjali. Ettevõtluskursus lõpeb sõltuvalt valitud õpetamismeetodist lõputesti, õpilasfirma tegevusaruande või äriplaani esitamise ja kaitsmisega.

2. Majandus ja ettevõtlusõpe jaguneb majandusõppeks(0,5 kursust) ja ettevõtlusõppeks (0,5 kursust)

Õpitulemused ja õppesisu

1. Majanduse olemus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas nappus sunnib inimesi valima ressursside vahel ja kaaluma alternatiivkulusid;
- 2) analüüsib, kuidas erinevad majandussüsteemid lahendavad põhilisi majandusprobleeme.

Õppesisu

Majanduse olemus. Nappus ja kompromiss, alternatiivkulu. Majanduse põhivalikud: Mida? Kuidas? Kellele? Tootmistegurid: loodusressursid, inimressursid ja kapital. Mikro- ja makroökonoomika. Turumajanduse alused: eraomand, hinnasüsteem, turukonkurents, ettevõtlikkus. Motiiv. Kasum. Majandussüsteemid: käsu-, tava-, turu- ja segamajandus.

2. Nõudmine, pakkumine, hind Õpitulemused Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab nõudmise ja pakkumise koosmõju tasakaaluhinna kujundamisel; saab aru pakkumise ja nõudluse joonistest; hindab nõudluselastsuse mõju nõutavale kogusele; 2) selgitab defitsiidi ja ülepakkumise majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi.

Õppesisu

Nõudmine, pakkumine, hind. Nõudlus, pakkumine, tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju. Pakkumise ja nõudluse tabelid ja graafikud. Nõudlust ja pakkumist mõjutavad tegurid. Defitsiit ja ülepakkumine.

3. Inimene kui omanik, tootja, töötaja ja tarbija Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust toimetuleku eeldusena; 2) analüüsib tööjõu iseärasusi sõltuvalt tegevusalast ja ametikohast; 3) oskab vormistada nõuetekohaselt elulookirjeldust ja töökohataotlust.

Õppesisu

Inimene kui omanik, tootja, töötaja ja tarbija. Kodumajapidamised. Isiklik ja pere eelarve, eelarve piirangud. Oskused ja võimed. Tarbija, säästlik tarbimine, tarbijakaitse. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Palgad. Maksud ja maksed. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Töölevõtu vestlus, CV koostamine. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid. Ettevõtlus. Ettevõtte õiguslikud vormid Eestis.

4. Raha ja finantsmajandus

Õpitulemused Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb Eesti rahasüsteemi iseärasusi ja arutleb Eesti rahanduspoliitika üle;
- 2) analüüsib kommertspankade rolli maksete teostajana ja vahendajana raharingluses, hoiuste ja laenude tähtsust pankade bilansis;
- 3) teab keskpanga ülesandeid raharingluse korraldajana, valuutareservi hoidjana ja järelevalve teostajana kommertspankade üle;
- 4) tunneb kindlustuse olemust ja kindlustuse pakutavaid teenuseid;
- 5) teab inflatsiooni ja deflatsiooni põhjusi ning arutleb nende tagajärgede üle;
- 6) analüüsib tarbijahinnaindeksi kujunemist ja selle muutusi seoses hindade ja palkade muutumisega;
- 7) tunneb tähtsamate väärtpaberite (võlakirjade ja aktsiate) olemust ning erinevust, selgitab väärtpaberituru tegevust ja tähtsust riigi majanduses.

Õppesisu

Raha ja finantsmajandus. Raha funktsioonid. Finantsvahendus. Pangandussüsteem, keskpank ja kommerts pangad, nende ülesanded ja roll raharingluses, pakutavad teenused. Hoiustamine ja laenamine, riskid. Eesti rahasüsteem, valuutakomitee ja rahanduspoliitika. Euro ja selle kasutamine Euroopas. Kindlustus ja kindlustuse pakutavad teenused. Väärtpaberid: võlakirjade ja aktsiate olemus ning erinevus. Väärtpaberiturg ja selle mõju majandusele. Inflatsioon, deflatsioon. Tarbijahinnaindeks.

5. Valitsuse osa majanduses Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) toob näiteid valitsuse poolt pakutavate hüvede kohta;
- 2) tunneb valitsuse reguleerivat ja suunavat rolli majandusringluses ja hüvede ümberjagamisel;
- 3) analüüsib valitsuse majanduspoliitikat majandusliku stabiilsuse, riigikaitse ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel;
- 4) arutleb riigieelarve moodustamise, maksupoliitika ja tulude ümberjaotamise üle.

Õppesisu

Valitsuse osa majanduses. Valitsuse roll majanduses.

Majandusringlus. Riigieelarve moodustamine, tulud ja kulud. Eesti riigi eelarve. Erinevad maksusüsteemid, nende eelised ja puudused. Otsesed ja kaudsed maksud Eestis. Fiskaal- ja monetaarpoliitika. Eesti maksupoliitika. Majanduse tsüklilisus.

6. Rahvusvaheline majandus Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib kaubanduse rolli nii riigi kui ka rahvusvahelises majanduses;
- 2) selgitab suhtelist ja absoluutset eelist;
- 3) tunneb raha vahetusväärtuse mõju riigi ekspordile ja impordile;
- 4) tunneb maailma regioonide majandusliku arengu iseärasusi ja erinevusi;

- 5) mõistab tehnoloogilise arengu abil saavutatud majanduskasvu ja elatustaseme tõusuga kaasnevaid võimalikke negatiivseid muutusi ühiskonnas: linna ja maa vastandumist, tööpuuduse kasvu, tulude ebavõrdset jaotust ja elanikkonna kihistumist, ressursside ammendumist;
- 6) teab spetsialiseerumise ja globaliseerumise mõisteid, toob nende kohta näiteid maailmamajandusest;
- 7) teab mitmesuguseid kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping ja analüüsib kaubanduspiirangute mõju üksiktarbijale ja ettevõtetele nii koduriigis kui ka teistes riikides.

Õppesisu

Rahvusvaheline majandus. Riikide võrdlemine ja rühmitamine erinevate majandusnäitajate alusel: SKT, IAI, THI jne. Rahvusvaheline majandus. Suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine. Eksport, import. Globaliseerumine. Õiglane kaubandus. Valuuta, valuutaturg, valuutakurss, ostujõu pariteet. Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid. Euroopa Liit ja vabakaubandus. Kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping. Eesti sise- ja välismajandus, arengusuunad. Nüüdisaegsed suunad maailma majanduses. Regioonide majandusliku arengu iseärasused ja erinevused. Tööpuuduse kasv, tulude ebavõrdne jaotus ja elanikkonna kihistumine, ressursside ammendumine.

3. Ettevõtlusõpetus

Õpitulemused ja õppesisu

1. Turumajandus Õpitulemused Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, et turumajanduses määrab turg toodetava toodangu ja kasum motiveerib ettevõtlust;
- 2) tunneb erinevate ressursside kasutamise vajalikkust ettevõtte tegutsemisel ning kapitali ja investeerimise tähtsust.

Õppesisu

Turumajandus. Ressursside nappus, majanduslik käitumine, alternatiivkulu, kompromissid. Majanduse kolm põhiküsimust. Ettevõtluse tugisambad. Hinnasüsteem, eraomand, konkurents, ettevõtlikkus, kasum. Nõudlus. Pakkumine. Hinnamõju.

Nõudluse ja pakkumise muutused. Tasakaaluhind. Tootmise muutuste mõju hindadele.

2. Ettevõtlus Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab ettevõtja kohustusi, riske ja tasusid;
- 2) analüüsib ettevõtte põhilisi kohustusi oma töötajate, klientide, aktsionäride ja kohaliku ühiskonna ees;
- 3) mõistab ettevõtlust kui elatise teenimise võimalust.

Õppesisu

Ettevõtlus. Ettevõtlikkus, ettevõtjate roll majanduses. Ettevõtja, ettevõtte. Ettevõtja kohustused, riskid, kasum. Ettevõtjate strateegiad. Ettevõtte õiguslikud vormid. FIE, osaühing, aktsiaselts. Ettevõtja karjäär. „Äriseadustik”.

3. Ettevõtte alustamine Õpitulemused

Kursuse lõpul oskab õpilane koostada lihtsamat äriplaani oma äriidee teostamiseks.

Õppesisu

Ettevõtte alustamine. Oma ettevõttega alustamine. Äriidee, äriplaani. Toode ja teenus. Algkapital, investeerimine. Väärtpaberid. Tootlikkus, kvaliteet. Püsi- ja muutuvkulud. Nüüdisaegse tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise mõju tootlikkusele.

4. Ettevõtte raamatupidamine Õpitulemused

Kursuse lõpul tunneb õpilane raamatupidamise aluseid ja oskab pidada lihtsat majandusarvestust, teeb vahet püsi- ja muutuvkulude vahel.

Õppesisu

Ettevõtte raamatupidamine. Bilanss. Kasumiaruanne. Aktiva, passiva, kasum, kahjum, amortisatsioon. Põhivara, käibevara, kohustused. Üksikisiku ja ettevõtte tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, töötuskindlustusmaks.

5. Juhtimine Õpitulemused

Kursuse lõpul oskab õpilane kasutada ajurünnaku tehnikat juhtimisprobleemidele lahenduste pakkumisel.

Õppesisu

Juhtimine. Eesmärkide püstitamine, planeerimine. Meeskonnatöö, tööjaotus, motiveerimine, kontrollimine. Ajakasutus.

6. Tööjõud Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab hinnata enda võimeid ja vastutust, töötades ühel ametikohal õpilasfirmas;
- 2) oskab vormistada elulookirjeldust ja töökohataotlust.

Õppesisu

Tööjõud. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Palgad. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Töölevõtu vestlus, CV koostamine. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid.

7. Konkurents ettevõtluses Õpitulemused

Kursuse lõpul tunneb õpilane konkurentsiliike ning konkurentsi positiivseid ja negatiivseid mõjusid.

Õppesisu

Konkurents ettevõtluses. Konkurentsi vormid. Konkurentsi positiivne ja negatiivne mõju tootmisele ja tarbijale. Litsents, patent, kasulik mudel, tööstusdisaini lahend ja autoriõigus.

8. Turundus Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab püstitada tootmise ja müügi eesmärgid;
- 2) tunneb turunduse mõistet ja rolli ettevõtte tegevuses;
- 3) oskab hinnata ja võrrelda turustruktuure ja strateegiaid, teha reklaami ja müüa tooteid.

Õppesisu

Turundus. Põhiülesanded. Toode, hind. Hinnakujundus. Müügistrateegiad. Turundussuhtlus ja müügikoht. Reklaam, reklaami koostamine. Ostja ja müüja rollid.

9. Ärieetika Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) oskab tuua selliste eetiliste äriotsuste näiteid, mis mõjutavad ühiskonda; 2) hindab seoseid väärtuste ja käitumiste vahel.

Õppesisu

Ärieetika. Vastutus tarbija, ühiskonna ja ettevõtte omanike ees. Sotsiaalne ettevõtlus.

12.15 Valikõppeaine „Karjääriõpetus“

1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

1) väärtustab õppimist elukestva protsessina; 2) arendab oma õpioskusi, suhtlemisoskusi, koostöö-, otsustamis- ja infoga ümberkäimise oskusi; 3) arendab soovi ja oskust endale eesmärgi seada ja nendeni jõudmiseks süsteemselt tegutseda; 4) võtab teadlikult vastutuse oma karjäärivalikute ja -otsuste eest; 5) teadvustab oma huvisid, võimeid ja oskusi, mis võimaldavad adekvaatse enesehinnangu kujunemist ning konkreetsete karjääriotsuste langetamist; 6) on teadlik erinevatest töövaldkondadest, ametitest/elukutsetest, töösuhteid reguleerivatest õigusaktidest, haridus- ja koolitusvõimalustest, tööturu üldistest suundumustest ning kohalikust majanduskeskkonnast, soorollide osatähtsuse teisenemisest muutuvast töömaailmast; 7) kasutab asjakohast informatsiooni karjääri planeerimisel; 8) analüüsib oma õpitulemusi ja senist töökogemust ning kavandab oma karjääri.

Valikõppeaine kursus koosneb kolmest osast:

1. Enesetundmise teema käsitlemine ja vastavate praktiliste harjutuste sooritamine aitab õpilasel kujundada enesemääratluspädevusi ning eneseanalüüsi tulemusel langetada edasise haridustee ja tööeluga seotud teadlikke otsuseid. Käsitletakse sotsiaalsete ja õpipädevuste seoseid tulevaste õpingute ja tööeluga. Õpiharjumuste teadlik kujundamine sidustatuna karjääriplaanis püstitatud lühema- või pikemaajaliste eesmärkidega aitab ennetada õpilase haridustee katkemist.

2.Karjääriinfo: õppimisvõimaluste, erinevate töövaldkondade ja tööturu suundumuste tundmine on vajalik, et õpilane oskaks teadlikult kavandada oma karjääri. Kujuneb valmisolek paindlikuks reageerimiseks tööturul toimuvatele kiiretele muutustele ja elukestvaks õppeks. Tööturuga praktilise tutvumise käigus saavad õpilased ülevaate erinevatest töövaldkondadest ja õpivad pöörama tähelepanu soolisele võrdõiguslikkusele karjäärivalikutes. Uurida ja võimaluse korral katsetada erinevaid töid, vabatahtlikku tööd, otsida ja leida seoseid õpingute ja töövaldkondade vahel. Õpilase ettevõtlikkuse kujunemisele aitavad kaasa praktilised õpitegevused.

3.Planeerimise ja otsustamise põhimõtete tundmine aitab õpilasel süstematiseerida informatsiooni iseendast, tööturu võimalustest ja seostada seda tulevikuplaanidega. Õpilane analüüsib erinevaid karjäärivalikuid mõjutavaid tegureid. Õpilasel kujunevad teadmised ja oskused eesmärkide püstitamiseks, karjäärialaste otsuste langetamiseks, võimalike probleemide äratundmiseks ja nende ennetamiseks ning töö ja eraelu ühildamise tähtsusest.

2. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Enesetundmine ja selle tähtsus karjääriplaneerimisel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) analüüsib enda isiksust ja kasutab eneseanalüüsi tulemusi elutee planeerimisel ja karjäärivalikute tegemisel; 2) on motiveeritud õppima, tunneb ja kasutab erinevaid õpistrateegiaid; 3) oskab analüüsida ennast kui tulevast töötajat; 4) oskab näha oma erinevate elurollide seost karjäärivalikutega.

Õppesisu

Isiksuseomadused: närvisüsteemi tüüp, temperament ja iseloom.

Isiksuseomadused: väärtused, vajadused, motivatsioon, hoiak, emotsioonid.

Isiksuseomadused: võimed, intelligentsus, huvid, üldised ehk ülekantavad kompetentsid ja kutsespetsiifilised kompetentsid. Minapilt ja enesehinnang, identiteet, refleksioon.

Karjääriinfo tundmine ning selle tähtsus karjääriplaneerimisel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) tunneb tööturu suundumusi, erinevaid töövaldkondi ning on teadlik võimalustest ja nõuetest tööturul; 2) teab karjäärivõimalusi majandustegevusvaldkondades; 3) mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning vajadust pidevaks enesearendamiseks; 4) oskab leida infot tööturu, erialade ja õppimisvõimaluste kohta ning kasutab seda oma haridustee planeerimisel.

Õppesisu

Muutuv tööturg: tööturu olukord, trendid, arengusuunad, prognoosid, tööandjate ootused, ettevõtluse vormid, töösuhteid reguleerivad õigusaktid.

Muutuv tööjõuturg: tööjõuturu nõudlus ja pakkumine, konkurents, elukestev õpe, töömotivatsioon, võrdne kohtlemine tööjõuturul. Majandustegevusalad, amet ja ametite rühmad, kutse ja kutseoskused, kutsestandardid, kutseeelistused.

Haridustee: erialad, haridussüsteem, formaalne ja mitteformaalne haridus, hariduse ja tööturu vahelised seosed

Planeerimine ja otsustamine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane: 1) mõistab karjääriplaneerimist kui terviklikku, järjepidevat ja elukestvat protsessi; 2) suudab iseseisvalt otsustada ja analüüsida otsuseid mõjutavaid tegureid; 3) kasutab vajaduse korral karjäärispetsialistide abi (karjäärinõustamist, tuge karjääriinfo hankimisel ja analüüsil); 4) on valmis teadlike karjääriotsuste tegemiseks ja isikliku karjääriplaani koostamiseks elukestva õppe kontekstis; 5) võtab vastutuse oma karjääri planeerimisel. Õppesisu Karjääriplaneerimine kui elukestev protsess: otsustamine ja seda mõjutavad tegurid, otsustamiskeskused, karjääriinfo allikad, infootsimine, alternatiivid, sundvalikud, muutustega toimetulek, karjääriteenused. Isikliku karjääriplaani koostamine: elukestev õpe, edu, elurollid, elulaad, karjäär, õpimotivatsioon, omavastutus, kandideerimisdokumendid, karjääriplaneerimine, karjääriplaani koostamine.

12.16 VALIKKURSUS „GLOBALISEERUV MAAILM“

25. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) huvitub maailma eri regioonide aktuaalsetest probleemidest ning uurib nende põhjusi ja võimalikke tagajärgi nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 2) analüüsib loodusolude, rahvastiku, kultuuri, majanduse ja ühiskonna arengu vastastikuseid seoseid õpitud piirkonna näitel;
- 3) on omandanud ülevaate globaliseerumise mõjudest maailma erinevatele regioonidele;
- 4) väärtustab maailma looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust;
- 5) osaleb teadliku ja aktiivse kodanikuna probleemide ning konfliktide lahendamisel;
- 6) kasutab geograafiaalase info leidmiseks nii eesti- kui ka võõrkeelseid usaldusväärseid teabeallikaid.

26. Õpitulemused

Kursuse lõpetaja:

- 1) on kursis maailma eri regioonide aktuaalsete probleemidega, teab nende põhjusi ning võimalikke tagajärgi;
- 2) toob näiteid loodusolude, rahvastiku, kultuuri, majanduse ja ühiskonna arengu vastastikuste seoste kohta õpitud regiooni näitel;
- 3) toob näiteid globaliseerumise mõjude kohta maailma eri regioonidele;
- 4) väärtustab looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust ning peab lugu eri rahvaste kommetest ja traditsioonidest;
- 5) leiab nii eesti- kui ka võõrkeelsetest allikatest maailma eri piirkondade kohta geograafiaalast infot ning tõlgendab, üldistab ja hindab seda kriitiliselt;
- 6) osaleb aktiivselt probleemide ja konfliktide lahendamisel, põhjendades ning kaitstes oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult.

27. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus on internetiühendusega arvuti ja projektor.
2. Kool võimaldab ainekava järgi õppida arvutiklassis, kus saab teha ainekavas loetletud töid.
3. Kool võimaldab kasutada arvutisse installeeritud Google Earthi programmi.

28. Õppekorraldus

Valikkursust „Globaliseeruv maailm” õpetatakse üldjuhul 11. klassis. Valikaine kursuse maht on 35 tundi.

Globaliseeruva maailma kursus eeldab õpilaste aktiivset osalemist õppes.

Kursuse vältel otsivad õpilased teabeallikatest materjali ja analüüsivad seda kriitiliselt. Õppes on olulisel kohal arutelud, diskussioonid, rollimängud, filmide vaatamine jms, et õppida tundma probleeme, arutleda erinevate arvamuste ja seisukohtade üle ning leida lahendusi.

Tähtis roll on iseseisval ja rühmatööl ning töö tulemuste esitlemisel kaasõpilastele.

Õppetöö vormid on:

- Auditoorsed loengud;
- Rühmatööd: esitlused, plakatid, sotsiaalreklaamid;
- filmide arutelud;
- õppekäigud.

Kursuse õpetamisel on kindlasti abiks ideed ja kogemused nii oma koolist kui ka väljastpoolt. Koostööd saab teha teiste oma kooli õpetajatega. Eriti kasulik on lõiming sotsiaalainete ja geograafiaga.

Samuti tuleb kasuks koostöö keeleõpetajatega, sest hulk internetimaterjale on saadaval ainult inglise keeles.

Mõistete defineerimise ja lugemisoskuse arendamiseks ning eri žanrist tekstide loomisel saab tuge eesti keele õpetajalt.

29. Õppematerjalid

Globaliseeruv maailm. Gümnaasiumi valikkursuse õppematerjal. Õpiku autorid Kadri Kalle,

Lea Koppel, Siisi Saetalu, Johanna Helin, Madli Ross, Veronika Svištš, Annika Kool.

Kirjastus Mondo, 2020.

Õpikuga kaasasolev mälupulk erinevate õpiülesannetega.

30. Õppesisu

Valikkursuse jooksul käsitletakse 10 teemat, mis on jaotatud kõikide kursuse alateemade vahel (I-IV).

Õppesisu koostamisel lähtutakse põhimõttest, et kaetud oleksid kõik teemad maailma eri regioonide näidetel. Valitud teema esitatakse võimalikult probleemipõhiselt konkreetse regiooni, piirkonna, riigi või linna näitel.

31. Teemad

I Rahvastikuprotsessid globaliseerivas maailmas

1. Rahvastikukasv ja linnastumine
2. Rahvastikuränne ja pagulus
3. Kultuuriline mitmekesisus
4. Mitmekultuuriline ühiskond
5. Kultuuride- ja religioonidevahelised kokkupõrked
6. Relvastatud konfliktid
7. Rahvusvaheline koostöö

II Maailma majanduslik jagunemine

8. Areng
9. Vaesus
10. Majanduse üleilmastumine
11. Maailmakaubandus ja arengumaad
12. Arengukoostöö ja -eesmärgid

III Globaalne tarbimisühiskond

13. Ökoloogiline jalajälg
14. Toidutoodang
15. Tööliste õigused ja lapstööjõu kasutamine
16. Ettevõtete ühiskondlik vastutus ja õiglane kaubandus
17. Globaalne infoühiskond ja IKT
18. Energia- ja teiste loodusressursside hankimine ja tarbimine
19. Jäätmed

IV Globaalsed keskkonnaprobleemid

20. Kliimamuutused
21. Muldade vaesumine ja kõrbestumine
22. Elurikkuse kadumine
23. Maailmamere reostumine ja kalaressursside nappus
24. Vesi
25. Metsade majanduslik kasutamine

32. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamine on arvestuslik.

Hinnatakse rühma-, paaris- ja iseseisvat tööd.

- Esitlus-rühmatöö
- Plakat-rühmatöö
- Sotsiaalreklaam-rühmatöö
- Õpilase osalemine ja aktiivsus tunnis
 - õpimapp

12.17 Pärandkultuuri ainekava

1. Valdkonnapädevus

Pärimuskultuur on õppeaine, mis aitab mõista mineviku ja tänapäeva sündmuste vahelisi seoseid. Pärimusõppe kaudu antakse edasi Eesti rahvapärimusest tulenevaid teadmisi, oskuseid, hoiakuid ning väärtushinnanguid. Oluline on kriitiline analüüs, tutvustatakse eestlaste maailmavaadet ning peetakse oluliseks kultuuripärandi muutumist ajas.

Aine toetab Läänemaa (Lihula, Martna, Karuse, Hanila ja Kõmsi) kultuuripiirkonna pärandi põhjalikku tundmaõppimist ja edasikandmist.

- Suunata õpilasi teadvustama pärandkultuuri enda ümber, mõistaksid selle säilitamise ja hoidmise vajalikkust ning suhtuksid sellesse austusega.
- Suunata õpilasi toetuma väärtustele, mis on loodud eelnevate põlvete poolt ja ühendavad minevikku tänapäevaga, et noored suudaksid neid väärtusi säilitada ja edasi kanda ning tunda piirkondlikku tausta.
- Saada ülevaade pärimuskultuurist läbi enda ja oma lähikondsete lugude.

2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

2 kursust (70 õppetundi)

Tundide jaotus:

10.klass 35 akadeemilist õppetundi.

11. klass 35 akadeemilist õppetundi

3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

- Tuua üldpädevuste kujundamisse ühiste arutelude ja teoreetiliste teadmiste omandamise kõrval igapäevaeluga sarnanevaid olukordi, ühistööd ning erinevaid projekte.
- Õpetada arvestama arvamuste ja ideede paljususega läbi loovust arendavate tegevuste ja projektide.
- Aidata õpilasel, läbi ühiste arutelude ning töö ja selle analüüsimise, kujundada ja põhjendada oma arvamusi, tunda töörõõmu ning vastutust alustatu lõpule viimise eest.
- Õpetada õpilast nägema ja analüüsima tehnoloogia seost erinevate teadmistega ning aidata kogeda teisteski õppeainetes õpitu vajalikkust praktikas.

- Suunata õpilast analüüsima oma käitumist ning selle mõju kaaslastele ja tööle läbi ühiste ülesannete ja projektide, mis võimaldavad õppida teistega arvestama ning vajadusel teisi aitama.
- Lõimida teistest õppeainetest saadud teadmisi, et luua neist tervik, mis toetaks õpilaste valmidust tulla toime erinevates õpi-, töö- ja elusituatsioonides.
- Anda teadmisi meie esivanemate elust.

Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialuseks gümnaasiumis on saadud teadmised, mis aitavad õppijal teadvustada kultuuri olemust ning märgata ja kogeda (pärimus)kultuuri erinevaid ilminguid tänapäeval. Aine tutvustab eestlaste kultuurilugu ning toetab ja tugevdab inimese isiksuseks olemist.

Ainevaldkonna kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamise, läbivate teemade käsitlemise ning valdkonnaülese lõimingu rakendamise viisid

Pärandkultuuri õppeainega taotletakse õpilase:

- väärtuste kujundamist
- identiteedi toetamist
- oskust säilitada eesti keelt ja kultuuri

Pärimuskultuur kujutab endast traditsioonilise ja kaasaegse innovatsiooni lõimumist. Pärimuse tundmaõppimine aitab mõista traditsioonide tähtsust isiklikus elus ja kogukonnas.

Oma pere, suguvõsa ja kodukandi ajaloost saadavad teadmised suurendavad vastutustunnet oma lähedaste, kogukonna ja kodupaiga suhtes ning aitavad kaasa kodanikutunde tekkimisele ning rahvuslike põhiväärtuste säilimisele.

Kasutatav õppevara

Õppematerjali koostab õpetaja lähtuvalt teemadest.

Algmaterjal raamatust “Eesti rahvakultuur” koostajad A:Viires ja E.Vunder.

Õppemeetodid

Loengud, vestlused, esitlused, arutelud, iseseisevad tööd, rühmatööd, projektitööd, näitlikustamine, õppemängud (erinevad aktiivõppe meetodid).

Tugiained, ainetevaheline integratsioon

Matemaatika

Loodusained

Kunstiõpetus

Eesti keel ja kirjandus

Ajalugu

Muusikaõpetus

Ühiskonnaõpetus

Käsitöö ja kodundus

Tehnoloogiaõpetus

Pärimuskultuuri tunni teemadega käsitletakse inimese elukaares toimuvaid muutusi vanasti ja praegu. Õpilane märkab ja kogeb pärimuskultuuri erinevaid ilminguid tänapäeval.

Teema	Alateema	Põhimõisted
Sissejuhatus	Pärimuskultuur Vaimse kultuuripärandi nimistu	Nõuded aine läbimiseks. Teemade tutvustus. Pärandkultuur – mis see on? Iseseisvate tööde tutvustus. Pärandkultuuri hoidmine ja säilitamine, kogumine, talletamine. Mõistekaart Uurimine ja esitus vaimse kultuuripärandi nimistust.

Saun		Sauna ajalugu Sauna tüübid Sauna tähtsus eluringis Saunaga seotud uskumused Saun kui ravim Saunaviha tegemine Traditsioonid Muinasjutt “Vaeslaps ja talutütar” J.Kunder, kuulamisülesanne.
	Puhtus ja kord	H.Pärdi rmt
Sünd	Rasedus ja sünd	Rasedusega seotud uskumused Sünnitus ja sellega seotud uskumused Ristimine ja ristivanemad Hällid ja magamisasemed Pojad ja tütreid
	Unelaulud ja muinasjutud	Unelaulude traditsioon
Lapsepõlv	Mängud ja mänguasjad	Mängud läbi aegade Mänguasjad läbi aegade
	Nõukogude aeg	Lastesõim Lasteaeg ja hoidmine

	Jõuluehete valmistamine	Talurahva jõuluehted Traditsioonilised materjalid ehete valmistuses
Kooliiga	Talukool	
	Nõukogude	Koolivorm Õppimine Karistusedlapsed Pioneerid Kommunistlikud noored
Kirik		Kirikud Läänemaal
	Lihula Eliisabeti Kirik	Tutvumine kiriku traditsioonidega. Kiriku tähtsus imineste elus Kiriku osa eluringis. Kiriklikud tähtpäevad.
Rahvakalender		Vanarahva traditsioonid. Uurimus, esitluse koostamine ja esitamine.

Rahvarõivad	Lihula, Martna, Karuse kohelkonna rahvarõivad	Paikkondlikud rahvarõivad ja nende kandmise traditsioonid.
Abiellumine	Kosjad ja pulmad	Kosjade ja pulmade traditsioonid ja uskumused.
Raha		Uskumused ja kombed seoses rahaga. Kuulamisülesanne, saatesari “Veel üks maailm”
Mütoloogia	Uskumused ja ended	Mütoloogilised olendid. Kuuga seotud kombed ja uskumised.
Ehitised		Talurahva arhitektuur. Paikkonnale omased ehitised.
Toit	Mõjutused ja traditsioonid.	Toiduga seotud tavad ja mõjutused naaberriikidest.
Eesti film	Filmiklassika	Väljendid Eesti filmiklassikast. Valitud filmi vaatamine.

-

Õppekäigud, õppekursioonid, sh näitused, kohtumised jm.

Teatrikülastus.

Tutvimine Lihula Eliisabethi kirikuga.

Tutvumine Lihula Muuseumi näitusega.

Tutvumine Lihula Gümnaasiumi kroonikaga.

Õppekäik Eesti Vabaõhumuuseumi.

Õpitulemused

Kursuste lõpus õpilane:

- Teadvustab pärandkultuuri enda ümber.
- Mõistab pärandkultuuri tähtsust ning selle säilitamise vajadust.
- Suhtub pärandkultuuri austusega.
- Tunneb piirkondliku kultuuri eripära.
- Julgeb ennast loovalt väljendada kirjas ja kõnes.
- Oskab planeerida, eesmärgistada ja läbi viia pärimuskultuuri alast üritust
- Oskab teha koostööd.
- Oskab hinnata ja tunnustada kaaslaste tööd.
- Oskab siduda teistest valdkondadest saadud teadmisi ning neid seostada igapäevaelu ja-sündmustega.
- Mõistab tänapäevaste traditsioonide seost ajalooga.

Kontroll ja hindamine

Pärimuskultuuris antakse ühe tervikliku aineosa käsitlemise järel nõutavate õpitulemuste saavutamisel hinnang arvestusliku hindena (A) või mittearvestatud (MA).

12.18 UURIMISTÖÖ ALUSED

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikõppeainega „Uurimistöö alused“ taotletakse, et õpilane:

- 1) märkab uurimist väärivaid probleeme, sõnastab uurimistöö eesmärgi(d), uurimisküsimuse(d) ja/või hüpoteesi(d);
- 2) eesmärgistab oma tegevuse, oskab kavandada ja ellu viia uurimistöö erinevaid etappe;
- 3) oskab iseseisvalt juhendi järgi töötada;
- 4) kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
- 5) omab ülevaadet andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
- 6) loob seoseid, argumenteerib ja teeb järeldusi ning kujundab oma seisukoha allikatele ja omaanalüüsi tulemustele tuginedes;
- 7) esitab, analüüsib ja põhjendab oma töö tulemusi;
- 8) oskab koostada uurimistöö retsensiooni ja anda ning võtta vastu konstruktiivset tagasisidet; 9) analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Valikõppeaine läbimisel kujuneb õpilasel esmane uurimispädevus, mis on vajalik iseseisva uurimistöö kavandamiseks ja elluviimiseks. Selleks omandab õpilane õppeainet läbides algteadmised uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ja kaitsmisest ning harjutab uurimistöö erinevate etappide elluviimist.

Uurimine on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus õpilane analüüsib uuritavat probleemi või valdkonda süsteemselt ja asjakohaselt struktureeritud viisil ning järgib tööd koostades teaduslikkuse põhimõtteid. Valikõppeaine läbimisel õpib õpilane seega allikaid kriitiliselt käsitlema, oma tööd eesmärgistama ning eesmärgi saavutamiseks asjakohaseid uurimisviise kasutama. Allikatega töötades kujundab õpilane oma seisukohad usaldusväärsetele allikatele tuginedes ning hindab uue informatsiooni valguses kriitiliselt nii teiste autorite kui ka omaenda seniseid arvamusi. Õpilane õpib eristama teaduslikku allikat mitteteaduslikust allikast ning väljendama ennast argumenteeritult ja faktidele tuginedes. Allikatega töötades õpib õpilane märkama uurimist vajavaid probleeme ning leiab fookuse iseseisva uurimistöö läbiviimiseks gümnaasiumiõpingute jooksul. Uurimistöö olemuse, protseduuri ja meetoditega tutvumise tulemusel õpib õpilane mõistma seoseid uurimisprobleemi, uurimisküsimuse ja uurimismeetodi vahel, sõnastama uurimisprobleemi ja uurimisküsimuse ning valima uurimisküsimuse käsitlemiseks sobiva(d) meetodi(d).

Uurimispädevuse osaks on ka oskus oma töö tulemusi tutvustada, mistõttu areneb õppeaine läbimisel ka õpilase avaliku esinemise oskus. Õpilane õpib oma tööd etteantud ajaraami sees informatiivselt esitlema ja selle üle arutlema ning konstruktiivset tagasisidet vastu võtma ja tagasisidestama ka õpingukaaslaste iseseisvaid töid. Uurimispädevuse kujunemiseks ning omandatud oskuste ja teadmiste iseseisvaks rakendamiseks on võtmetähtsusega oma kogemuse, isikliku arengu ja tehtud töö järjepidev analüüsimine ning oma tugevate külgede ja arenguvajaduste määratlemine.

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Valikõppeaine on tihedalt seotud eesti keele, infotehnoloogia, loodushainete, matemaatika ja sotsiaalhainete valdkonnaga. Esmase uurimispädevuse kujunemist toetavad muu hulgas kirjalik eneseväljendusoskus ja korrektne keelekasutus, uurimistöö läbiviimiseks vajaliku riist- ja tarkvara kasutamise oskus, matemaatika sümbolite ja esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida. Lisaks toimub uurimispädevuse areng erinevate õpitulemuste saavutamise kaudu ka kõigis nimetatud valdkondades, mistõttu eeldab valikõppeaine eesmärgipärane õpetamine mõtestatud lõimingut kõigi asjakohaste ainevaldkondadega.

1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Valikõppeaine kursuse maht on 35 tundi ning selle õpitulemused ja õppesisu on esitatud ühe kursuse mahus. Õppeaine on jaotatud 40% auditoorset tööd ja 60% iseseisvat tööd õpijuhiste alusel.

Õpilane ei pea valikõppeaine läbimise käigus viima iseseisvalt läbi terviklikku uurimistööd, kuid õppetöös luuakse õpilasele võimalused uurimistöö iseseisvaks läbiviimiseks vajalike oskuste kujunemiseks. Õppetööd korraldades luuakse võimalusi:

- 1) iseseisvaks ja grupitööks;
- 2) erinevat tüüpi allikate otsimiseks ja analüüsimiseks;
- 3) uurimisprobleemi, uurimiseesmärgi, uurimisküsimuste ja hüpoteeside omavaheliste seoste mõistmiseks;
- 4) akadeemilise kirjutamise harjutamiseks;
- 5) ühiskondlikult aktuaalsete teemade üle arutlemiseks;
- 6) erinevate andmekogumismeetodite katsetamiseks;
- 7) konstruktiivse tagasiside andmiseks ja vastuvõtmiseks ning vastastikuseks retsenseerimiseks;
- 8) kooli uurimistööde juhendiga tutvumiseks;
- 9) oma tugevuste ja arenguvajaduste analüüsimiseks ning oma kogemuse reflekteerimiseks;
- 10) avalikuks esinemiseks ja aruteluks.

1.5. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kirjalike, suuliste ja/või praktiliste tööde alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Õpilane on hindamisel aktiivne partner, kes analüüsib ja tagasisidestab nii iseenda kui ka kaasõppijate tööd. Koondhinne on arvestuslik.

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkond korraldatakse moel, et see pakuks õpilastele vajalikku tuge iseseisvaks ja/või grupis töötamiseks. Esmatähtis on luua vaimne õpiruum, mis toetab õpilase õppimist ja arengut ning arusaamist teadusliku uurimistöö protsessist. Selleks luuakse õpilasele võimalusi aruteluringide, akadeemiliste diskussioonide, õppekäikude, varasemate uurimistöödega tutvumise ning pideva eneserefleksiooni ja analüüsimise kaudu.

Aine õppimisel kujundatakse ja kasutatakse ka virtuaalset õppekeskkonda, sh tehakse kursuse materjalid kättesaadavaks sobivas veebikeskkonnas, juhendatakse õpilasi internetis leiduvate infoallikate, juhendite ja materjalide leidmisel ning nendega töötamisel.

2. Kursuse kava

2.1. Uurimistöö alused

2.1.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb teadusliku uurimistöö koostamise põhimõtteid;
- 2) sõnastab uurimisprobleemi, uuringu eesmärgi, uurimisküsimuse(d) ja vajaduse korral hüpoteesi(d) ning kavandab iseseisvalt uurimistöö;
- 3) teab peamisi andmete kogumise meetodeid;
- 4) katsetab erinevate uurimisküsimuste käsitlemiseks sobilikke andmete kogumise meetodeid ja tunneb põhjalikumalt vähemalt ühte meetodit;
- 5) leiab, kasutab ja tõlgendab kriitiliselt uurimistööks vajalikke allikaid ning analüüsib allikate asjakohasust;
- 6) kasutab eri tüüpi andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks sobilikke kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid ning esitab andmeid sobival kujul;
- 7) tunneb uurimistöö läbiviimiseks vajalikke ohutusnõudeid ja eetikanorme;
- 8) tunneb kooli uurimistööde koostamise juhendis määratletud uurimistöö vormistamise ja viitamise nõudeid;

- 9) tunneb akadeemilise kirjutamise eripära ning väljendab oma seisukohti argumenteeritult ja allikatele viidates;
- 10) arutleb oma töö teemal ning kaitseb oma töö tulemusi nii suuliselt kui kirjalikult;
- 11) annab konstruktiivset tagasisidet ning võtab teistelt saadud tagasisidet arvesse;
- 12) retsenseerib uurimistööd;
- 13) teab oma tugevusi ja parenduskohti uurijana.

Õppesisu

Uurimistöö olemus. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused. Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud ja allikad (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, varasemad uurimused, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, uurijapäevik, hinnanguskaala jne). Valimi koostamine ja suurus, tulemuste usaldusväärsus. Andmekogumismeetodi rakendamine valimile. Isikuandmete kaitse ja uurimiseetika. Andmetöötlusmeetodid (kirjeldav statistika, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine, argumenteerimine). Seoste loomine, tulemuste analüüs ja arutelu.

Andmete esitlemise viisid (loendid, tabelid, graafikud, diagrammid jt).

Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektrooniline teabeotsing, allikakriitilisus ja plagieerimise vältimine). Uurimistöö kava koostamine. Uurimisküsimuse ja vajaduse korral hüpoteesi sõnastamine. Andmete ja informatsiooni (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö tulemuste tõlgendamine ja üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Resümee (emakeeles ja A-võõrkeeles).

Tabelid ja joonised. Asjakohasus, paigutus. Vormistamisnõuded.

Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Plagiaadi tähendus. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne). Allikakriitika.

Kaitsmine. Kaitsmise protseduur. Töö tulemuste esitlemine. Avalik esinemine ja arutlemine.

Retsenseerimine ja tagasiside. Retsensioon ja selle koostamine. Konstruktivse tagasiside andmine ja vastuvõtmine. Eneseanalüüs ja refleksioon.